

Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova

Кирилка Демирева	Надежда Кара
Снежана Никифорцева	Надежда Димитрова

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Учебник за 3. клас

CARTIER
e d u c a ț i o n a l

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova.
Manualul școlar a fost realizat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin ordinul
Ministerului Educației și Cercetării nr. 1124 din 20 iulie 2018. Manualul a fost aprobat prin ordinul Ministerului
Educației și Cercetării nr. 415 din 27 aprilie 2023, ca urmare a evaluării calității metodic-științifice.

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: vanzari@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel/fax: 210 80 51. E-mail: codex@cartier.ro
cartier.ro
cartier.md

Colecția *Cartier educațional* este coordonată de Viorica Goraș-Postică

Editor: Gheorghe Erizanu
Coordonator științific: Nadejda Cara
Ilustrații: Anatol Tomoianu, Luminița Ermurachi
Coperta: Vitalie Coroban
Design/tehnoredactare: Marina Darii
Prepress: Editura Cartier
Tipărit la Bons Offices

Кирилка Демирева, Снежана Никифорцева, Надежда Кара, Надежда Димитрова
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА 3. КЛАС
Ediția I, august 2023

© 2023, Editura Cartier pentru această ediție.

Toate drepturile rezervate. Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Български език и литература: Учебник за 3 клас/ Кирилка Демирева, Снежана Никифорцева,
Надежда Кара, Надежда Димитрова; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. – Ed. 1-a. –
[Chișinău]: Cartier, 2023 (Bons Offices). – 175, [1] p.: il. color. – (Cartier educațional/ colecție coordonată
de Viorica Goraș-Postică, ISBN 978-9975-79-896-9).

[920] ex.

ISBN 978-9975-86-695-8.

811.163.2(075.2)

Б 949

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova

Școala/Liceul

Manualul nr.

Anul	Numele și prenumele elevului care a primit manualul	Anul școlar	Starea manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

- Profesorul trebuie să controleze dacă numele elevului este scris corect.
- Elevii cărora le este destinat manualul nu trebuie să facă niciun fel de notații pe pagini.
- Rugăm ca manualele să fie păstrate cât mai îngrijit.
- Starea manualului se va înscrie folosind termenii: *nouă, bună, îngrijită, nesatisfăcătoare, proastă*.

Съдържание

I. ЕЗИК НА МОИТЕ ДЕДИ. СТРОЕЖ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

ТЕМА 1.	РЕЧТА – ОГЛЕДАЛО НА ЧОВЕКА. РАЗГОВАРЯМЕ, ЧЕТЕМ, ПРЕРАЗКАЗВАМЕ	9
	АЗ ОБЩУВАМ НА БЪЛГАРСКИ. УСТНА И ПИСМЕНА РЕЧ. ДИАЛОГ И МОНОЛОГ.....	10
	ПОЗДРАВЪТ. РЕЧЕВ ЕТИКЕТ	14
ТЕМА 2.	КОГАТО БЯХ МАЛЪК. ТЕКСТ. ТЕМА И ОПОРНИ ДУМИ НА ТЕКСТА.....	15
ТЕМА 3.	РОДНОТО ГНЕЗДО. ИЗРЕЧЕНИЕ	17
ТЕМА 4.	РОДНОТО ГНЕЗДО. ДУМА	19
ТЕМА 5.	РОДНОТО ГНЕЗДО. ЗВУК. БУКВА. БЪЛГАРСКАТА АЗБУКА	21
	ЗНАМ И МОГА.....	24

II. ЗЕМЯ НЕНАГЛЕДНА. ТЕКСТ

ТЕМА 1.	НАРОДНИ ПРИКАЗКИ. СТРОЕЖ НА ТЕКСТ. ТИПОВЕ ТЕКСТ	28
	СТРОЕЖ НА ТЕКСТ	30
	ТИПОВЕ ТЕКСТ. ХУДОЖЕСТВЕН ТЕКСТ	32
	ТИПОВЕ ТЕКСТ. НЕХУДОЖЕСТВЕН ТЕКСТ	35
ТЕМА 2.	ПРИКАЗКИ И ЛЕГЕНДИ. ТЕМА И ГЛАВНА МИСЪЛ НА ТЕКСТ	37
	ПРЕРАЗКАЗ ПО ОПОРНИ ДУМИ	42
ТЕМА 3.	КАРТИНИТЕ НА ЕСЕНТА. БЛИЗКОЗНАЧНИ ДУМИ (СИНОНИМИ)	45
ТЕМА 4.	ИСТОРИЯТА В ЛЕГЕНДИТЕ. ВИДОВЕ ТЕКСТ. СЪСТАВЯНЕ НА ТЕКСТ	50
ТЕМА 5.	ТАТКОВИНА. СЪОБЩИТЕЛНИ И ВЪПРОСИТЕЛНИ ИЗРЕЧЕНИЯ	57
ТЕМА 6.	ЗА КРАСОТАТА. ПОДБУДИТЕЛНИ ИЗРЕЧЕНИЯ	61
ТЕМА 7.	ПРИРОДНИ КАРТИНИ. ВЪЗКЛИЦАТЕЛНИ ИЗРЕЧЕНИЯ	66
ТЕМА 8.	ДА БЪДЕМ ВЕЖЛИВИ. ИЗРЕЧЕНИЯ ПРИ ОБЩУВАНЕ.....	70
	ЗНАМ И МОГА.....	74

III. АЗ И ДРУГИТЕ. В СВЕТА НА ДУМАТА

ТЕМА 1.	СКРОМНОСТТА. СРОДНИ ДУМИ. КОРЕН НА ДУМАТА	78
ТЕМА 2.	ПО НЕЗНАЙНИТЕ ПЪТИЩА. ЧАСТИ НА ДУМАТА. ОБРАЗУВАНЕ НА ДУМИ	80
ТЕМА 3.	ПО НЕЗНАЙНИТЕ ПЪТИЩА. ГЛАСНИ ЗВУКОВЕ. ПРАВОПИС.....	83
ТЕМА 4.	ПО НЕЗНАЙНИТЕ ПЪТИЩА. СЪГЛАСНИ ЗВУКОВЕ. ИЗГОВОР И ПРАВОПИС.....	87
ТЕМА 5.	КОГАТО СМЕ ЗАДРУЖНИ. СЪГЛАСНИ С И Т ПРЕД ЗВУЧНИ СЪГЛАСНИ. ДУМИ СЪС СТРУПАНИ СЪГЛАСНИ.....	91
	ЗНАМ И МОГА.....	94

IV. СВЕТЪТ НАОКОЛО.

КАК ДУМИТЕ НАЗОВАВАТ СВЕТА ОКОЛО НАС

ТЕМА 1.	ЗА ЧУДЕСАТА. ДУМИ СЪЩЕСТВИТЕЛНИ ИМЕНА	98
ТЕМА 2.	ЗА ЧУДЕСАТА. ОБРАЗУВАНЕ НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА	103
ТЕМА 3.	ЗА ЧУДЕСАТА. УМАЛИТЕЛНИ СЪЩЕСТВИТЕЛНИ ИМЕНА	108
ТЕМА 4.	ЗА СВОБОДАТА. ЧЛЕНУВАНЕ НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА	113
ТЕМА 5.	ПРОЛЕТТА Е ДОШЛА. ПРЕДЛОЗИ И ТЯХНАТА УПОТРЕБА	117
ТЕМА 6.	ПРОЛЕТНИТЕ ПРАЗНИЦИ. ПРАВОПИС И ПРАВОГОВОР НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА	122
	ЗНАМ И МОГА	126
ТЕМА 7.	С ОБИЧ В СЪРЦЕТО. ЛИЧНИ МЕСТОИМЕННИЯ	133
ТЕМА 8.	ЩОМ ИМАШ – ДАВАЙ. ГЛАГОЛ. ЛИЦЕ И ЧИСЛО	138
ТЕМА 9.	ЩОМ ИМАШ – ДАВАЙ. ГЛАГОЛ. СЕГАШНО И БЪДЕЩЕ ВРЕМЕ	142
ТЕМА 10.	КОЙ СЕ ТРУДИ. МИНАЛО СВЪРШЕНО ВРЕМЕ НА ГЛАГОЛА	145
ТЕМА 11.	ПЕСНИЧКИ. СПОМАГАТЕЛЕН ГЛАГОЛ СЪМ	148
ТЕМА 12.	ОБРАЗИ И ЗВУЦИ. ПРАВОГОВОР И ПРАВОПИС НА НЯКОИ ГЛАГОЛИ	151
ТЕМА 13.	ПАТИЛАНЧО. УПОТРЕБА НА ГЛАГОЛИТЕ	154
ТЕМА 14.	РАЗКАЗВАМЕ ИСТОРИИ. СЪСТАВЯНЕ НА ТЕКСТ ПОВЕСТВОВАНИЕ	158
	ЗНАМ И МОГА	160
ТЕМА 15.	ЗА ДА СТАНЕМ ПРИЯТЕЛИ. ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА. ПРАВОПИС	162
ТЕМА 16.	ЛЕТНИТЕ ГАРИ НИ ЧАКАТ. СЛОВОСЪЧЕТАНИЕ ОТ ПРИЛАГАТЕЛНО ИМЕ И СЪЩЕСТВИТЕЛНО	166
ТЕМА 17.	НАЙ-ЧУДЕСНОТО ПЪТЕШЕСТВИЕ. СТЕПЕНУВАНЕ НА ПРИЛАГАТЕЛНИТЕ ИМЕНА	169
ТЕМА 18.	ПРИЯТЕЛЯТ НА ЧОВЕКА. СЪСТАВЯНЕ НА ТЕКСТ ОПИСАНИЕ	172
	ЗНАМ И МОГА	174

УСЛОВНИ ЗНАЦИ



ЧЕТЕНЕ



ПИСАНЕ



ГОВОРЕНЕ



ТЪЛКУВАНЕ НА НЕПОЗНАТА ДУМА



ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ



НАСОЧВАЩА ИНФОРМАЦИЯ



ЗАДАЧА С ПОВИШЕНА ТРУДНОСТ



ЗАНИМАТЕЛНА ЗАДАЧА

I. ЕЗИК НА МОИТЕ ДЕДИ. СТРОЕЖ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК



1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Родна реч

Родна реч прекрасна,
сладка родна реч,
като песен ясна
ти еhtiш далеч.

Всяка утрин синя,
всеки божи ден,
ти си, реч любима,
тъй дълбоко в мен!

Още в люлка мека
аз когато бях,
с майчиното мляко
тебе опознах.

Ти си бодра песен
на народ велик,
ти – език небесен,
български език!

Тебе слушам вредом,
в книга те чета,
в дружеска беседа
сладко те мълвя.

Зная: теб мълвяха
нашите деди
и за тебе мряха,
но възкръсна ти.

Днес раста и пея,
с теб вървя далеч
и със теб живея,
скъпа родна реч!

Атанас Душков



- 1) Открий думите, които описват каква е родната реч.
- 2) Къде, според текста, авторът слуша, говори родната реч?
- 3) Открий в текста възклицателното изречение, което изразява съответно:
А. гордост; Б. преклонение; В. благодарност.



МАЙЧИН ЕЗИК

Степта, лозята, всеки корен
и този пролетен порой,
и гръмотевици, и хора
пред извора се свеждат твой!...

С небето нощно ще говоря
и със звездичките безброй –
като подкрепа и опора,
навред е с мен езикът мой.

Език предвечен на дедите! –
Във всяка твоя дума–щрих
сияят слънчево лъчите,
на мама топлят ме очите...
Щастлив съм – първият ми стих
тук с него закипя в гърдите!

Нико Стоянов

РЕЧТА – ОГЛЕДАЛО НА ЧОВЕКА. РАЗГОВАРЯМЕ, ЧЕТЕМ, ПРЕРАЗКАЗВАМЕ



1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите.

Реч на нашите деди

Синя радост от небето блика,
сътворена от перо
и меч.
Късайте божур и перуника
и славете българската реч.
Реч, която гордо в нас вселява
дух, роден
в преславските гори;
с обич майчина ни приласкава,
с бащина суровост ни кори.
Реч, която с възрожденска жажда
път в историята ни вдълба.
И отечеството ни възражда,
и ни става слънчева съдба.
И след Ран Босилек с песен сладка
все ще пълни
детските гърди,
тази реч на мама и на татка,
тази реч на нашите деди...

Николай Зидаров



Речник

божур – градинско цвете.

перуника – полско и градинско цвете.

Преслав – град в България.

коря – говоря укорни думи, упреквам.



- 1) Какво настроение изразява стихотворението? Отговори с две подходящи думи:

тържествено, весело, мрачно, възторжено, тревожно.

- 2) Колко пъти в стихотворението се среща думата РЕЧ? Прочети тази дума по различен начин: със силен глас – с тих глас, тържествено – нежно.

2. Препиши от стихотворението глаголите, които се съчетават с думата РЕЧ.

3. Защо искаш да знаеш български език? Избери два-три отговора:

за да говоря правилен книжовен език, за да гледам филми, за да пиша грамотно, за да чета книги, за да играя компютърни игри, за да общувам с приятели от България.

4. Как разбираш израза «Речта – огледало на човека»? Думата *огледало* е използвана в пряко или в преносно значение?

5. Припомни си в коя приказка се говори за огледалото. Преразкажи откъса, в който се среща този предмет.

АЗ ОБЩУВАМ НА БЪЛГАРСКИ. УСТНА И ПИСМЕНА РЕЧ. ДИАЛОГ И МОНОЛОГ



1. Прочети стихотворението.

Писма

Аз обичам да пиша писма,
да ги пращам далеч по земята.
После отговор тук у дома
чакам с трепет от всеки приятел.
До Москва и Париж пиша аз,
до Ханой, до Египет и Куба.
Щом получа писмо и завчас
пиша отговор, време не губя...

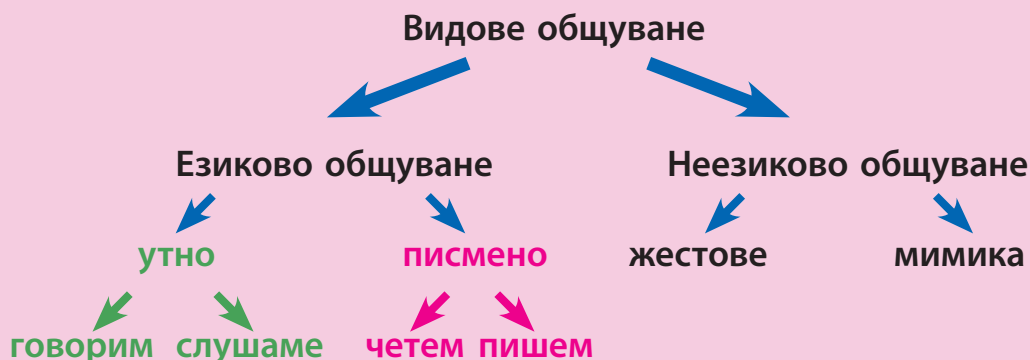
Лъчезар Станчев





- 1) По какъв начин героят на стихотворението общува със своите приятели по света?
- 2) Каква е формата на речта в писмата?

Общуване – разговор между две и повече лица.



- 2.** Помогни си със схемата и отговори от кой вид е общуването, когато:

- | | |
|--------------------------|----------------------------|
| – говориш по телефона; | – слушаш приказка; |
| – четеш съобщение; | – пишеш диктовка; |
| – разговаряш с учителка; | – четеш покана за празник. |



За да изразим уважение към околните, трябва да използваме учтиви думи, например:

здравей, извинявай, благодаря, заповядай...



- 3.** Работете по двойки. Прочетете диалозите.

- | | |
|-----------------------|-------------------------------|
| А. – Здравей. Как си? | Б. – Извинявай, ще ми подадеш |
| – Здравей. Добре съм. | ли топката? |
| – Къде си тръгнал? | – Заповядай! |
| – Отивам в парка. | – Благодаря! |

- Определете кои думи са учтиви. Запишете ги.



Диалог – разговор между двама и повече лица.

Монолог – реч на един човек, който споделя мислите си.



4. Прочети стихотворенията. Определи в кое от тях се среща монолог, а в кое – диалог.

А. Обичам есента

На света,
на света
най обичам,
есента.
— Есента ли?
Че защо?
Да не е пък много ведро!
— Ясно е защо –
че то
есента е майка щедра.
Тя ни
кани
с плодове.
Тя на гроздобер
зове.
Чак до дните ѝ последни
капят,
капят
круши медни.
Тя за нас
в листата тули
зрели ябълки
и дюли,
праскови
и сини сливи,
златни царевици
в ниви...



В пъстрота,
в пъстрота
хубавее
есента.
На софрата
й богата
сочни плодове ядем
и растем,
и растем.
С плодовете ѝ обилни
ставаме юнаци силни!

Асен Босев



Речник

ведро – ясна

тули – крие

софра – кръгла ниска масичка

Б. Бива ли така

Я кажи ми, птичко,
ти ли казваш всичко
що трябва, не трябва,
на мама и баба?

Ти ли ме издаваш,
татко да се мръщи?
Ти ли ми създаваш
ядовете в къщи?

Ах, така ли бива?
Птичко, помисли си!
Ти по-малко ли си
от мен пакостлива!

И в праха се ровиш,
и малини зобиш,
скачаш по цветята,
мокриш си краката!

И аз виждам всичко,
но мълча и трая,
че зная, сестричко,
какъв му е края!

Ран Босилек



- Определи какви мисли, чувства изразява всяко стихотворение.



5. Прочети скоропоговорки. Първо бавно, после бързо.

- А. Уплете се осата на косето в косата.
- Б. Хвъркнал дрозд от грозд на грозд, хъркал Гроздъо наш на пост. Рипнал, Гроздъо, не разбрал, дроздът гроздето обрал.
- В. Под път пъдпъдък, над път пъдпъдък и на път пъдпъдък.
- Г. Црън пръч црън трън гризеше. Тич, црън пръч, не гризи црън трън!



Речник

рън пръч – черен козел

ПОЗДРАВЪТ. РЕЧЕВ ЕТИКЕТ



1. Прочети стихотворението.

Разговор

Рече ми приятелката:

— Здравсти!

Хайде към сладкарница „Бреза“!

Да изпием с тебе по две пасти,

да си хапнем по една боза.

Аз отвърнах:

— Не, не съм готова!

Мъничко почакай ме така

да обуя блузката си нова

и обувки да си облека.



Радой Киров



Речник

боза – гъста с възкисел вкус напитка от просено брашно

- Как мислиш, изслушват ли се приятелките?

ЗАПОМНИ!



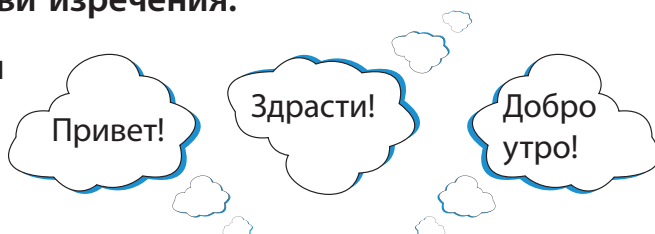
Когато разговаряме, гледаме събеседника си в очите.
Разговаряш ли, изслушвай и събеседника си. Не го прекъсвай!
На обществени места (в автобуса, в театъра, в библиотеката)
се говори тихо.

2. Прочети изразите за учтивост. Избери кои от тях изразяват поздрав?

добър апетит	добър ден	благодаря
лека нощ	привет	всичко хубаво
добър вечер	до утре	добро утро
довиждане	здрасти	приятен ден

- С избраните изрази състави изречения.

3. Ти идваш в училище. Избери с кои думи ще поздравиш учителя. С кои думи ще поздравиш съучениците си?



КОГАТО БЯХ МАЛЪК. ТЕКСТ. ТЕМА И ОПОРНИ ДУМИ НА ТЕКСТА



1. Прочети разказа. Отговори на въпросите след него.

Край горското кладенче

Това се случи, когато **бях малък**.
Можех вече да си обувам сам цървуките и да сричам буквите, затова **тръгнах** смело **към гората**. **Вървах** и си мислех, че щом едно момче може да си обува само цървуките и да срича в букварчето, нищо не му пречи **да ходи само в гората**. А нашата **гора** беше голяма, тъмна и **страшна**.

Затичах из горската поляна и се заозъртах. Ала не срещнах нито вълк, нито лисица, нито дори катеричка.

Допи ми се вода и **се отбих** при едно **кладенче**. То извираше изпод корените на престарял бук. Когато се напих и вдигнах глава, **зърнах** на половин крачка от **кладенчето змия**.

Хукнах заднешком, препънах се, паднах по гръб, подир това скочих и затичах към село.

Запъхтян и **изплашен**, разправих всичко на мама.

Иван Василев Гайдаров



Речник

цървүлки – меки обувки от кожа, прихванати с връвчици
озъртам се – плахо, несигурно се оглеждам на всички страни
престарял – много стар
зърнах, зърна – съзрях, забелязах, видях
хүквам – побягвам изведнъж с все сила
разпрàвям – разказвам



- 1) Кой е героят в текста?
- 2) Къде тръгна само малкото момче?
- 3) Каква била гората?
- 4) Къде се отби момчето?

- 5) Кого зърна малкото момче до кладенчето?
- 6) Какво направи момчето, като видя змията?
- 7) Коя е темата на текста?
- 8) Избери какво друго заглавие подхожда за разказа:
а) Странна случка б) Сам в гората в) Неочаквана среща
- 9) Прочети подчертаните думи. Те се наричат **опорни**.
- 10) Използвай опорните думи, за да преразкажеш текста.



Текстът се състои от изречения, които са свързани по смисъл. Всички изречения в текста са свързани с неговата **тема**.

Тема на текста – това, за което се говори (или се разказва) в него.

Опорни думи – назовават най-важното от съдържанието и често се повтарят в текста.



2. Прочети съчинението на ученик от трети клас.

Спортен празник

В един слънчев ден се събрахме в двора на училището. Имахме спортен празник. Бяхме облечени с подходящи екипи. Учителят по физическо възпитание ни разпредели по отбори. Организира ни весели и забавни състезателни игри. На отборите-победители директорът на училището връчи награди. Нашият клас спечели първо място по колоездене и трето място по каране на ройлери.

Прекарахме чудесно. Бяхме много доволни от игрите и от достойното си представяне на общоучилищния спортен празник.

- 1) Определи темата на прочетения текст.
- 2) От следните думи и изрази избери само тези, които по тема се отнасят към текста «Спортен празник»:

на поляната, тъмни облаци, училище, криеница, състезателни игри, бягане, мама и татко, спортен празник, в класната стая, учителят по физическо възпитание, всички родители, нашият клас.



3. Опитай се да измислиш случка само по две опорни думи от предложените:

таралеж

звезди

прозорец

милвам

летя

ритам

- Избери самостоятелно темата и заглавието на текста.

РОДНОТО ГНЕЗДО. ИЗРЕЧЕНИЕ



- 1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.**

Старият щърк

Вършитба отдавна мина. Полята лежаха оголени и пусти. Една нощ заваля дъжд – равен и тих. На сутринта небето се избистри, ала над земята пропълзя хлад... Есента бе дошла.

Старият щърк разтърси криле, огледа небето и си каза:

— Време е вече.

После събра неколцина от младите щъркове и им поръча веднага да разнесат заповедта за тръгване.

И една заран овчарят от могилата погледна надолу и се смая: цялото равнище край село беше побеляло. Стотици щъркели се бяха събрали и се готвеха за нещо... Старият щърк говореше.

— Време е вече, деца – думаше той, – време е да се лети на юг. Денят намалая, нощите станаха хладни, скоро и слана може да падне. Днес ще трябва да пътувате. Свиках ви сега да си изберете водач и да се сбогуваме...



По Константин Константинов



- 1) Кое годишно време настъпи? Какви промени в природата настъпиха според откъса? Разкажи.
- 2) Каква заповед на стария щърк трябва да изпълнят щърके-лите?
- 3) Препиши първото и последното изречение от текста. Какво научаваш от всяко едно от тях?
- 4) Озаглави откъса, като изразиш темата или главната мисъл.



ПРИПОМНИ СИ!

Изречението се състои от думи, свързани по смисъл. С изречението се изказва завършена мисъл. Изречението започва с главна буква и завършва с точка, въпросителен или удивителен знак.



- 2.** Работете по групи. Подредете думите в изречения като ги съберете по цветовете.

и градина. на древния на се цветя

интересни чува късат език. от В посетиха Преслав.

Децата гората български Иван Ние песен

славей. Яна четем звънка есенната град приказки



Словоред – ред на думите в изречението. Подреждаме думите в изречението така, че да предадем смисъла му ясно и точно.



- 4.** Предай смисъла на даденото изречение, като промениш словоредта му:

Стари и млади щъркели се събраха заедно.

- Използвай даденото начало и допиши всяко изречение:

Събраха се

Заедно

Млади

- 5.** Намери границите между изреченията в текста.

В нашия край дойде есента колко е красива тя в Молдова горите и полята сменят багрите си между зеленото се появява жълто и червено ябълките са отрупани с плодове селяните отиват да берат грозде а ти ходил ли си на гроздобер някога.

- Запиши изреченията, като спазваш правилата за написване на началото и края им. Пиши четливо и красиво.

РОДНОТО ГНЕЗДО. ДУМА



1. Прочети продължението на разказа. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Старият щърк

(Продължение)

Щъркелите се размърдаха изведнъж. Чуха се учудени викове:

— Какъв водач! Нали си имаме! Ти си ни водил досега, ти ще ни водиш пак. Не искаме друг водач!

Старият щърк поклати глава и кротко отвърна:

— Не, аз няма да ви водя вече. Аз няма да летя с вас. Аз ще остана тук.

— Но как така, защо? – развикаха се щъркелите.

— Стар съм вече, деца, и не мога. Не мога да летя с вас.

— Ние ще те носим, ние няма да те оставим! – викаха най-младите. – Толкова години ти си водил всички, сега ние пък ще те отнесем. Няма да те оставим тук самичък...

— Не, не, мои мили – усмихна се старият щърк, – вие не можете да ме отнесете. Планини и моря има да минавате, себе си с мъка ще занесете, та и аз ли ще трябва да ви тежа!... Не можете, пък и аз не искам. В чужбина не ми се мре. Тук ще си остана...



По Константин Константинов



- 1) Как се отнасят младите щъркели към своя стар водач? Защо?
- 2) Защо старият щърк решава да остане в родината си?
- 3) Прочетете текста по роли.
- 4) Озаглави прочетения откъс.

2. Прочети изреченията. От колко думи се състои всяко изречение? Определи коя част на речта е всяка от подчертаните думи в изречението.

Полята лежаха голи и пуси. Щъркелите се готвят за далечен полет. Старият щърк реши да остане в родната земя.

ПРИПОМНИ СИ!



3. Препиши от текста в зад. 1 по две съществителни имена, две прилагателни имена и два глагола. С кои въпроси ще ги откриеш?

4. Състави изречения по дадения ред:

прилагателно – съществително – глагол.

- Работете по верига.

5. Раздели думите за пренасяне на нов ред:

Врабчето е малка птичка. Има сивокафява окраска на перата. Строи си гнездото по дървета, дупки и комини.

- Кои думи не се разделят за пренасяне?
- Избери едно животно. Разкажи за него, като отговориш на въпросите:
 - Какво е по размер?
 - С какво е покрито (пера, козина)?
 - Какво е по цвят?
 - Къде живее?
 - Помогни си с детска енциклопедия.
 - На кой урок още можеш да узнаеш повече за животни и птици и да използваш въпросите за описание?

РОДНОТО ГНЕЗДО. ЗВУК. БУКВА. БЪЛГАРСКАТА АЗБУКА



- 1.** Прочети разказа до край. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Старият щърк

(Продължение)

Натъжиха се сърцата на младите щъркели. Как ще оставят стария щърк тук в студа, в дъжда, самичък? Но той отново се усмихна и подзе:

— Не ме жалете, не мислете за мене – така ми е по-добре. Тук искам да остана и да умра аз. Че няма похубава земя от тая, дето съм видял слънцето за пръв път. Няма похубаво гнездо от онова гнездо върху сиромашкия комин, в което се излюпих и в което отгледах моите млади рожби. Тук аз зная всеки дол, всяка локва, всяка хижа. Разбирам езика на хората и ги обикнах и те ме обичат като свой. Къде и защо ще вървя другаде?... Защо се връщам всяка пролет?... Защо ще се върнете и вие пак насам, щом повече топлият вятър и се раззеленеят росните ливади?... Ще видите вие много страни, много поля и реки, морета и планини и ще разберете. Ще разберете, че никъде дъгата не е тъй хубава, както тука; че никъде песента на щурците, вечер, когато полето засинее, не е тъй радостна; че никъде димът на комините не е тъй топъл, както там, където си пазил с крила малките си. Сега тръгвайте вече и добър ви път на юг!



Наведоха глави птиците и мълчаливо се сбогуваха. След малко – чу се пърхане на стотици криле. Ятото бавно се издигна. Закрепи се за миг в синьото небе. После се нареди в голям триъгълник и полека се понесе в хоризонта. Само едно бяло петно остана в посърналото поле. След миг и то се раздвижи, дигна се и спря после на един селски покрив. Старият щърк отиваше да прекара последните си дни в гнездото, дето се бе родил.

По Константин Константинов



- 1) Открий в текста доказателства, че старият щърк е много мъдър и обича родната си земя.
- 2) Помисли какви чувства изпитва старият щърк, когато ятото се скри зад хоризонта.
- 3) Посочи думите в текста, които разкриват основната мисъл на разказа «Старият щърк».
- 4) Проучи в детска енциклопедия къде зимуват щъркелите и други прелетни птици. Какви разстояния преодоляват те напролет, за да се върнат в родните земи?



2. Препиши пословиците, като поставиш пропуснатата буква.

Бащино ...гнище – топло пепелище. Р...дината е по-кр...сива от слънц...то, по-скъпа от злат...то. И птич...то за р...дината си плаче.

- Постави ударение във всяка една дума.
- Кои звукове обозначават поставените букви?

3. Разкажи какво знаеш за буквите и звуковете в българския език. Помогни си с таблицата.

а	ъ								ь
е	и			р	л	м	н	й	щ
о	у								ю
									я
б	в	г	д	ж	з	дж	дз		
п	ф	к	т	ш	с	ч	ц	х	

- 1) Колко са буквите в българската азбука?
- 2) Колко са буквите, които обозначават гласни звукове?
- 3) По какво се различават гласните звукове
- 4) Колко са буквите, които обозначават съгласните звукове?
- 5) По какво се различават съгласните звукове?
- 6) Кои букви обозначават два звука?
- 7) Коя буква не обозначава звук?

8) Какви звукове обозначават буквосъчетанията: **ДЖ, ДЗ, ЙО?**

Към всяко буквосъчетание подбери дума за пример

9) Направете проект с класа «Българската азбука».



4. Прочети стихотворението изразително.

Родна стряха

Бяла, спретната къщурка,
две липи отпред.
Тука майчина милувка
сетих най-напред

Тука под липите стари
не веднъж играх.
Тука с весели другари
скачах и се смях.

Къщичка на дните златни,
кът свиден и мил.
И за царските палати
не бих те сменил!



Ран Босилек



Речник

спретната – чиста, подредена

милувка – целувка, ласка

сетих – усетих, почувствах

свиден – скъп, мил

кът – място

родна стряха – роден дом

• Научи стихотворението наизуст.



5. Открой в стихотворението «Родна стряха» римувани думи (с еднакъв завършек) към дадените. Запиши ги по двойки.

Къщурка – *милувка*, отпред – , стари – ,
играх – , златни – , мил –



Рима – повторение на еднакви звукове в края на стиховете.

ЗНАМ И МОГА



1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Подарък

То се знае, и тая неделя татко отиде на пазар. Заиграх се из двора, не усетих кога изтече денят, ей го, идва татко. Затичах се да го посрещна, пък той се бръкна, извади нещо увито в кърпа и ми го подаде:

— Подарък ти нося!

А подаръкът му – книжка, шарена, на корицата заглавието ѝ написано: «Български народни приказки». Грабнах книжката, запрелистих я, пък тя пълна с юнаци, със самодиви, със змейове и хали, с разни животинки. Седнах до прозореца, сложих я на колене, засричах: «Имало едно време старец и старица. Те били много бедни. Единственото им богатство били тримата им синове. Расли синовете, порасли, сговорили се да тръгнат по широкия свят да си търсят късмета. Тръгнали братята, отишли през девет земи в десета, хванали се слуги в далечно царство».



— Яааа! – зачудих се аз. – Че това е приказката за тримата братя и халата, толкова пъти съм я слушал от баба. Нима бабините приказки са за книжка? Зачетох се в друга приказка, тя пък за юнака, що бозал двайсет и пет години, и нея съм слушал от баба. Зачетох се нататък, ето за живата вода, ето за девойката и дванайсетте месеца, ето за Хитър Петър.

Рано в понеделник сложих книжката в торбичката, хайде на училище, показах я на децата. Запрелистяхме я вкупом, тук погледаме картинка, тук се зачетем. Хем книжка като всички книжки, хем пълна с приказки, дето всички ги знаем.

— Най-хубавата книга на всеки народ е тази, дето самият той си е създал! – рече учителят. – Чудна книга е тя, и приказки има в нея, и песни, и гатанки, и мъдрости всякакви. За всекиго има в нея, и за стар, и за млад, и за невръстния има, животът човешки е целият там! Жилава книга е тя, време тече, поколения се сменят, пък тя не овехтява, а всеки добавя по нещо, та още по-хубава става!

По Георги Марковски



Речник

вкупом – заедно

невръстен – малко дете



1) Кои са героите в разказа? Избери верния отговор:

А. татко, мама, момче; Б. татко, момче, мама, баба; В. татко, момче, учителят, деца; Г. татко, момче, баба, учителят.

2) Какъв подарък е получило момчето? Избери верния отговор:

А. кутия с бонбони; Б. шарена книжка за оцветяване на картинки; В. читанка по български език и литература; Г. книга с български народни приказки.

3) Какво е прочело детето в книжката? Избери верния отговор:

А. български народни пословици и гатанки; Б. български разкази за деца; В. български народни приказки; Г. български народни песни.

4) Кой друг освен момчето се радва на книжката според текста?

Избери верния отговор:

А. татко, баба, децата; Б. татко, баба, децата, учителят; В. татко, мама, учителят; Г. татко, децата, учителят.

5) Какво е казал учителят за книгите? Прочети думите му.

6) Каква е най-хубавата книга според теб? Отговори на въпроса писмено с 2-3 изречения.

2. Избери верните отговори. Речта е устна, когато:

А. пишем писмо; Б. слушаме как свири оркестър; В. говорим по телефона; Г. обясняваме с жестове; Д. разговаряме с приятел.



3. Припомни си и запиши три думи за израз на уважение към околните.

4. Попълни липсващите думи в изреченията.

Диалог това е разговор между и повече лица.
Когато , гледаме си в очите.
На обществени места се тихо.
Разговаряш ли, и събеседника си. Не го !



5. Избери думи за поздрав:

Довиждане, добър вечер, моля, лека нощ, здравей, добро утро, благодаря, добър ден.

6. Попълни пропуснатите думи в изреченията.

Текстът се състои от

Опорни думи – назовават от съдържанието и често се в текста.

Изречението се състои от , свързани по смисъл.

7. Намери границите между изреченията в текста.

Книгата няма уста, а приказва тя приказки разказва, и стихчета, и песни пее с ноти мама чете, а от нейната уста книгата говори когато ще се науча да чета, книгата ще говори през моята уста.

- Запиши изреченията, като спазваш правилата за написване на началото и края им. Пиши четливо и красиво.



8. Подреди думите в изреченията. Запиши получените изречения.

са листенцата брезичката сърчица малки на.

глас с мама тих чете.

посипана с поляна е зелената роса.

- Във всяко изречение открий съществителни, прилагателни, глаголи.
- В третото изречение раздели думите за пренасяне. Подчертай звучните съгласни в думите.

9. Състави две изречения по картината.



II. РОДЕН КРАЙ – ЗЕМЯ НЕНАГЛЕДНА. ТЕКСТ



Прочети стихотворенията и отговори на въпросите към тях.

Роден край

Чак от Дунава до Нистру
вече толкова години
над Буджака се разлистват
плодородните градини.

Нико Стоянов



Роден край

Земьо, хиляди години
ще пребъдеш плодна, светла –
увековечи в градини
подвига на синовете!

Трайко Симеонов



- 1) Коя е земята – роден край на поета Нико Стоянов? С кои думи конкретно е посочен родният край на поета? Какви чувства изпитва поетът към своя роден край?
- 2) Кои образи и картини от стихотворението на Трайко Симеонов ти помагат да разбереш, че неговият роден край е България? Какви чувства изразява поетът в стихотворението?
- 3) По какво си приличат двете стихотворения?
- 4) Кой е твоят роден край? Опиши красиво кътче от него.
- 5) Открий стихотворение за родния край и го прочети пред класа.

НАРОДНИ ПРИКАЗКИ. СТРОЕЖ НА ТЕКСТ. ТИПОВЕ ТЕКСТ



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

Иглички и бодлички

Живееше в Оная гора една Елхичка, която си мислеше, че е таралежче.

Всички я заобикаляха, за да не си набодат петите, лапите, мунцуката. Понеже, след като някой вярва, че е таралежче, другите пък вярват на него.

По стъблата ѝ не искаха да се катерят катерички. По клоните ѝ не искаха да пеят птичета. Даже онова синьото чувалче с дъжд бързаше да прелети над нея и да извали капките си върху другите елхички. Елхичката тъгуваше. От тъгата игличките ѝ ставаха все по-сухи. По-кафяви! И по-бодливи!

Тъгата умее да натаралежва...

Живееше в Оная гора и едно Таралежче, което си мислеше, че е елхичка. То разперваше всичките си бодли сутрин и щастливо се усмихваше на слънцето... Катеричките обичаха да танцуват около него. Птичките му чуруликаха всяка горска тайна. Даже онова синьото чувалче с дъжд радостно го поливаше. Таралежчето ликуваше. От радост бодличките му ставаха все по-сочни. По-щръкнали! И по-зелени!

Радостта умее да раззеленява...

Мая Дългъчева





Речник

муцунка, муцуна – уста, лице на животно

разперваше – изправяше и разтваряше

ликуваше – радваше се, тържествуваше



1) Защо „Иглички и бодлички“ е приказка?

2) Народна или авторска е тази приказка?

ПРИПОМНИ СИ!



Народните приказки са създадени от неznайни творци.

Предавали се устно от поколение на поколение.

Авторските приказки са написани от писател.

3) Кои са главните герои на приказката?

4) Запиши останалите обитатели на Оная гора.

5) Помисли и избери верния отговор на следните въпроси:

Защо обитателите на Оная гора заобикалят Елхичка?

А. защото горските птици и животни не я обичат;

Б. защото се страхуват, че Елхичка може да ги убоде.

В. защото тя не иска да има приятели.

С какво Таралежчето привлича обитателите на Оная гора?

А. с това, че ги гощава с горски плодове;

Б. с това, че им организира весели игри;

В. с това, че е радостен, добър и щастливо усмихнат.

6) Защо Елхичка тъгува?



2. Работете по групи, като запишете в тетрадките си:

1) Как изглежда тъгуващата Елхичка?

2) Какви промени настъпват с радостния Таралежчо?

3) С кой от двамата герои би искал да се сприятелиш? Защо?

4) Кой е твоят най-добър приятел, коя е твоята най-добра приятелка? Разкажи какво най-много харесваш в него/ в нея.

5) Как според приказката трябва да постъпва човек, за да има приятели?

3. Помисли и сподели:

- Кой всъщност се крие зад онова „синьо чувалче с дъжд“?
- Какво според приказката означава тъгата да „натаралежва“, а радостта да „раззеленява“? Какви чувства, преживени от Елхичка и Таралежчето, са изразени с подчертаните думи?

Подчертаният израз и думите назовават познати предмети и чувства по друг начин, с други думи и изрази. Това е възможно благодарение на **богатството на българския език** и уменията на поетите и писателите да го използват.



Богатството на един език се състои в това, че той дава възможност да изразим мислите и чувствата, които ни вълнуват. Поетите и писателите в най-голяма степен използват богатството на българския език

СТРОЕЖ НА ТЕКСТ



1. Текст ли е „Иглички и бодлички“? Защо?
2. Коя е темата на текста? Избери и защити своя избор:
 - А. Тъжната Елхичка и радостното Таралежче.
 - Б. Приятелите на Таралежчето.
 - В. Самотната Елхичка.
3. Кои са ключовите думи на текста „Иглички и бодлички“? Избери:
 - А. муцунка, клони, пеят, чувалче, поливаше, бодли;
 - Б. заобикалят, не искаха, вярват, лапи, ликуваше, по-зелени.
 - От колко изречения е съставен текстът „Иглички и бодлички“? Как са свързани изреченията в текста?
 - От колко думи е съставено първото изречение?
 - От колко звука и от колко букви е съставена думата елхичка? А думата синьо?

Текст

Съставен от изречения, свързани по смисъл.

Живееше в Оная гора една Елхичка, която си мислеше, че е таралежче.

Изречение

Изречението се състои от думи, свързани по смисъл.

Първото изречение е съставено от 12 думи.

Дума

Думата назовава предмети или лица; действия или състояния на предметите и лицата; качества, признаци на предмета.

{елхичка} – Състои се от 7 звука, записани със 7 букви

[син'о] – Състои се от 4 звука и 5 букви. **б** не е звук, а само буква, която означава мекост на **н**.

Звук

Звуковете изграждат думата. Звуковете в българския език са 45, а буквите, с които се записват, са 30.

4. Подреди изреченията по смисъл, изразяващи последователни действия, за да създадеш текст. Запиши получения текст.

Закусиха сладко под стария дъб. До един голям камък намериха таралеж. Олег, Максим и Миша излязоха на полето да берат лайка. Оставиха го да се разхожда спокойно по поляната. После се спуснаха по стръмния склон.



5. Разкажи писмено за своя приятел или за своята приятелка. Състави кратък текст, като си помогнеш със следния план:

- Кой е твоят приятел? Коя е твоята приятелка?
- Кога и как се сприятелихте?

- Защо ти е интересно да общуваш с него/ с нея?
- Как обикновено прекарвате времето си заедно?



ТИПОВЕ ТЕКСТ. ХУДОЖЕСТВЕН ТЕКСТ

Авторката на приказката „Иглички и бодлички“ Мая Дългъчева е писател. Писателите и поетите са създатели на художествени текстове. Те използват богатите изразни възможности на българския език.

Художествен текст: разказват се случки, в които участват герои – хора, предмети, животни, растения – рисуват се природни картини, изразяват се мисли и чувства, като се използват езикови художествени средства и различни по цел на изказване изречения.

Видове художествени текстове: *разказ, приказка, стихотворение* и др.



1. Защо приказката „Иглички и бодлички“ от Мая Дългъчева е художествен текст? Препиши верните според тебе отговори от предложените по-долу.

- Елхата и таралежът са герои на приказката.
- Героите изпитват човешки чувства – тъга и радост.
- Описват се особеностите на елхата като вид дърво.
- Обяснява се за какво служат бодлите на таралежа.



2. Запознай се с един друг таралеж.

Таралеж

В тази утрин свежа
срещнах таралежа.
Крачеше унил,
беше ли се мил?
Гледаха тревите,
от роса измити
и шептяха: Ой,
какъв е чорлав той!

Николай Кънчев



Речник

чорлав – който има разбъркана, несресана коса; рошав



- 1) Какъв е таралежът от стихотворението на Николай Кънчев? Прилича ли на Таралежчето от „Иглички и бодлички”? Защо?
- 2) Какво отношение към героя изразяват тревичките? Избери:
А. топло, галовно, нежно;
Б. укорително, презрително.
- 3) Докажи, че тази творба е художествен текст. Какъв вид художествен текст е?

3. Сравни значенията на подчертаните думи в изреченията от двете колонки:

Всяка сутрин пия топъл чай. Валя свири на цигулка. Златото е скъпоценен метал.	Топлият ѝ поглед ме успокои. Зимният вятър свири в гората. Аз съм златото на мама.
---	---

- В коя колонка думите са употребени в своето пряко, основно значение?
- В коя колонка основното значение на думата е пренесено върху други предмети? Кой основен признак, назован с думата *топъл*, се пренася върху думата *поглед*?



Основното значение на думата може да се пренася върху други предмети при сходство, прилика. Тогава казваме, че думата е употребена в **преносно значение**. В художествените текстове поетите и писателите често употребяват думи в преносно значение.



- 4. Открий думите, употребени в преносно значение в следния текст. Запиши ги в колонка.**

Небето

Небето. Колко неща се крият в това понятие. То може да бъде и теменужено през пролетта, и дълбоко, примамливо лете, и кротко, нежно през есента, и студено, сиво, прихлупено зиме. Звездите мамят човека. А облаците? Те развихрят въображението ни.



- 1) Защо текстът е художествен?
 - 2) Работете по групи. Съставете кратък текст, описващ вашата представа за небето през четирите сезона на годината. Постарайте се да употребите думи в преносно значение, за да придадете на текста художественост.
 - 3) Какво означава изразът „развихрят въображението ни”? Коя от думите в него е употребена в преносно значение?
 - 4) Опитай и ти да развихриш своето въображение. Напиши кратък разказ с опорни думи – *слон* и *подарък*.
- 5. Чувал ли си изразите *голяма душа*, *златна уста*? В кои случаи се употребяват те? Коя от думите е употребена в преносен смисъл?**
- Работете по групи, като всяка група състави кратък писмен текст по един от изразите.

ТИПОВЕ ТЕКСТ. НЕХУДОЖЕСТВЕН ТЕКСТ



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

Таралеж

Таралежът е горско животно, известно с острите си бодли, които му служат за предпазване от хищници. Таралежите са много полезни, защото унищожават змии. Цветът на таралежите може да бъде различен. Горната част обикновено е тъмнокафява със светли върхове на бодлите, но може да бъде и черна или светла.

Таралежите са се появили преди повече от 15 милиона години. Съвременните таралежи обитават Западна Европа, Русия, Нова Зеландия и Алпите. Срещат се дори в Сибир. Таралежите предпочитат места с много широколистни дървета и храсти. Те избягват прекалено гъсти гори и блатисти местности. Предпочитат да живеят на поляни и в храсталаци. Таралежът харесва високите тревисти растения, както и корените на стари дървета, където се крие от своите врагове. Това са лисиците, совите, дивите прасета, кучетата, котките, враните, язовците и поровете.



От интернет



- 1) Къде живее таралежът?
- 2) За какво служат бодлите му?
- 3) С какво таралежът е полезен?
- 4) Какъв може да бъде цветът на горната му част?
- 5) Кога са се появили на Земята таралежите?
- 6) Кои части на Земята обитават?
- 7) Къде предпочитат да живеят?
- 8) Кои са враговете на таралежа?
- 9) Коя е темата на текста? Избери:
 - А. Външният вид на таралежа;
 - Б. Таралежът като вид горско животно;
 - В. Враговете на таралежа.

- 10) Кои са ключовите думи и изрази в текста? Избери вярното:
А. таралеж, остри бодли, полезен, обитава, крие се, врагове;
Б. места, дървета, харесва, котки, Сибир.
- 11) В основно или в преносно значение са употребени ключовите думи?
- 12) Текстът повече информира или повече забавлява?



Нехудожествен текст: съобщават се знания от някаква наука. Думите и изразите се използват в тяхното пряко, основно значение. Тези текстове се наричат още **научнопопулярни**.

2. Сравни горния текст с текста: „Таралеж” от Николай Кънчев, задача 2 стр. 33.



- 1) В кой текст таралежът е герой на литературно произведение?
- 2) Кой текст ти съобщава знания за таралежа като вид животно?
- 3) Кой от двата текста е художествен и кой е научнопопулярен?
- 4) Коя е науката, която изучава животинските видове? Потърси информация в интернет и я сподели в класа.



3. Прочети текста, отговори на въпросите и реши задачите след него.

Слънчогледи

Море от злато, жълти пеперуди
накацали по гордите стъбла;
неземна сила слънцето обрули,
родиха се звезди от светлина.



Като ви гледам радост ме обзема
и вече никой няма да я спре.

А как бих искал всички да ви взема –
безкрайно слънчогледово море!

Данаил Таков

- 1) Художествен или нехудожествен е текстът?
- 2) С каква цел е създаден текстът?
- 3) Открий думите с преносно значение.

ПРИКАЗКИ И ЛЕГЕНДИ. ТЕМА И ГЛАВНА МИСЪЛ НА ТЕКСТ



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

Мечка и мравки

Край един мравуняк минала Мецана. Похапнала мравки. Кога да си тръгва, рекла си доволна:

— Доста ми са вкусни тия животинки! Но сега съм сита. Утре ще намина. Повече ще хапна.

Целият мравуняк изведнъж настръхнал. Мравешкият народ викнал разтревожен:

— Гледай я ти нея, хищницата върла! Сега била сита и хиляди мравки изведнъж налага, а кога е гладна, няма да ѝ стигне целият мравуняк.

— Няма да ѝ стигне, ако се оставим и не се сговорим как да се разправим с тая мравоядка.

— Лошото е, гдето мечката е силна, а ние сме слаби.

— Никак не сме слаби. Ние сме милиони. Ако се сговорим, чудо ще направим!

Тогава знак дала най-едрата мравка.

— Спрете виковете! – мравката им рекла. – Всички с общи сили трябва да обмислим от тоя враг страшен как да се избавим. В подземните стаи до една слезнете! Там ще решим дружно какво да направим!

Събрали се всички работливи мравки. Мислили, кроили, най-после решили: край своя мравуняк да изровят дружно яма под земята. Тънък пласт отгоре земя да оставят. Щом за мравки дойде хищната Мецана, сама да пропадне в дълбоката яма.

Под земята дълго мравките дълбали. Безспир денем-нощем всичките копали. Де що има мравки, стекли се на помощ.

Щом била готова подземната яма, най-хитрите мравки подмамили Меца. Като ги видяла, тя попримижала.

— Раздвижи се – рекла – старият мравуняк! Откога ви чакам, мои сладки мравки!



Забързала Меца и както вървяла, в дълбоката яма право върх-
летяла.

— Олеле, що стана! – ревнола Мецана.

Мравките ѝ рекли:

— Много клети мравки без милост излапа. Затова те лапна дъл-
боката яма, откъдето, Мецо, излизане няма!

Ран Босилек



Речник

сита – нахранена, не е гладна

върла – зла, проклета

налапа – пое в устата си много храна, яде лакомо

яма – трап, ров

безспир – непрестанно, без да спира

дълбали – ровили, копали

стекли се – събрали се много хора

клети (мравки) – нещастни, злочести



- 1) Кои са героите на приказката „Мечка и мравки“?
 - 2) Кои са основните моменти (епизоди) в текста? Озаглави ги и ги запиши!
 - 3) Как постъпила Мецана с мравуняка?
 - 4) Защо мравките се разтревожили?
 - 5) Как мравките наказали лакомата Мецана?
 - 6) Справедливо ли е според тебе Мецана да бъде наказана?
 - 7) Защо малките мравки успели да победят силната Мецана?
- Избери верния отговор:
- А. Защото Мецана била гладна и немощна (нямала сили);
 - Б. Защото Мецана се страхувала от мравките;
 - В. Защото всички мравки копали ямата дружно и безспир.



- 2.** Свържи правилно думите с имената на героите, към които се отнасят: Работи в тетрадката си.

мравоядка

мравки

работливи

Мецана

хищницата

...

хитри

...

клети

...

3. Докажи, че текстът „Мечка и мравки“ е художествен.
4. Прочетете приказката „Мечка и мравки“ по роли. Изберете кои от вас ще бъдат: разказвач, мравки, най-едрата мравка, Мечана.
5. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.



Запустялата чешма

Край широкото шосе имало чешма. От нея текло непрекъснато чиста, бистра вода. Всички пътници се отбивали при нея да се мият и да пият. На чешмата дотегнало да гледа различни пътници как мият ту лицата си, ту краката си и захванала да ги подбира – на един му пуцала вода, на друг му секвала водата си. А един ден решила да спре за цял месец – никому вода да не пусне. Водата отвътре ѝ пошепвала, че това не е хубаво, но тя не слушала. Направила, както си решила. Цял месец никому капка вода не дала.



Но ето що станало.

Изминал месец. Чешмата поискала да потече отново, но ни капчица вода не капнала. Водата си била намерила друг изход и почнала да извира на друго място, далече от чешмата. Много се надувала нещастната чешма, но вода не потекла.

Хубавата чешма запустяла.

Дядо Благо



Речник

запустяла – пуста, занемарена, безлюдна
дотегнало – омръзнало, досадно
подбира – избира по свой вкус
секвала – спирала, преставала



- 1) Кои са героите? Кой от тях е главен?
- 2) Какво се случва с чешмата? Разкажи!
- 3) Как завършва случката?
- 4) За какво се говори в текста? Избери правилния отговор:

- А. За чистата и бистра вода на чешмата;
- Б. За пресъхналата, запустялата чешма.

Ако си дал отговор Б), ти си отговорил правилно. С въпроса: „За какво се говори в текста?“, ние откриваме темата на текста.



Темата на текста е това, за което се говори в текста. Темата често се подразбира от заглавието.

- 5) Открий опорните (ключовите) думи в текста. Как те ти помагат да откриеш темата на текста?
- 6) Към каква главна (основна) мисъл те насочва авторът на „Запустялата чешма“? Да проследим заедно верижката от опорни думи и изрази:

Чешма – бистра вода – пътници (Научаваме, че чешмата дава вода на всички пътници. Правим извод, че тя постъпва правилно, защото водата е дар от природата за всички хора) – чешмата – дава вода – само на отделни пътници – един ден тя съвсем спира водата. Това не е хубаво – предупреждава я водата, но чешмата не иска да чуе (Правим извод, че Горделивата чешма постъпва неправилно, защото лишава пътниците от природния дар – водата) – водата изоставя чешмата. Чешмата иска да пусне вода, но не може. Тя пресъхва и запустява (Правим извод, че чешмата е нещастна, защото е самотна – без бистрата вода, без пътниците)

Подчертаното в скобите са мислите, към които ни води авторът във всеки момент от развитието на случката. След като прочетем целия текст, тези мисли можем да обединим в една – **ГЛАВНА (основна)**. Тя казва нещо важно за отношенията между хората. Избери:

- А. Който дарява щедро всички хора с това, което притежава – талант, способности, той е щастлив.
 - Б. Който не е добър и отзивчив към всички хора, той е самотен и нещастен.
 - В. Който не се вслушва в мъдри съвети, той остава сам и страда.
- 7) Дали всеки от посочените изводи може да бъде основна мисъл на текста?
 - 8) Може би ти откри за себе си друга основна мисъл, различна от посочените. Коя е тази мисъл? Сподели!



Основна мисъл на текст е това, което авторът иска да предаде, да каже на читателите чрез своя текст.

Основната мисъл може да се съдържа в заглавието, в изречение от текста. Но по-често читателят сам трябва „да извади“ основната мисъл от текста.



- 6.** Авторът на „Запустялата чешма“ Дядо Благо е подсказал основната мисъл на своя разказ в следното кратко стихотворение. Прочети!

Който дарбите си не почита
и занемарява,
освен че ги губи безвъзвратно,
но и оглупява.



Речник

почита – цени, уважава
занемарява – изоставя, не се грижи
безвъзвратно – завинаги, окончателно

- Предай със свои думи основната мисъл на стихотворението.
- Каква основна мисъл можеш „да извадиш“ от авторската приказка „Мечка и мравки“?



- 7.** Прочети стихотворението. Отговори на въпросите след него.

Двете теми

Искам куче да ми вземат.
Мама пък не ще:
— Престани със тая тема,
ама че дете!

Друга тема аз си нямам:
— Котенце поне!...
Ала темата на мама
е да казва: «Не!»



Виктор Самуилов

- 1) Кои са героите, които разговарят?
- 2) Коя е темата на разговора?



- 3) Кой са двете теми, към които насочва заглавието на стихотворението?
- 4) Кое в стихотворението те накара да се усмихнеш?
- 5) По коя тема ти и твоята майка сте били на различно мнение? Разкажи случка. Как завършва случката?

ПРЕРАЗКАЗ ПО ОПОРНИ ДУМИ



1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Легенда за България

Легендата разказва, че когато Бог решил да раздава земя на отделните народи, българинът работил на нивата и поради тази причина отишъл последен за своя дял.

Но Господ вече бил раздал цялата земя. Замислил се какво да му даде, не му останало вече нищо. Тъй като българинът бил известен със своята пословична доброта, скромност и трудолюбие, Господ решил да му подари част от своята земя – рая.

И в действителност, България е всеизвестна със своята красота, реки и планини, плодородие и куп невероятни забележителности. Държава с невероятна история.

ПРИПОМНИ СИ!



Легенда – разказ, в който действителността се преплита с измислица. Нарича се още **сказание**, **предание**.



- 1) Защо според легендата българинът отишъл последен, когато Бог раздавал земя на отделните народи?
- 2) Защо Господ дал на българина част от своята земя – рая.
- 3) Каква земя е раят според народните вярвания? Избери верния отговор.
А. пясъчна пустиня; Б. красива и богата;
В. камениста и неплодородна.
- 4) Запиши изречението от текста, в което България е сравнена с рай.
- 5) Докажи, че текстът е легенда.

6) Кои са опорните (ключовите) думи в текста? Избери правилната група думи:

А. легенда, земя, Бог, българин, нива последен, доброта, скромност, трудолюбие, рай, България, красота, реки, планини.

Б. народи, нива, земя, част, своя, държава, забележителности, история.

7) Разкажи легендата, като използваш опорните (ключовите) думи.

8) Какъв е българинът според легендата?

Знаеш ли колко български столици е имало през вековете? Те са много, защото България е една от най-старите държави не само в Европа, но и в света. Тя има 1300-годишна история.



2. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

Плиска – първата българска столица

Столицата на Първата българска държава – Плиска, е основана от хан Аспарух през 681 година. Плиска е столица на България до 893 година. Археологическите проучвания разкриват останките от „външен“ и „вътрешен“ град, Тронна палата, Малък дворец, дворцова черква, бани, стопански и жилищни постройки. Открити са основите на голям катедрален храм – Голямата базилика. Намерените при разкопките предмети са показани в музей и разкриват как са живели жителите на старата столица. В Плиска са царували българските владетели Аспарух, Тервел, Кормисош, Телериг, Кардам, Крум, Омуртаг, Маламир, Пресиян.



- 1) Какво научи за столицата на Първата българска държава?**
- 2) Кои опорни думи от текста непременно ще използваш, ако решиш да разкажеш на свой приятел за първата българска столица?**
- 3) Какъв вид е текстът – художествен или научнопопулярен? Докажи!**



- 3.** Прочети стихотворението на глас. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Аспарухова клетва

Залезът догарял,
Дунав – цял във пяна.
През вълните водел
конницата хана.

Тази пръст е южна,
грей като жарава,
тук ще е от днеска
Българска държава

Вгледан в равнината,
пръв брега достигнал,
шепа пръст загребал
и десница вдигнал:

Дунав буйно плискал
месецът не светел –
в клетвата Балкана
станал му свидетел!

Тончо Василев



- 1) Кое събитие от българската история е отразено в стихотворението?
 - 2) Какво знаеш за хан Аспарух? Разкажи!
 - 3) Как си представяш хан Аспарух, застанал на брега на река Дунав?
 - 4) Кои думи от стихотворението ти помагат да си изградиш конкретна представа за българската земя?
 - 5) Работете в екип. Разделете се на две групи и определете темата, опорните думи и вида на двата текста: „Плиска – първата българска столица” и „Аспарухова клетва”. Кое е общото и кое е различното между тях? Кой дава знания и кой изразява чувства?
- 4.** С каква начална буква се пишат имената на хора, градове, реки и планини? Открий в горните текстове такива имена и ги запиши. Определи всяко от тях какво назовава – име на български владетел или географско название.
- 5.** Подреди изреченията така, че събитията да следват едно след друго и да се получи текст. Запиши текста.

Избрали за столица на Първата българска държава Плиска, която била изградена върху старо славянско селище. Преминали през реката и пред очите им се разкрила красива земя. Той дошъл с дружината си от изток и спрял на брега на река Дунав. Решили да се заселят на нея. Държавата България е основана от хан Аспарух през 681 г.

КАРТИНИТЕ НА ЕСЕНТА. БЛИЗКОЗНАЧНИ ДУМИ (СИНОНИМИ)



1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Златокоса есен

Златокоса и засмяна,
дар-дарува есента:
кичи с гиздава премяна
дървеса, треви, цветя.
Тя обсипва ги със злато
и със пурпур ги краси
да се радват, докогато
зла слана ги покоси.
Тя за малките играчи
носи сладки плодове,
тя изпраща за орачи
благодатни дъждове.



Ран Босилек



Речник

кичи – украсява

гиздава – красива, хубава, украсена

пурпур – ярко червен цвят



Стихотворенията са написани в **стихотворна реч**, а приказките, разказите и др. – в **проза**. Стихотворната реч се състои от **стихове**.

Стиховете често са свързани в **строфи** (куплети).



- 1) Какъв вид художествен текст е „Златокоса есен“?
- 2) Кои са *действията* на есента в стихотворението?
- 3) Защо стихотворението е озаглавено „Златокоса есен“?
- 4) Открий думите в преносно значение.
- 5) Нарисувай с четка и бои есенна картина.
- 6) Прочети стихотворението изразително.



2. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Късна есен

Навярно натежали от позлата,
окапват на дърветата листата...
Гората, ах, горката – оголява,
без дреха мръзне, плахо се смълчава.
А хорът птичи? Може би замина,
или замлъкна – болен от ангина.
Разнася ехо съскащата песен
на злия вятър: есен, есен, есен...
Препускат гневно облаците сиви,
развели, разпилели тежки гриви...
А нивите сънуват: Иде зима.
Ще падне сняг. Кожух за тях ще има.



Ана Александрова



Речник

позлата – тънък златен пласт, слой
мръзне – студено ѝ е, студува
препускат – тичат бързо



- 1) Защо стихотворението е озаглавено „Късна есен“?
- 2) Как е представена късната есен в стихотворението?
- 3) Открий думите в преносно значение.
- 4) Кой е доволен от идването на зимата?
А. гората Б. нивите В. птичките
- 5) Сравни двете стихотворения – „Златокоса есен“ и „Късна есен“. Кое е общото между тях?
А. темата
Б. главна мисъл
- 6) Защо есента изглежда различно в двете стихотворения? Коя е основната мисъл в „Златокоса есен“? А в стихотворението „Късна есен“?
- 7) Коя есен предпочиташ – ранната, златокоса или късната? Защо?

- 3.** В речника към стихотворението „Златокоса есен“ думата *гиздава* (премяна) е обяснена с думите *красива, хубава, украсена*. Значението на тези думи е близко до значението на думата *гиздава*. Затова тези думи се наричат *близкозначни* или *синоними*.

Синонимите са богатството на всеки език. Те ни помагат да се изразим по-точно и да предадем чувствата, които ни вълнуват. **Синонимният речник** дава представа за синонимното богатство на българския език.

Синонимният речник ни помага да открием близкозначните думи.

Писателите, поетите и ние с вас можем да изберем една от многото близкозначни думи (**синоними**), за да изразим най-добре мисълта или чувството си. В синонимния речник близкозначните думи образуват така наречените **синонимни гнезда**.

- 4.** Защо следните думи са синоними. Кое е общото в значението им?

къща, сграда, жилище, постройка, дом, хижа

- 1) Посочи изреченията, в които думите са използвани правилно.

Не забравяй, че синонимите са думи, близки по значение, но не и еднакви по значение.

- Народният театър „Иван Вазов“ в София е красива къща. Семейство Иванови си построиха нова къща.
- Отсреща има недостроена сграда. Нашият апартамент е просторна сграда.
- Семейство Стоянови се преместиха в ново жилище. Хотел „Панорама“ е жилище с много стаи.
- Децата направиха постройки за птици и ги окачиха по дърветата. До парка се появи нова постройка.
- Моят дом е на улица „Еминеску“, 19. В този дом има много и най-различни магазини.
- Времето се влоши и те побързаха да се прислонят в близката горска хижа. По цялото морско крайбрежие построиха многоетажни хижи.

- 2) Състави две изречения, в които думата **дом** да бъде използвана в основно(пряко) и в преносно значение.



- 5.** Прочети стихотворението. Подчертаните думи са старинни. Потърси значението им в синонимния речник.

Подухна вятър, повея,
навсъде есен превари.
Завяхна гора, **закрея** –
 слана я люто попари.
 Гората **вехне**, ридае,
 съблича летни премени,
 елите само **нехают**
 във свойте дрехи зелени...



Трайко Симеонов



- 1) Картина на кой сезон е представена в стихотворението? Какво чувство поражда тази картина?
- 2) Работете в екип. Разделете се на две групи. Запишете значението на посочените думи. Всеки от участниците в групите да избере по една дума от синонимното гнездо и да състави изречение.
- 3) Постави заглавие на стихотворението.



- 6.** Открий двойката синоними и ги запиши:

Пътуване	шегаджия
Случка	пътешествие
Веселяк	разказ
Фантазия	въображение



- 7.** Открий в колонката думата, която не е синоним на останалите.

вежлив	весел	тръгвам	кротък
мил	засмян	спирам	спокоен
уважителен	студен	потеглям	бодър
труден	радостен	заминавам	мирен

- Състави изречение с всеки синоним. Работете по групи.

- 8.** Избери точната дума:

- Ученикът (бързо, скоро) отговори на въпроса на учителя.
- Светкавицата озари небето с (ослепителен, искрящ) блясък.

- Кученцето посрещна стопанина си с (приятен, радостен) лай.
- Обедното слънце (грееше, блестеше) безмилостно.
- Всяка вечер работливият стопанин (овлажнява, напоява) лехите, засадени с домати.

9. С коя от посочените думи можеш да замениш подчертаните в изреченията, без да се промени смисълът? Запиши изреченията с избраната дума, като съгласуващ правилно по род и число.

1) Прекрасните ледени висулки в пещерите са се образували от топящия се сняг.

строен, красив, грациозен, хубав

2) Голяма заплаха за околната среда е радиоактивното замърсяване.

страх, опасност, закана, сплашване

3) Топлите думи на жената трогнаха стареца.

разнежвам, разплаквам, натъждавам, разчувствам

4) В Кишинев има много забележителни за българската история места.

необикновен, паметен, изтъкнат, известен

10. Кои предмети са нарисувани? Свържи техните названия с подходяща дума от следния ред:

вкусен, сладък, приятен, ароматен, апетитен, сочен, красив.



- С получените словосъчетания състави изречения, с които да изразиш изненада, радост, удоволствие.
- Избери един от изразите за заглавие и състави текст от 3-4 изречения. Използвай в него изреченията, които състави.

ИСТОРИЯТА В ЛЕГЕНДИТЕ ВИДОВЕ ТЕКСТ. СЪСТАВЯНЕ НА ТЕКСТ



1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Легенда за белия щъркел

Когато турците нападали молдовската земя, хората се изпокрили в старата крепост. Враговете били много – като мравки в мравуняка.

— Какво ще правим? – попитал атаман Хънку. – Ще се предаваме ли?

— Не – отговорили му правнуците на Щефан Велики. Ще защитим нашите къщи и нашия род. Никога няма да паднем на колене, по-добре да загинем!

Малко са били храбреците, но всички като един се вдигнали на борба срещу турците. Рамо до рамо, лакът до лакът те по няколко пъти на ден отблъсквали турските атаки. Наред със защитниците застанали жени и деца.



Враговете не успели да превземат крепостта, затова решили да я обсадят до есента. Няколко вече жестоки сражения, но за защитниците настъпили тежки дни. Те останали без вода и без храна. Всеки, който искал да излезе извън крепостта и да донесе на приятелите си поне малко храна или вода, загивал.

Веднъж измъчените защитници видели високо в небето една бяла птица. Тя летяла към крепостта. Стрелите на турците порели небето, но птицата не им обръщала внимание и след малко кацнала на крепостната стена.

— Щъркел! Бял щъркел! – учудено извикали войниците и в същия миг забелязали в човката му чепка грозде.

Птицата оставила чепката на стената и хвъркнала отново. След малко тя пак се върнала и донесла още една чепка. И тъй щъркелът носил чепка по чепка цял ден.

Обсадените почувствали прилив на нови сили. Стрелите им като град се посипали върху турците. Враговете отстъпили, а Хънку атаман ги гонил чак до границите.



- 1) За какво разказва легендата?
- 2) Колко основни момента откриваш в текста? Озаглави ги.
- 3) Открий в текста откъса, в който се описват действията на белия щъркел. Прочети го на глас.
- 4) Какви човешки качества можеш да откриеш в действията на птицата?
- 5) Кои събития в Легендата за белия щъркел според тебе са действителни, а кои са измислени?

ПРИПОМНИ СИ!



Легендата е разказ за минали събития, в който се съчетават действително и измислено.



2. Направи преразказ на легендата. Спазвай последователността на основните моменти.



Повествованието е вид текст, в който се представят действия, случки, събития. В повествованието се дават отговори на въпросите: „Къде, кога и какво става?“ Използват се повече глаголи.



3. Избери правилния отговор на въпросите:

1) Къде се развива случката в „Легенда за белия щъркел“?

- А. на молдовската земя;
- Б. на турската земя;
- В. на българската земя.

2) Кога става случката?

- А. когато е живял Щефан Велики;
- Б. когато са живели внуците на Щефан Велики;
- В. когато са живели правнуците на Щефан Велики.

3) Какво става в легендата?

- А. турците нападнали молдовската земя и защитниците ѝ се предали на врага.
- Б. защитниците на крепостта останали без вода и без храна, изгубили сили и загинали.
- В. турците обсадили молдовската крепост и един щъркел спасил защитниците ѝ от глад и жажда, като им носил по чепка грозде цял ден.



Повествованието може да бъде художествено и научнопопулярно. Среща се и във всекидневната реч.

Повествованието може да бъде художествено и научнопопулярно. Среща се и във всекидневната реч.



4. Завърши изречението, като избереш верните отговори от предложените варианти. Текстът на „Легенда за белия щъркел“ е художествено повествование, защото...

- А. разказва случка; Б. героите са хора и щъркел; В. предава знания; Г. обяснява живота на щъркелите; Д. в действията на щъркела са вложени човешки качества.

- Запиши полученото изречение в тетрадката си.

5. Разкажи устно кратка история, в която участваше лично.

Съчинение по преживяване – разказваме за нещо, което сме наблюдавали или в което сме участвали лично.

Когато пишем съчинението си:

- 1) Внимаваме то да има три части:
 - а. увод – кога и къде се развива действието; кои са героите;
 - б. изложение – развитие на случката;
 - в. заключение – край на случката; изразява се отношението на автора на съчинението към преживяното.
- 2) Разказваме увлекателно. Стараем се да стане ясно на читателя, че случката е весела, смешна или тъжна.



- 6. Прочети съчинението на Андрей, в което той разказва преживяна от него случка.**

Денят на града

Всеки град има свой празничен ден. Празникът на Кишинев е в началото на октомври. С най-голямо нетърпение го очакваме ние, децата, защото тогава е много весело. А колко лакомства има!

Тази година аз и моите приятели решихме да видим всичко, което предлага празникът. Тролеят ни отведе до централната улица. А тя беше пъстро украсена.

Колко много неща видях тук! От една естрада звучеше молдовска народна музика. Заслушах се, но Петър ме дръпна нетърпеливо към друга естрада. Там един актьор размахваше ръце и с широко отворе-



ни очи изразяваше ту радост, ту тъга. А лицето му цялото в бяло. За пръв път виждах такова изпълнение. Петър ми каза, че това изкуство се нарича пантомима, а актьорът е мим. Беше ми много интересно.

Но ето по улицата се задава карнавалното шествие. Участниците в него са облечени като известни герои от легендите и приказките. Виждам Фът Фрумос, който се сражава със змея Балаур, Чебурашка, който радостно върти уши и очи насам-натам. А хитрият Пъкале и приятелят му Тъндале нещо си говорят и високо се смеят. Няколко приказни принцеси пристъпват гордо. А една от тях беше в каляска.

Изведнъж плисна дъжд. Настана суматоха. Едни хора гледаха да запазят изложените предмети или вкусните храни. А други тичаха да търсят подслон. Аз и моите приятели се скрихме на много приятно място – там, където продаваха мамалига и безброй други лакомства. С парче вкусен качамак (мамалига) завърши нашето забавление.

Прибрах се у дома по тъмно. Дълго време не можех да заспя, защото пред очите ми минаваха картини от този чуден ден.



Речник

пантомима – театрално представление, при което актьорите си служат само с жест и мимика

жест – движение главно с ръце за израз на някакво чувство

мимика – изразяване на чувства и преживявания чрез мускулите на лицето

мим – актьор, който играе пантомима

суматоха – объркване, безредно тичане нагоре-надолу; уплаха



- За каква случка разказва Андрей?

7. Докажи, че съчинението на Андрей е съчинение по преживяване. Работете по групи:

Първа група: Докажете, че текстът е повествование.

Втора група: Определете частите на съчинението – увод (начало на съчинението), изложение (развитие на случката), заключение (край на случката).



8. Прочети текста. Как изглежда белият щъркел?

Белият щъркел е едра птица. Тялото на щъркела е дълго над метър, размахът на крилете му надминава 2 метра. Има дълги крака, дълъг врат, заострен клюн. Перата му са бели, а крилата по края – черни. На гърдите перата на щъркела са по-дълги и накъдрени. Ирисът на окото е кафяв. Възрастните птици имат силно червен клюн и крака.



- 1) Какъв въпрос ще зададеш, за да научиш как изглежда белият щъркел?



Описанието е вид текст, в който се изреждат качества, признаци. В описанието се дават отговори на въпросите **какъв, каква, какво, какви**. Използват се предимно съществителни и прилагателни имена.

- 2) Къде можеш да прочетеш текста за белия щъркел? Избери верния отговор.

А. в легенда; Б. в разказ; В. в детска енциклопедия.

- 3) Описанията могат да бъдат **художествени и научни/научно-популярни**. Кой от двата вида е текстът за белия щъркел?

9. Опитай се да напишеш обява – текст описание за изгубен домашен любимец.



10. Прочети гатанките. Докажи, че те са текст описание. Работете по групи. Защо авторите на гатанки си служат с текст описание?

Живее той над нас, на покрива,
в голяма кръгла къща.
Дългокрак и дългонос,
заминава и се връща.
В реката никога не плува,
но жаби в блатото ловува.

Щъркел



Игриви, скокливи момченца,
облечени в сиви палтенца.
По двора подскачат, чирикат,
Трошички щом видят – долитат.

Врабчета



Чук-чук, чук-чук-чук:
Кой издава този звук?
Кой работи с клюн като свредло
И се чува чак до близкото село?
Това е горският дървосекач,
Трудолюбивият...

Кълвач



Безгръбначни, но с опашки,
С челюсти и щипки страшни,
Те живеят във реките
И в моретата са скрити.
Тези щипеци моряци
Са безстрашни...

Раци



- 1) Опитай се да съчиниш гатанки – текст описание на *неперуда* и *есен*, по предложените опорни думи. Работете по групи.
- 2) Състезавайте се! Коя група ще съчини най-точния текст описание.
А. нежна, лекокрила, крила, лети, цветя, цветове.
Б. художник, четка и боичка, дървета, листа, пъстри.

ТАТКОВИНА. СЪОБЩИТЕЛНИ И ВЪПРОСИТЕЛНИ ИЗРЕЧЕНИЯ



1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Що е татковина

Питам своя татко,
що е татковина?
Може би небето,
чисто от коприна?
Може би реките
Дунав и Марица?
Планината Рила
с гордата орлица?
Татко ми отвръща:
— Нашта татковина
е местото свято,
де роден си, сине!



Дето си отрасъл
под небе сурово,
дето си научил
българското слово.

Николай Соколов



- 1) За какво пита детето своя татко?
- 2) Как бащата обяснява какво е татковина на детето си?
- 3) Коя е татковината на детето? Кое в стихотворението ти подсказва отговора на този въпрос?
- 4) Защо татковината е място свято? Потърси отговора в думите на бащата.
- 5) Коя е твоята татковина? Защо учиш, разбираш и говориш българското слово?
- 6) В синонимния речник са посочени следните близкозначни думи (синоними) на думата татковина: *родина, отечество, бащин край, родно място, родна земя, бащин дом*.
 - Кое е общото в значението на думите и изразите?
 - Съчини изречения с посочените думи и изрази.
- 7) Прочети стихотворението изразително. Научи го наизуст.



2. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Никола Стоянов живее в град Кишинев на улица Штефан чел Маре в жилищен блок. Апартаментът на семейство Стоянови се намира на третия етаж. От прозореца, който гледа към двора, Никола вижда своите приятели. Той често играе с тях футбол. Всичко му е познато. Дръвчето до входа тук засадиха двамата с баща си напролет. Никола казва, че това е неговото дръвче. Често го полива. Пази го от злосторници.



Веднъж съседката леля Мария го попита:

— Никола, кой те научи да се грижиш за дръвчето?

— Баба и дядо на село имат овощна градина – отговори ѝ Стоян. – По-магал съм им да се грижат за дръвчетата.

А защо се грижиш за дръвчето до входа? – продължи да пита леля Мария. – То не е плодно.

Защото дръвчето ще стане голямо красиво дърво и ще помогне въздухът да бъде по-чист – отговори ѝ Стоян.



1) Как ти и твоите приятели се грижите за природата?

2) Опиши едно красиво място сред природата, което ти обичаш.



Героите на разказчето Стоян и леля Мария **общуват** помежду си: леля Мария пита Стоян (задава му въпрос), а Стоян ѝ отговаря (съобщава ѝ нещо). Героите си служат с различни видове изречения по цел на общуване – **съобщителни и въпросителни**.

ПРИПОМНИ СИ!



Съобщителни изречения – съобщава се нещо. След съобщителни изречения се пише точка.

Въпросителни изречения – поставя се въпрос (пита се за нещо). След въпросителни изречения се пише въпросителен знак (въпросителна – ?).



3. Открий в следния диалог въпросителните и съобщителните изречения.

— Сашо, ти къде прекара ваканцията?

— Ходих при баба и дядо на село.

— И как беше там?

— Хареса ми много. Помагах на баба и дядо в градината. Ходех с приятелите в гората. Понякога плувахме в близкото езеро и ловяхме риба.

Въпросителните изречения се образуват с помощта на въпросителни думи:

кой	какъв	на кого	ли
коя	каква	кога	нали
кое	какво	къде	дали
кои	какви	защо	как и др.



4. На кои въпроси са следните отговори? Запиши въпросите. Подчертай въпросителните думи в тях.

... Моята родина е Молдова.

... Аз живея в град Тараклия.

... Той се намира в южната част на Молдова.

... Нашата къща се намира в центъра на града.

... Около нея има овощна градина. Тя е голяма.

... Аз обичам своето родно място и своя дом.



5. Прочети стихотворението „Въпроси“. Защо майката казва, че детето измисля „най-трудните въпроси“?

— Мамо, моля те, кажи,
колко на земята ѝ тежи,
като тичаме по нея?

Чува ли ме, като пея?

А водата как ли страда,
от скалите като пада?

Няма ли да се ожули?

Чу ли, мамо, чу ли?

— Как измисляш, мила Роси,
все най-трудните въпроси?



Катерина Кирянова



- 1) Работете по двойки. Задайте един на друг въпроси, които да започват с думата **ЗАЩО?**



Текст разсъждение – размишляваме над даден въпрос или тема. Обикновено текстът разсъждение е отговор на въпроса **Защо?** и започва със свързващата дума **Защото...** Текстът разсъждение се среща в художествената, научната, научнопублицистична и разговорната реч.

- 2) Продължи изречението, като включиш в своите размишления думите от предложените по-долу. „Майката казва на детето, че задава най-трудните въпроси, защото...” Думи за допълване: *детски, наивни, въображение, любопитство, свят, опознава, не разбира, преживява...*



6. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Обичам да питам

Душът дали е измислен от слона?
Имат ли малки нослета цветята?
Кралят дали ще е крал без корона?
Не й ли се вие свят на земята?

Точният отговор само един ли е?
Разните други погрешни били...
А да се питаш, е правилно винаги.
Всички въпроси са верни, нали?

Петя Кукудева



- 1) Въз основа на каква прилика детето свързва слона с душа, цветята с нослета, короната с краля, земята с виенето на свят (замайването) при човека?
- 2) По какво си приличат децата герои на двете стихотворения „Въпроси” и „Обичам да питам”?
- 3) Открий в двете стихотворения въпросителните думи. Работете по групи.

ЗА КРАСОТАТА. ПОДБУДИТЕЛНИ ИЗРЕЧЕНИЯ



- 1.** Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Цвете в сърцето

В едно малко селце пристигнал вълшебник. Обиколил го цялото и докоснал всеки жител с вълшебната си пръчица. И на всекиго, когото докосвал, сърцето ставало видимо и прозрачно. Оказало се, че във всяко сърце има цвете. У едно момченце било синя камбанка и когато се смеело, тя весело звъняла: „Дзън, дзън, дзън!“. У рижото момиченце, като малко слънце, цъфтял слънчоглед. В сърцето на стария фелдшер трепкала бяла хризантема.

Селото разцъфтяло като ботаническа градина. Нямало две еднакви цветя. Имало обикновени полски, имало и непознати, на които не знаели имената. Но всички били много красиви. Та нали грозни цветя няма.

А в сърцето на един стар заядлив дядо се оказало, че расте кактус.

— Погледнете! Сърцето му е пълно с тръни! Ама че проклетник! Завикали съселяните му.

— Това не са тръни, а трънчета! – обидено мърморел дядото. – Да бяхте преживели моя живот, нямаше да дрънкате!

— Нека ви помогнем да ги извадим – предложил грижовният фелдшер и почнал внимателно да вади трънчетата с пинсета.

Хората се струпали около тях и започнали да дават съвети: „Повнимателно пипай! Не забравяй за дезинфекцията! Я, там едно как дълбоко се е забило! Вижте, вижте дядото, той се подмладява пред очите ни!“ Сърцето на дядото вече не било набодено като игленик,



станало му леко, радостно и необичайно приятно, че толкова народ се развълнувал от неволята му, отпуснал се, усмихнал се и целият кактус се покрил с големи червени цветя.

— Да, некрасиви хора няма! Всеки притежава собствена красота – радвали се жителите на селото.

От интернет



Речник

заядлив – зъл, раздразнителен, лош

проклетник – лош човек

пинсета – устройство, което се използва за захващане на малки предмети

игленик – малка възглавничка, на която се набождат игли



- 1) За какво разказва приказката?
- 2) Кои са героите? Какво означава цветето, разцъфнало в сърцето на всеки от героите? Прочети на глас тази част от приказката, която ти дава отговор на този въпрос.
- 3) Защо дядото е наречен от хората проклетник? Как дядото обяснява, че в сърцето му расте бодлив кактус!
- 4) Как постъпва фелдшерът с кактуса в сърцето на стареца? Каква промяна настъпва с кактуса? Кой всъщност се променя – кактусът или дядото?
- 5) Каква е тази промяна – към добро или към зло?
- 6) Как разбираш думите на хората, че некрасиви цветя няма. Как тази мисъл се отнася за хората? Докажи, че тази мисъл е основна за приказката.
- 7) Организирайте разговор в класа на тема: „Цветето в моето сърце и какво искам да кажа на хората с него.“



2. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

В Молдова есента е много красива. Горите и полята сменят багрите си. Зеленото прелива в жълто, а тук-там някое дърво се е променило в червено. Това есенно богатство от цветове може да се види най-добре на село.

Андрей живее на село. Един ден дядо му го събуди рано:



— Ела с мене, моето момче, да видиш какво хубаво утро е навън! Хайде да отидем на хълма, откъдето най-добре се виждат езерото, градините, лозята!

Скоро Андрей и дядо му се изкачиха на хълма.

— Дядо, гледай каква красота! Виж водата на езерото колко е синя. Кажи, че е така, защото слънцето се оглежда в нея. Погледни горичката там, в долината. Толкова е шарена!

— Да, не можем да се нагледаме на тази красота. Но приближава обяд. Трябва да се връщаме у дома, момчето ми. Хайде да тръгваме!



Речник

шарен – разноцветен, пъстър



1) С кои изречения дядото кани (подканва, подтиква) Андрей да отидат заедно на хълма? С кои изречения Андрей насочва вниманието на дядо си към есенната красота?

2) Какви са тези изречения по цел на изказване?

3. Отговори, като свържеш всяко изречение със съответната дума: *забрана, заповед, молба, съвет.*

• Какво се изказва с всяко от изреченията?

А. Излез веднага навън!

Б. Не палете огън в гората!

В. Иди на село да си починеш!

Г. Помогни ми да нарисувам есенно дърво!



Изреченията, с които се изказва заповед, забрана, съвет, молба, се наричат **подбудителни изречения**. След подбудителните изречения се поставя удивителен знак (!) или точка (.), ако се изказва спокойно изразена заповед, покана, молба:

1. Донеси ябълки! Заповядайте на гости!
2. Донеси ябълки. Заповядайте на гости.

Към подбудителните изречения могат да се прибавят изразите за вежливост: **Моля те, моля ви, ако обичаш, ако обичате**.

Изразите за вежливост се отделят със запетая.

1. Моля, донеси ябълки.
2. Ако обичаш, дай ми хляба.



- 4.** Състави подбудителни изречения, като си представиш, че твоята майка те моли:

- А. да ѝ помогнеш да полеете цветята/ да напазарувате заедно;
Б. да ѝ помогнеш вкъщи да подреди масата/да почистиш стаята си.

- С какви изречения тя ще се обърне към тебе? Използвай изразите за вежливост.



- 5.** Открий в приказката „Цвете в сърцето“ подбудителни изречения. Кои герои изказват такива изречения и с каква цел?

- 6.** Открий кой герой от приказката „Мечка и мравки“ (стр. 37) изразява категорична заповед. Прочети откъса на глас.

- 7.** Кой е героят на стихотворението на Йордан Стубел? Към кого се обръща той?

Петелът кукурига,
а гласът му стига
зад село, където
зеленей полето...

Ставайте, бре, хора!
слънце грей на двора.
Стягайте ралата,
да орем земята!

Йордан Стубел



Обръщение – дума или думи, с които се обръщаме към някого.

Най-често обръщението се среща в подбудителните изречения. Среща се и във въпросителните изречения. Обръщението се отделя със запетая.



- 8.** Състави няколко подбудителни изречения. Използвай обръщение.

1) Какво казва майка ти, когато те буди сутрин?

2) Какво казва учителката, когато те пита на урока?



- 9.** Определи какво изразяват следните подбудителни изречения:

Не говори!

Моля те, ела с мен на разходка!

Не стъпвай по тревата!

Бъди по-учтив и внимателен с момичетата!

Хайде, побързай, закъсняваме!

Тръгвай веднага!

- 10.** В какви случаи ще използваш следните подбудителни думи: *хайде, я, недей, внимавай, виж, ела, нека да?* Състави изречения с посочените думи. Използвай обръщения.



- 11.** Ирина е оставила бележка на по-малката си сестра. Препиши бележката, като поставиш запетаи и удивителни там, където е нужно.

Светла аз отивам при баба. Моля те иди в магазина. Купи мляко и хляб. Мила сестричке не забравяй да нахраниш котето. Дай му мляко. Ще се върна в четири часа. Чакай ме. Сестра ти.

- 12.** Петър е превърнал съобщителното изречение в подбудително. Вие превърнете останалите по образец. Работете по групи.

Образец: Моля татко да ми купи футболна топка. – *Татко, моля те, купи ми футболна топка.*

Мама ме съветва да ям повече плодове

Аз моля учителката да ме изпита още веднъж

Иван кани леля си в дома му на гости

Полицаят съветва шофьора да се движи с безопасна скорост

Учителят приканва децата да излязат на двора

Използвайте думите: *господине, деца, госпожо, синко/дъще, лельо*

- Запишете получените изречения. Измислете свой пример за подбудително изречение.

ПРИРОДНИ КАРТИНИ. ВЪЗКЛИЦАТЕЛНИ ИЗРЕЧЕНИЯ



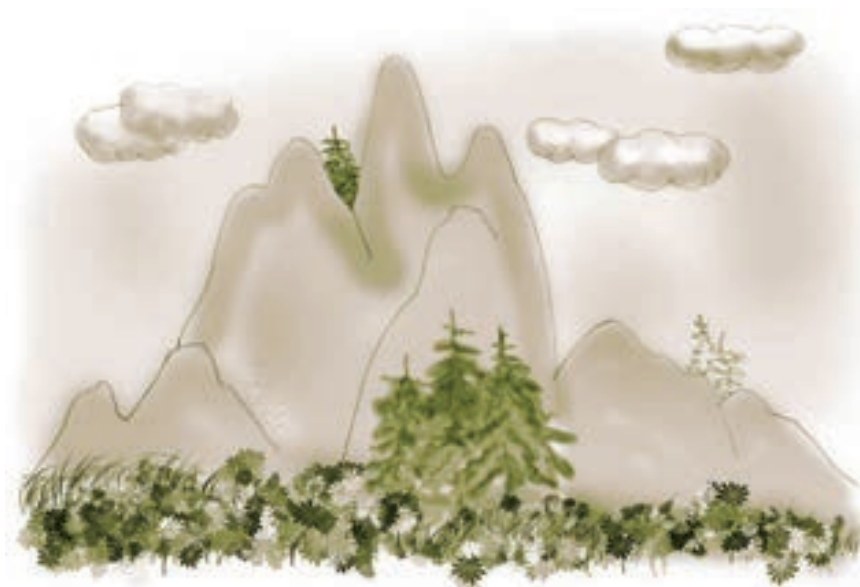
1. Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

В Пирин

Хубава е нашата – Пирин планина!

Какви високи върхове, покрити цяла година със сняг; какви зелени долини, какви страшни борови гори, какви дивни хубости!

Лете по ония ти широки пасбища пъплят вакли стада, мучат гойни крави, цвият лъскаво-влакнести коне, пуснати на свобода; а овчарският кавал пищи някъде, та оглашава долини и усои и весели цяла планина...



А бистри хладни поточета весело скачат от стръмните урви, лъкатушат из миризливите долини и сладко, сладко шумят, сякаш че пеят нещо... Качиш ли се, хе, там на снежния връх, дето се въвира в небето, ще видиш надалеко и нашироко други долини и планини; и Струма, и Вардар...; а на юг върховете светогорски, зад тях – Бяло море...

Хубава е, хубава е пустата Ирин-Пирин! Но ние ще и идем на гости зимъска, когато са страшни нейните зимни веявици, нейните

снежни бури и фъртуни. Те бучат като ад и засипват пътища и долове с дебели преспи. Тя тогава прилича на едно гробно царство. А гладни глутници вълци сноват по белия сняг и очите им светят в нощната тъмнота. **Тежко на пътника, който се е изгубил още из тая планина и при такава буря!**

Иван Вазов



Речник

пъплят – ходят бавно, пълзят

вакли – с черно около очите (за животни)

гойни – охранени

усои – място в планината, където не прониква слънце

урва – дол, проход със стръмни стени

глутница – група вълци

сноват – ходят насам-натам

светогорски – от Света гора (планина в Гърция)



- 1) Какви чувства изпитва авторът? От какво са породени те?
Избери подходящи думи:

гордост, безразличие, тъга, възторг, обич, радост, възхищение.

- 2) Какви близки по значение думи е използвал в своята творба Иван Вазов? Разпредели думите в две колонки – съществителни и прилагателни имена.

хубав, фъртуна, виявица, дивен, буря, красив, чуден, виелица.

- Какво означават думите в първата колонка?
 - Какво означават думите от втората колонка?
- 3) Кои думи ти помагат да си представиш Пирин планина? А кои думи ти помагат да разбереш чувствата на автора към Пирин планина?
- 4) Какъв извод ще направиш за словното богатството на българския език и за таланта на патриарха на българската литература Иван Вазов да използва това богатство?
- 5) Прочети подчертаните изречения във Вазовата творба „В Пирин“. С какъв тон ще ги прочетеш, за да изразиш най-пълно чувството, което Вазов изпитва? Какво е това чувство?

Изреченията, с които се изказват (изразяват) силни чувства, се наричат **възклицателни изречения**.

След възклицателните изречения се пише **удивителен знак (!)**.

Възклицателните изречения могат да изразяват различни чувства:

- **радост:** Ние ще отидем на цирк!
- **изненада:** Вали дъжд!
- **съжаление:** Вече трябва да се връщаме!
- **недоволство:** Много бързо свърши представлението!
- **уплаха:** Ох, че е тъмно!

Възклицателните изречения се образуват с помощта на възклицателни думи: *ох, ах ех, леле, олеле, брей, ура, браво, хей*.

В изречението те се отделят със запетая.



- 2. Прочети стихотворението. Открий възклицателните изречения. Какви чувства изразяват те?**

Хубав свят

Как е хубав
тоя свят!

Тук градинка
цвят до цвят.

Тук поточе,
нива там.

Ех, че слънце,
ех, че плам!

А в гората
птичка пей –
Ех, че славно
се живей!

Стоян Дринов



- 3. Произнасяй изречението „Тролеят пристигна!“ с различен тон така, че да изразш: *радост, съжаление, изненада*.**

- Опиши условията, при които ще изразиш назованите чувства.

- 4. Определи какви чувства се изразяват в следните възклицателни изречения:**

А. Ох, заболя ме кракът!

Б. Браво, Валя, спечели първо място!

В. Колко си хубава с тази блузка!

Г. Ох, на мама слънчицето!

Д. Ура, ваканция!

Е. Олеле, колко е голямо и страшно това куче!

Ё. Уф, кога ще свърши този урок!

- 5.** Обърни съобщителните изречения във възклицателни с помощта на възклицателни думи. Обясни какви чувства изразяваш с всяко изречение.

Изкачихме най-високия връх в Рила.
Иван доказа, че е талантлив цигулар.
Боли ме главата.
Тролеят пак закъснява.
Няма да почиваме на море това лято.
Закъснявам.

- 6.** Посочи думата, която превръща стиховете от съобщителни изречения във възклицателни:

Нашето небе е тъй дълбоко,
нашите звезди са тъй големи...!

Дора Габе

- Какви чувства се изразяват в стиховете? Прочети стиховете с необходимия тон.



- 7.** Състави възклицателни изречения, за да изразиш чувствата си в следните случаи:

- А. повредил се е компютърът ти.
Б. Счупил си любимата ваза на своята майка.
В. Любимият ти футболен отбор е победил.



- 8.** В коя група изреченията са подбудителни?

- А. Не пий ледено студена вода!
Не стъпвайте по тревата!
- Б. Леле, много е студена водата!
Ах, колко е красива полянката!

ДА БЪДЕМ ВЕЖЛИВИ. ИЗРЕЧЕНИЯТА ПРИ ОБЩУВАНЕ



- 1.** Прочети текста. Отговори на въпросите и изпълни задачите след него.

Котаракът пътник

Веднъж във влака, който пътува от Рим за Болоня, се качил котарак. По влаковете често се виждат котки, но в повечето случаи те са в кошница или в кутия с дупки, за да могат да дишат. Но котаракът, за който говорим, беше котарак пътник и пътуваше самостоятелно. Влезе в едно купе от първа класа и като видя свободно място до прозореца, се настани там. В купето вече седяха трима души: една дама, един търговец и един младеж. Влакът потегли и след малко мина кондукторът.

— Моля ви, покажете си билетите за проверка!

Дамата отвори чантата си.

— Ох, къде съм си сложила билета... Почакай! Трябва да е тук...

А, ето го, слава богу!

— Благодаря, госпожо. А билет за котарака?

— Но котаракът не е мой!

— Ваш ли е, господине?

— Само това оставаше! – измърмори търговецът. – Мразя котките. Вдигат ми кръвното.

— Не е мой – каза младежът. – Това е котарак, който пътува самостоятелно.

— Все пак той трябва да има билет.

— Котаракът отвори едното си око, след това другото и измяука.

— Мяу! Мяу!

— На всичкото отгоре и протестира! – обади се търговецът.

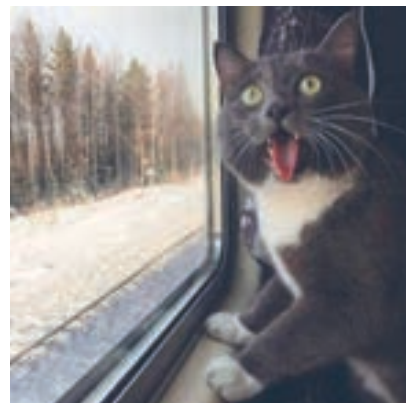
— Той не протестира – обясни младежът. Каза: „Моля ви за извинение, бях се унесъл...”

— Аха, бил се унесъл!

— Да, изглежда че обича да употребява такива изтънчени думи.

— Мяу! Мяу! – обади се отново котаракът.

— Каза: „Ето моят билет!” – преведе младежът.



Дамата въздъхна:

— Вие разбирате езика на котките! Как успявате?

— Много е просто. Човек трябва само да се постарее.

— Мяу! Мяу! Мяу!

— Каза: „Прекрасен ден. Вчера не беше толкова приятен. Дано утре бъде толкова хубаво, колкото днес. Надалече ли пътувате, господа? Аз отивам в Болоня по лична работа“.

Джани Родари



- 1) **Кои са героите? Кого от героите харесваш най-много? Защо?**
- 2) **Опитай се да определиш кой герой какъв е по характер.**
- 3) **Защо младежът разбира езика на котарака? Какъв е езикът на котарака в „превода“ на младежа? Избери верните отговори:**
вежлив, високомерен, пренебрежителен, учтив, уважителен, груб, сговорчив, любезен, приятен, благ, приветлив, нахален
- **Запиши думите синоними в две колонки според значението им – положителни/отрицателни качества.**
- 4) **Какъв „урок“ дава котаракът/младежът на възрастната дама и на търговеца?**
- 5) **Работете в екип: драматизирайте приказката, изберете кой каква роля ще изпълни, коментирайте с какъв тон трябва да бъдат произнесени думите на всеки от героите.**
- 6) **Кое според тебе е забавното в случката, разказана от италианския писател Джани Родари?**
- 7) **Какъв вид текст (повествование, описание, разсъждение) е приказката „Котаракът пътник“? Защо?**



В приказката „Котаракът пътник“ писателят Джани Родари си е послужил с най-различни видове изречения по цел на изказване. Това е така, защото героите общуват, влизат в диалог.

2. Работете по групи! Определете видовете изречения в текста по цел на изказване.

А. Първа група – съобщителни изречения. На кого принадлежат те и какво е значението им в текста?

Б. Въпросителни изречения. Кой ги произнася и с каква цел?

- В. Подбудителни изречения. Кой ги произнася и с каква цел?
Г. Възклицателни изречения. Кой герой ги произнася и какво говорят те за характера му.



- 1) Кой герои спазват речевия етикет за вежливост?
- 2) Открий обръщанията. Кой герои ги използват и какво говорят те за начина им на общуване?
- 3) Обобщете! Какъв пример за общуването между хората ни дава Джани Родари чрез героите на приказката?
- 4) Преразкажи приказката. Как ще предадеш думите на героите?

3. В кой ред подбудителното изречение изразява неучтивост?

- А. Моля Ви, господине, почакайте!
Б. Ако обичате, отворете прозореца!
В. На, яж!



4. С кой от глаголите ще допълниш изреченията? Избери от предложените глаголи. Запиши изреченията в тетрадката си.

тръгвам, върна, пея, пазя, разхождам се, късам, спазвам, прочета

1. тишина в клас!
2. ми учебника.
3. цветята в парка!
4. правописните правила!
5. приказката на глас.

5. Придай на изреченията по-силно изразена подбуда с помощта на предложените думи за подбуда: я, хайде, моля, ако обичаш, нека. Запиши изреченията в тетрадката си.

1. Не плачи
2. Да отидем заедно
3. Подай ми солницата
4. Погледни ме

- Използвай различен словоред, където е възможно. Постави препинателните знаци!

6. Преобразувай изреченията, като използваш думи за подсилване на чувството във възклицателните изречения. Запиши таблицата в тетрадката си.

Съобщителни изречения	Въпросителни изречения	Възклицателни изречения
	Котката оздравя ли?	
Дъжд заваля.		
		Та това е любимото ястие на баща ми!

- Можеш да продължиш таблицата, като измислиш различни изречения по цел на изказване. Обясни в кои случаи ще употребиш всяко от изреченията.



- 7.** Прочети стиховете на българския поет от Бесарабия Нико Стоянов. Какви изречения по цел на изказване откриваш в стиховете? Обясни употребата на препинателните знаци.

Звънти в небето синьо
разцъфналият май.
Цъфти, расти, родино, –
Буджашки роден край!

Добро утро, хоризонт!
Добро утро, пеперуди,
весел ветре-ветрогон,
светъл, слънчев ден и чуден!

- Посочи обръщенията. С какъв препинателен знак са отделени?
- С какво чувство поетът се отнася към своя роден край? Кои думи ти помагат да си изградиш представа за Буджашкия край?



- 8.** Прочети стихотворението „Родина“. Какво е чувството на поета към неговата родина България?

Родина

Аз имам люлка, изтъкана
от прежда нова и старинна
с една совалка от Балкана
и с две – от Странджа и Пирина.
Пъстрее тя като градина,
с любов ме пази – да порасна.
И всички я зовем
Родина,
България,
земя прекрасна.



Цветан Ангелов



Речник

совалка – дървено приспособление, с което се вкарва нишката при тъкане; редовно, повтарящо се движение между две точки.



- 1) Защо поетът е избрал да представи своята родина като люлка?
- 2) Какви изречения по цел на изказване е използвал поетът Нико Стоянов? А какви изречения е използвал Цветан Стоянов? С каква цел?
- 3) Какъв извод ще направиш за умението на двамата поети да използват изразните възможности на видовете изречения?

ЗНАМ И МОГА



1. Прочети стихотворението, отговори на въпросите след него и изпълни задачите.

Васил Левски

В Карлово, накрай градчето,
син очакван се родил.
Бързо раснало момчето,
кръстено с любов Васил.

Дяконе, от манастира
тръгнал по света широк,
трудният ти път не спира
и след твоя левски скок.

Ти, Апостоле бездомен,
миг покой не пожела,
неуморен, храбър, скромнен,
вдигна градове, села.

И умря за свободата
на народа-мъченик,
но остана жив в сърцата,
българино най-велик!

Ангелина Жекова





- 1) Васил Левски е български национален герой. Какво знаеш за него?
- 2) Кои моменти от живота на Васил Левски са представени в стихотворението? Разкажи повече за тях.
- 3) С какви качества е описан Левски в стихотворението? Открий думите, които ти дават отговор на този въпрос.
- 4) С какво чувство поетесата се обръща към Васил Левски? Кои постъпки на Левски я възхищават?
- 5) Открий обръщенията в стихотворението. Кое от тях най-силно изразява възхищението на поетесата от подвига на Левски?
- 6) Прочети стихотворението изразително.

2. Прочети текста и изпълни задачите след него.

Една нощ над гората налетя страшна буря. Разлюляха се клоните на старото дърво. Насред бурята нещо рече: „Туп!“ и после: „Олеле!“ А на сутринта слънцето огря това чудно нещо, паднало сред обрулените листа – дребно, кръгло, зелено и бодливо.



Събраха се животинките да се чудят какво е това. Питат го – и то не знае. Само подсмърча и гледа тъжно.

— Щом е зелено, значи е жаба – реши Мечо.

— Ква-ква! Никаква жаба не е – викна лъскавата Кекерана. – Щом има бодли, значи е таралеж!

— Не е вярно! – възмути се Ежко. – Къде се е видял зелен таралеж?

Скараха се всички. Един казва едно, друг – друго и все не могат да решат. Разплака се зеленото топче. Как тъй няма да знае какво е!

А в това време дойде едно момиченце и викна:

— Колко сте глупави! Ами че това е кестенче!

Разсмяха се животинките. Разсмя се и бодливото топче – така се разсмя, че чак кората му се пукна.

И тогава всички видяха, че наистина е кестенче.

Любомир Николов



Речник

кестенче, кестен – плодът на дървото със същото име, който прилича на малко кафяво топче. Дивият кестен е декоративно дърво, с което се озеленяват градските улици.



1) За какво спорят животните?

2) Кой разрешава спора им?

Избери верния отговор:

1) Текстът е:

А. повествование; Б. описание; В. разсъждение.

2) Текстът е:

А. научнопопулярен; Б. художествен; В. научен.

3) Текстът е:

А. приказка; Б. басня; В. разказ.

4) Най-подходящото заглавие на текста е:

А. „Кестенче“; Б. „Спорът между животните“; В. „Буря в гората“.

5) Думите на момиченцето: „Колко сте глупави! Ами че това е кестенче!“ са:

А. подбудителни изречения и изразяват заповед;

Б. възклицателни изречения и изразяват недоволство;

В. подбудителни изречения и изразяват молба.



3. „Весел зоопарк“ или познай животните по стихчетата-описания.

А. Активни нощем, хранят се с тревица,
с уши големи и със остър слух.
Плашливи и готови все да тичат,
развявайки си рошавия пух.



Б. С краката стройни, стегнатото тяло,
опашка, грива, закачлив фасон.
Дали е в черно, във кафяво, в бяло,
ще се почувстваш, сякаш си барон.



В. С очи човешки сякаш ни поглеждат
очакват радостната ни ръка.
Щом ги погалиш, в тебе те се вглеждат –
да разгадаят твоята душа.



Г. Бозайник, със растения се храни
и крачи сред шубраци и гори.
но видиш ли да тича във савани,
веднага плюй на своите пети.



Стихчетата написа Данаил Таков

III. АЗ И ДРУГИТЕ. В СВЕТА НА ДУМАТА



1. Прочети стихотворението.

Песен за приятелството

Приятелство мое, какво си?
На двора безгрижна игра?
Общ път под крачетата боси,
в ливадите глъчка събрал?

А може би ти си само
загрижена топла ръка,
на моето сведено рамо
поставена просто така?...



Какво си, приятелство мое,
аз точно да кажа не знам,
но зная без тебе какво е –
това е в света да си сам.

Златина Билярска



- 1) Кой говори в стихотворението? Избери верен отговор:
А. поетесата; Б. детето; В. възрастен човек; Г. юноша.
- 2) Колко са въпросителните изречения в стихотворението?
Прочети ги с вярна интонация.
- 3) Какво мисли за приятелството героят в стихотворението?
Отговори с думите от текста.
- 4) Как ти ще отговориш на всеки въпрос на детето от стихотворението?
- 5) Добави още нещо за приятелството.

СКРОМНОСТТА. СРОДНИ ДУМИ. КОРЕН НА ДУМАТА



- 1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.**

Стар мъдрец имал трима синове. Веднъж, като се разхождал в запустялата градина, дочул синовете си да спорят. Двамата по-големи се надхвалвали кой какво ще направи за да зарадва стария си баща. Най-малкият брат само слушал. Никаква хвалба не отронила устата му. Братята забравили за спора. Само малкият се губел някъде. Настъпила пролетта. Старецът излязъл да се погрее на слънце и ахнал. Градината искряла в зеленина и цвят. Досетил се той, че, докато големите му синове се хвалели, малкият не седял със скръстени ръце. Събрал ги и им казал: «Под скромността се крие злато, деца мои!»

Така мъдрият старец похвалил малкия си син.

По Антония Дочева



Речник

Мъдрец – човек с много знания и опит.



- 1) Избери верния отговор.**

Според текста бащата се разхождал:

А. из двора Б. из нивата В. из градината

- 2) Избери 4 думи, с които може да се опише малкият син според текста:**

Горделив, весел, трудолюбив, страхлив, непослушен, скромен, доволен, съобразителен, грижовен.

- 3) Озаглави приказката, като изразиш темата или основната мисъл.**

- 4) Как разбираш израза «не седял със скръстени ръце»? Състави изречение с него.**

- 2. Разделете се на две групи. Прочетете думите от избраната колонка. Намерете общата част в тях. Съставете изречения с всяка дума в колонката.**

хвалба	работа
хваля	работник
похвалил	работи
надхвалвали се	работлив



Думи, които имат обща част и близко значение, са **сродни думи**. Общата част на сродните думи се нарича **корен**. **Коренът** носи **основното значение** на думата.

ПРИЕТО е коренът да се отбелязва със знака $\frown$,

Например: злато, златен, позлатявам.

3. Открий общата част на думите, която я има във всичките думи, но не винаги може да се употреби самостоятелно в речта:

- А. роден, народ, родина, роднина;
- Б. пътешествие, пътека, пътник, спътник;
- В. летище, летец, излет, летателен.

- Към всяка редица добави още по една сродна дума.

4. Кой е коренът в думите? Отдели общата част на думите:

мия, умия, измия;

небе, небесен, небосвод;



За да определим точно корена на сродните думи, трябва да сравним поне три такива думи:

Гоня, **гон**еница, **гон**итба, гондола – не всички думи, които имат еднаква част, са сродни.



Речник

Гондола – лодка във Венеция.

5. Кой е коренът в думите:

здравец, науча, пиша, жълтък.

- Към всяка дума запиши по две сродни думи.



6. Определи коя част на речта е всяка от сродните думи в табличката? Определи мястото на всяка от тези думи в текста.

Драги ми Смехурко,

..... бях. Оздравях. И сега ти пиша какво си претеглих от новата Аз, откак се помня, много съм лудувал, много съм си патил, но досега нивга не бях Не знаех, о, братко, че здравето било тъй мило и сладко.

Поздрав най-сърдечен!

Весел Патилянчо.

болест
болен
боледувал

По Ран Босилек «Патилянско царство»

- Препиши текста красиво и четливо с попълнените думи.

ПО НЕЗНАЙНИТЕ ПЪТИЩА. ЧАСТИ НА ДУМАТА. ОБРАЗУВАНЕ НА ДУМИ



1. Прочети откъса и отговори на въпросите след текста.

Пътят, който не водел никъде

От края на селото почвали три пътя: единият водел към морето, другият – към града, а третият не водел никъде.

Всички, които Martino запитвал, казвали все това. Отговорът бил един и същ:

— А, она път ли? Никъде не води.
Няма смисъл да се тръгва по него.

— Ама докъде стига?

— Доникъде не стига.

— Но тогава защо са го правили?

— Никой не го е правил – винаги си е бил там.

— Ама никой ли не е ходил да погледне накъде се отива по него?

— Ей, че си твърдоглав! Казва ти се – няма нищо за гледане...

— Да, ама щом никога не сте били, откъде знаете това? Бил тъй настойчив, че започнали да го наричат Martino Твърдоглавия, но той не се обиждал и продължавал да се интересува от пътя, който не водел никъде...



Джани Родари



1) Накъде водели трите пътя според текста? Откъде започвали те?

2) Защо хората определят героя като твърдоглав:

А. главата му е твърда; Б. защото е много инатлив; В. защото отстоява докрай своето мнение.

2. Прочети сродните думи. Определи корена в тях. Прочети частите от думите, които стоят пред корена.

Гледам, отглеждам, разглеждам, изглеждам, съглеждам.



Представка – част от думата, която стои пред корена. С нея се образуват нови думи.



- 3. Какво правило нарушават децата в стихотворението на Виктор Самуилов?**

Табелка

Има надпис за децата край оградата от тел:
«Не газете по тревата!» Татко беше ми го чел.
Ала ние с теб ще влезем за телта и този път.
Надписът важи за тези, дето могат да четат.



- 1) Препиши подчертаните думи. Замени представките им с други. Кои думи се получиха?
- 2) Измисли надпис за опазване на природата в парка. Запиши го.

- 4. Прочети сродните думи. Определи корена в тях. Прочети частите от думите, които стоят след корена.**

Работа, работлив, работник, работен.



Наставка – част от думата, която стои след корена. С нея се образуват нови думи.



- 5. Препиши думите по 3 в колонки според наставката, с която са образувани.**

Пазител, хубавец, артист, учител, рибар, лъжец, машинист, лозар, борец, писател, хлебар, спортист.

- 6. Напиши изреченията, като допълниш пропуснатите наставки в думите.**

Филмът беше много интерес_ .

Мама купи нов чай_ .

Баба разказа за своята млад_ .

Кълвачът е горският паз_ .

- Провери, правилно ли си употребил наставките: –ост, –ач, –ник, –ен.



Окончание – част от думата, която стои след корена или наставката. Не образува нови думи. Образува форми на една и съща дума.



- 7.** Открийте в гатанката сродни думи и форми на една и съща дума. Препишете ги в две колонки.



Жълти жълтици в бели паници.

За да вземеш жълтиците – чупиш паниците.

Красимир Машев

Сравнете със своя отговор:
сродни думи форми на думата

жълти

жълтици

жълтици

жълтици-те

паници

паници-те



- 8.** Открий в скоропоговорка сродните думи. Помисли, какъв произход имат те?

Скоропоговорка

Бурен бърборан е Боре,
Бързо Борето бърбори!
Боре, бре, не бърбори!
Бре, бърборенето спри!

Асен Босев



- Научи наизуст скоропоговорка. Произнасяй думите отначало бавно, а после по-бързо.

ПО НЕЗНАЙНИТЕ ПЪТИЩА. ГЛАСНИ ЗВУКОВЕ. ПРАВОПИС.



1. Прочети продължението на приказката.

Пътят, който не водел никъде

(Продължение)

Когато Мартино пораснал достатъчно, та почнал да пресича улицата, без да подава ръка на дядо си, една сутрин станал рано, излязъл от селото и без да се колебае, поел по тайнствения път.

Платното било осеяно с дупки и бурени, но за щастие отдавна не било валяло, та нямало локви. Отляво и отдясно се ширели пространства с храсталаци, но скоро започнали горите. Клоните на дърветата се сплитали над пътя и образували тъмен и прохладен тунел, в който само тук-там прониквал слънчев лъч, за да свети вместо фенер.

Мартино вървял, вървял, тунелът бил безкраен, пътят нямал свършване. Заболели го краката и вече започнал да си мисли, че ще е добре да се върне, и ето че видял куче. „Където има куче, има къща или поне човек“ – помислил си Мартино.



Кучето изтичало срещу него, замахало опашка и му близнало ръцете. После тръгнало по пътя и на всяка крачка се обръщало да види дали Мартино го следва.

— Ида, ида! – обаждал се Мартино, обзет от любопитство.

Най-после гората се разредила, показало се небето и пътят свършил пред прага на голяма желязна порта. През решетките Мартино видял замък; вратите и прозорците били отворени, пушек излизал от всички комини, а от един балкон прекрасната стопанка махала с ръка и весело се провикнала:

— Заповядай, заповядай, Martino Твърдоглави!

— Я гледай! – зарадвал се Martino. – Аз не знаех, че пристигам, а тя знае.

Блъснал вратата, прекосил парка и влязъл в салона на замъка точно навреме, за да се поклони на хубавата стопанка, която точно тогава слизала по стълбището. Тя била хубавица, облечена по-гиздаво и от феите, и от принцесите, освен това била много весела и все се смеела.

— Значи ти не повярва.

— На какво?

— На приказките, че пътят никъде не води.

— Глупави приказки. Според мене на този свят има повече места, отколкото пътища.

— Разбира се, стига да имаш желание да тръгнеш. Сега ела да ти покажа замъка.

Имало повече от сто зали, пълни със съкровища... Имало диаманти, разни скъпоценни камъни, злато, сребро и хубавата стопанка постоянно повтаряла:

— Вземи, вземи, каквото искаш. Ще ти заема кола, за да откараш подаръците...

Джани Родари



• **Отговори на въпросите, като си помогнеш с цитат от текста.**

1) С какво Martino е различен от другите?

2) Защо тръгва по непознатия път?

3) Каква е разликата между любопитство и любознателност?

4) Накъде води пътят?

5) Труден ли е той?

6) Martino отчайва ли се?

7) Защо хубавицата е доволна, че Martino не е повярвал на приказките, че пътят не води до никъде?

8) С кои думи в текста героят потвърждава следното изказване:
«Непознатото не бива да плаши човека, а да го подтиква да търси пътища, за да опознае света».



2. Опиши какво има в стаята на детето от картинката. Разкажи за твоята стая. Имаш ли любим кът в дома? Опиши го.



3. Прочети думите. Запиши ги и постави ударенията им.
Прозорец, маса, легло, кътче, ъгъл, часовник, метър, картина.



Гласните звукове в ударена сричка се чуват ясно.
При писането им не грешим.
Гласните в неударената сричка се чуват по-неясно.
Затова при писане можем да сгрешим.

Как постъпваме, когато се колебаем коя буква да напишем?

4. Търсим сродна дума, в която гласната е под ударение. Например:



Дума с неударена гласна:	Дума за проверка:	Правопис:
сѐ/адия	сѐд	сѐдия
дѐ/арво	дѐрвен	дѐрво
бѐ/аща	бѐщин	бѐща
во/уда	воден	вода
деве/ит	девети	девет

5. Търсим думата в правописния речник: сърце, голям, герой.



6. На мястото на многоточието постави вярната буква. Как ще докажеш правописа на думите?

Аз ...бичам своята стая. Пр...зорецът ѝ гледа на юг. Слънц...то надниква при мен рано. Л...чите му ме с...буждат. Аз ставам в д...бро настр...ение.

Как проверяваме правописа на гласните **А** и **Ъ** в края на думата? В края на думите се пише **Ъ**, ако звукът изчезва в думите за проверка (мн. ч.). Ако гласният звук се запазва, пише се **А**.

рек**ъ**л – рекла
ъг**ъ**л – ъгли
теат**ъ**р – театри
ед**ъ**р – едри
топ**ъ**л – топли

куф**а**р – куфари
лекар – лекари
кока**л** – кокали
каз**а**л – казали
кац**на**л – кацнали

7. Препиши изреченията. Постави пропуснатите букви. Докажи правописа на думите:

- А. Пет...р се върн...л мок...р, защото д...ждът не престав...л да вали.
Б. Пет...р каз...л на своя лек...р, че вече е здрав и бод...р. Поиск...л да пие слад...к сок.

8. Препиши гатанката, като поставиш пропуснатите букви. Докажи правописа на думите. Отгатни гатанката.

У д...ма едно м...мче
чисто, лъскаво, живее.
Няма дума да р...че,
не се учи и не пее.
Няма мозък нито грам
И не помни, не р...збира,

Но що види тук и там,
точно всичко го копира.
Що е то?
Всяко д...те го е видяло
и го нарича ог... .

Илия Буржев

- Прочети гатанката. Обърни внимание как произнасяш неударените гласни в думите.

9. Колю е написал съчинение на тема: „Любим кът в моята стая“. В кои думи е допуснал правописни грешки? Поправи ги.

Аз убичам своята стая. Любимият ми кът е този, кадету стуи лиглото и до негу масата. Тя е до прузореца. На масата аз рисувам и пиша. През прузореца се вижда високо зилено дарво.

- Напиши съчинение на същата тема.

ПО НЕЗНАЙНИТЕ ПЪТИЩА. СЪГЛАСНИ ЗВУКОВЕ. ИЗГОВОР И ПРАВОПИС.



1. Прочети последната част на приказката и отговори на въпросите след текста.

Пътят, който не водел никъде

(Продължение)

Сами решете дали Martino чакал да го молят много-много. Количката била добре натоварена, когато си тръгвал обратно. На капрата седяло кучето, което било дресирано.

В селото – там вече били оплакали момчето – пристигането на Martino Твърдоглавия предизвикало голяма изненада. Кучето стоварило на площада всичките му богатства, махнало два пъти с опашка на прощаване, качило се на капрата и – дий! – изчезнало сред облак прах.

Martino направил големи подаръци на всички приятели и неприятели и трябвало да разкаже сто пъти своето приключение. Всеки път, когато историята свършвала, някой изтичвал вкъщи, за да вземе каруцата си, и препусвал надолу по пътя, който не водел никъде.



Но още същата вечер всички един след друг се върнали с увиснал нос от срам: пътят за тях свършвал наред гората, пред стена от дървета или сред море от хрусталаци. Нямащо вече нито желязна порта, нито замък, нито хубава стопанка. Защото някои съкровища съществуват само за оня, който пръв тръгне по нов път, а тогава първият бил Martino Твърдоглавия.

Джани Родари



Речник

капра – мястото на човека, който кара каруцата, файтона и др.

инат – твърдоглавие, безсмислено упорство.



- 1) **Защо героят тръгва по пътя, който не водел никъде?**
А. за да провери дали не го лъжат;
Б. за да докаже, че е прав, защото всеки път води някъде;
В. за да покаже *ината* си.
- 2) **Какво прави героят с богатството, с което се прибира в селото?**
- 3) **Защо за останалите селяни пътят свършва насред гората?**
- 4) **Заслужава ли Martino богатството, което е получил? Защо?**
- 5) **Как би определил героя? Потвърди с пример от текста.**
А. непослушен; Б. щедър; В. нахален.

2. Разделете се на две групи, всяка от които да докаже следното твърдение:

- 1 група – «Лошо е, че Martino не се съобразява със съветите на възрастните»;
- 2 група – «Понякога трябва да отстояваме мнението си и да не следваме съветите на възрастните».



3. Прочети текста. Обърни вниманието как изговаряш подчертаните букви в думите. В коя позиция в думата се чуват ясно, а в коя – не? Какви звукове те означават?

Рекс

Когато излезе от училище, Живко усети студ. Валеше сняг, а ризката му беше тънка. Забърза към дома си, но недалече от техния вход видя малко кученце. То излая и се приближи до Живко, като го гледаше с доверчив поглед. Изглеждаше толкова беззащитно. Момчето му даде остатъка от закуската си. „Толкова е хубаво! – помисли си Живко. – Ще го взема у дома. Майка и татко сигурно няма да имат нищо против. Ще го нарека Рекс.“ Той подвигна приятелски на Рекс, който изтича след момчето.



- **Имаш ли любимо животно? Разкажете една случка с него.**



4. Припомни си! Кои съгласни звукове са звучни и кои – беззвучни?

Звучните съгласни се свързват в двойки с беззвучните:

Б – П В – Ф Д – Т З – С Ж – Ш Г – К

Не всички съгласни се свързват в двойки:

- винаги звучни са: **М, Н, Р, Л, Й.**
- винаги беззвучна съгласна е **Х.**



Звучните съгласни се изговарят като беззвучни:

- в края на думата: **град**;
- в средата на думата, пред беззвучна съгласна: **градче.**

За проверка на правописа:

1. Намираме друга форма на думата или сродна дума с гласна след звучната съгласна: град – градове, градя.
2. Търсим думата в правописния речник.



5. Запиши думите от текста «Рекс» заедно с дума за проверка:

Образец: студ – студове.

студ, сняг, вход, доверчив, поглед, против, Живко, ризка.

- С три от думите състави изречения.

6. Открий названието на всяко животно и птица от картинките. Запиши думите в две колонки: със звучна съгласна в края на думата и с беззвучна съгласна.





7. Изговори правилно думите: лъвче, рибка, хляб, бобче, рогче, ножче, мравка, мед, хубав. Провери правописа на думите, като си помогнеш с образца: ри**б**ка – ри**б**и.
8. В кой ред звучната съгласна **В** се пише и изговаря еднакво? Защо? В кой ред има разлика между изговор и правопис? Защо?
- А. **в**дигам, **в**дясно, **в**земам, **в**лизам, **в**реме;
Б. **в**писвам, **в**слушвам се, **в**ход, **в**чера, **в**тори.
9. Когато се колебаем дали да пишем В или Ф в началото на думата, правим справка в правописния речник.
10. Провери правописа на думите със звучна съгласна в края.



Колебание	Думи за проверка	Правопис
боб/п	бобен	боб
багаж/ш	багажен	багаж
суров/ф	сурови	суров

11. Редактирай текста, като поправиш правописните грешки (грешките са 5):

Под стряхата на покрива живее гълъп. Веднъш от гнездото му излетя гълъпче. Големият гълъп беше сиф, а малкият – кафяф.

12. Състави изречения с думите: врабче, охлюв, таралеж, дъб, рогче, жабка.

- В правописа на кои букви ще се затрудниш? По какъв начин ще провериш правописа им?



13. Какво не знае героят за правописа на думите в стихчето?

«Сняк» написал си и «хляп»,
като лоша ученичка.
Изял си „Б“-то пък със хляба.
И «Г»-то си заровил в сняга.



КОГАТО СМЕ ЗАДРУЖНИ. СЪГЛАСНИ С И Т ПРЕД ЗВУЧНИ СЪГЛАСНИ. ДУМИ СЪС СТРУПАНИ СЪГЛАСНИ



- 1. Прочети баснята. Каква е поуката в нея?**

Двамата приятели и мечката

Двама приятели пътували заедно. Като ги срещнала една мечка, единият от тях веднага се покатерил на едно дърво и се скрил там, а другият, за да не бъде хванат от звяра, тръшнал се на земята и се престорил на умрял, като сдържал дишането си. Казват, че това животно не закачало умрелите. Мечката доближила до него муцуната си, подушила навсякъде и после си отишла. Другият слезнал от дървото и попитал приятеля си какво му пошепнала на ухото мечката. А той отговорил: „Отсега нататък да не пътувам никога с приятели, които ме оставят в опасност.“



Лев Толстой



- 2. Прочети пословиците. Подходящи ли са към баснята. Защо? Обясни с примери от текста.**

С добър другар и в зло време е весело.

Приятел в нужда се познава.

Конят се познава в езда, а човеът в дружба.



- 3. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите след него.**

През коситба

Из ливади през коситба
весели са дните,
из тревата пред косачи
лъскат се косите.

Пладне дойде и на сянка
седне си косача
и косата – дълга, остра –
удря със клепача.

Отпочине и захване
дългите откоси
и от тях навред в полето
сладък дъх се носи.

Чичо Стоян



- Намери в текста отговор на твърдението: *Когато сме за-дружни, можем да постигнем по-лесно своите цели.* Съгласен ли си с това твърдение? Защо?
- Намери в стихотворението дума, в която има разлика между изговор и правопис.

Думи със струпани съгласни се наричат тези, които имат два и повече последователни съгласни звука, например: **-ст-, стк-, -стн-, щн-, -тб-, -тг-**.

При това възможно някой от тези звукове да не се чуват ясно.

Проверка на правописа правим със сродна дума или форма на думата, която съдържа гласен звук след струпаните съгласни: радост – радостен, спортистка – спортисти, нощна – нощен.



- 4. Избери, при кой съгласен звук има разлика между изговор и правопис.**

Беритба, сеитба, коситба, сватба, отглеждам, отгъзвам, отгъвам.



Когато се намира в средата на думата пред звучните съгласни **Б** и **Г**, съгласната **Т** се изговаря като **Д**, но се пише буква **Т**.

- 5. Определи корена и представката в сродните думи във всяка една колонка.**

сбор	спирка	сгъвам	сдобрявам
сбирка	спирам	сгънат	сдобрен
сбран	спирачка	сгъване	сдобряване

- Изговори думите. Каква е разликата между изговор и правопис на представките в тях?
- Избери от всяка колонка по една дума и състави с нея изречение.



Представките винаги се пишат по един и същи начин, дори когато се изговарят различно.



- 6.** От групата сродни думи напиши на първо място думата за проверка. (енсеиџ ъџџи иотс еџ џ ененсеиџчс)

Образец: гости – гост, гостна.

чест, честна, честен

уста, устни, устен

радост, радостни, радостен

вестник, вести, вестници



Струпване на съгласни се среща **в края на думата:**

мост – мостове, грозд – гроздове, лист – листа.

Струпване на съгласни се среща **в средата на думата:**

вестник – вести, местност – места.



- 7.** Избери наставка и бразувай сродни думи. Запиши по двойки.

слаб

храст

смел

кръст

млад -ост

кораб -че

горд

пръст

мил

лист

стар

мост



Струпани съгласни се съдържат в думите, образувани с помощта на наставки:

-ост младост

-че корабче (образуване на умалително име с наставка **-че**)

- 8.** Превърни думата от мъжки род в женски род:

спортист, футболист, артист, турист, пианист, тенисист;

- Сравни изговора и правописа на думите във всяка двойка.

- 9.** Превърни думата съществително в прилагателно име от женски род:

радост, болест, прелест, пакост, благодет, нощ.

- Сравни изговора и правописа на думите във всяка двойка.



- 10.** Намери грешките в текста. Колко са те? Препиши текста правилно и четливо.

На месния стадион срещнах своя съученик. Бяхме радосни да се видим. В училище сме извесни с това, че сме много пакосни и закачливи. Днес приятелят ми ще участва в мача като футболис.

ЗНАМ И МОГА



- 1.** Прочети текста. Отговори на въпросите към него.

Не е чак толкова трудно да имаш приятели!

Едно дърво стоеше самотно край пътя и много тъгуваше, че няма приятели. Наоколо бе пусто, по полето скитаха ветрове. Никой не се спираше при него. Прелитаха птици, но нито една не се скриваше в клоните му, защото клоните му бяха голи. Минаваха и хора... Но те си отиваха по работата и никой не се спираше при дървото.

Тъй беше до пролетта. Щом дойде пролетта, дървото се разлисти, сложи си много хубава зелена шапка, но пак си стоеше самичко.

Веднъж то видя, че един ястреб преследва врабче в небето. Врабчето пишеше и, тъй като наоколо всичко бе голо, скри се в зеления клонак на дървото.



Дървото не се разсърди. Те си бърбраха през цялата нощ, а на другия ден птичката си направи гнездо и легна в него да мъти.

Един ден под дървото спря каруца. Селянинът разпрегна конете, сложи им сено, а сам той легна да си поспи. Минаваха други селяни,

видяха хубавата сянка под дървото и решиха и те да си починат от пътя. Насядаха и почнаха да си разказват истории, а дървото слушаше и му беше много приятно, че не е само. То стоеше и гледаше да разстила добре сянката си, да не би хората да кажат, че сянката не е хубава, и да си отидат...

Тъй дървото си спечели приятели и разбра, че за да има приятели, то трябва да им дава своята сянка.

По Йордан Радичков



Речник

бъбреха си – тихо разговаряха

2. Избери верния отговор.



- 1) За какво тъгуваше дървото?
А. че бе пусто наоколо; Б. че клоните му са голи;
В. че няма работа; Г. че няма приятели.
- 2) Какво стана с дървото, щом дойде пролетта?
А. остана голо; Б. се разлисти; В. се позлати.
- 3) Какво си сложи дървото?
А. зелена поличка; Б. зелена рокля; В. зелена шапка.
- 4) Кой преследва врабчето в небето?
А. един орел; Б. един ястреб; В. един сокол.
- 5) Къде се скри врабчето?
А. в хралупата на катеричката;
Б. в зелената трева;
В. в клоните на дървото.
- 6) Какво правят врабчето и дървото през нощта?
А. спят; Б. пеят; В. бъбрят.
- 7) С каква дума можеш да замениш думата бъбрят?
А. викат; Б. разговарят; В. шепнат.
- 8) Какво направи врабчето на следващия ден?
А. отлетя надалеч; Б. направи гнездо; В. доведе други врабчета.
- 9) Какво спря един ден под дървото?
А. лека кола; Б. колело; В. каруца.
- 10) Какво направи селянинът?
А. седна да яде; Б. качи се на дървото; В. легна да си почине.

11) Какво правиха други селяни под дървото?

А. спяха; Б. разказваха истории; В. хранеха се.

12) Защо на дървото му беше много приятно?

А. защото имаше зелена шапка;

Б. защото не беше самичко;

В. защото обичаше приказки.

13) Довърши изречението:

За да имаш приятел, трябва



3. Подчертай корена на сродните думи и представките.

поглед	науча	разговор
разглеждам	изуча	изговарям
изглед	зауча	преговарям
преглеждам	поуча	отговарям

4. Образувай и запиши нови думи с представките: под-, из-

Ходи, готви, хвърлям.

- С една от новите думи състави изречение.

5. Избери вярната буква. Запиши дума за проверка.

ЗА/Ъболекар, пч**Е**/Ила, г**О**/Устувам, л**Е**/Истенце, хр**А**/Ънилка, изг**О**/Уварям.

6. Избери вярната буква. Запиши дума за проверка.

Све**Ж**/Ш, мр**А**/Фка, изгле**Д**/Т, бря**Г**/К, вра**Б**/Пче, кафе**З**/С.

7. Попълни пропуснатата буква и направи проверка.

Мес_ност – , вес_ник – , възраст_ – ,
ус_ен – , чес_ен –



8. Състави изречения по картината и дадените думи.

Пее, певец, песен, певчески.



IV. СВЕТАТ НАОКОЛО. КАК ДУМИТЕ НАЗОВАВАТ СВЕТА ОКОЛО НАС



1. Прочети стихотворението.

За вас, деца любими

Да бях небе, разгонила бих вече
за вас, деца, и облаци, и мраз.
Бих ширнала високо и далече
заруменялата зора над вас.
Накарала бих слънцето отгоре
да ви облива с пролетни лъчи,
та всякое от вас навън в простора
сред въздуха затоплен да търчи.

Да бях земя, за вас бих напостлала
изпъстрени със цветове лъки,
бих с медовина всеки плод наляла,
бих позлатила ручей, реки,
накитила бих голите рътлини,
съзвала бих в градини, лесе
за вас да пеят в утрините сини
незнайни птици с дивни гласове.

Да бях море, вълните бих смирила
до най-голямата дълбочина,
бих впрегнала безкрайната им сила
в юздите на сребрилата луна –
да не препускат бурни, белогриви,
а да полегнат кротки и добри,
та вие да отплувате щастливи
към кръгозора в алени зори

Елисавета Багряна



Речник

рътлина – малък хълм

лъка – широко място край реката



Триптих – картина, съставена от три, свързани помежду си части.



- 1) Каква иска да бъде поетесата в стихотворението? Прочети началото на всеки от трите куплета.
- 2) Какви три картини в стихотворението нарисова с думи Елисавета Багряна?
- 3) Разпределете се на три групи. Всяка група да направи по една обща рисунка към избрания куплет. Съберете рисунките заедно за да направите триптих.

ЗА ЧУДЕСАТА. ДУМИ СЪЩЕСТВИТЕЛНИ ИМЕНА



- 1.** Прочети текста. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.

Приказка за чудесата

На този свят стават много чудни неща. Така например на нашата улица живееше едно момче, което никак не обичаше аритметиката. В първи клас то едвам-едвам се научи да брои до десет, а във втори клас се заседя. Просто не можа да премине в трети клас, а само го преместиха от втория на третия чин – за разнообразие. Толкова много мразеше това момче да решава задачи, че чуеше ли само буквата „з“, заплакваше. Защото с буквата „з“ започва думата „задача“. Един ден момчето си рече:

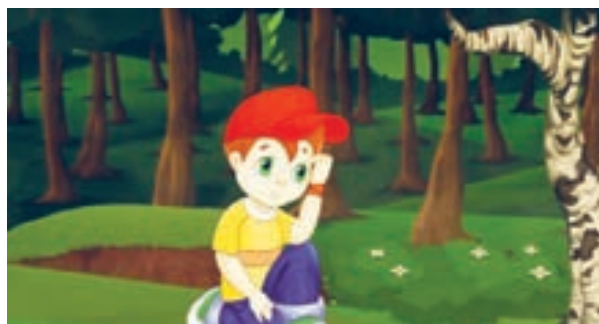
„Защо ли си губя времето в училище? Мога прекрасно да си живея без задачи! Ще отида някъде да се хвана на работа и – край на мъките!“

Откъсна един лист от тетрадката си и написа до майка си:

Не изкам да уча аритметика!

От това писмо всеки можеше да разбере, че то не знае и правописа. И тръгна момчето на път.

Вървя, вървя, излезе извън града. Озова се в голяма тъмна гора. Ох, колко се плашеше момчето! Привиждаха му се в тъмнината вълци, мечки, та дори и тигри, защото освен аритметиката, то не беше изучавало добре и географията и не знаеше, че в нашите гори не се срещат тигри.



Следва



- 1)** Защо момчето не завършва втори клас и не преминава в трети клас?

- 2)** Какви чувства изпитва момчето, когато чуе думата задача? Избери верния отговор:

А. тъга;

Б. радост;

В. омраза

- 3) **Защо момчето напуска училище?**
- 4) **Какво пише на бележката, която момчето оставя за майка си?**
- 5) **Открий и прочети изречението, с което авторът посочва какво още не знае момчето освен аритметиката?**
- 6) **Запиши съобщението на момчето към майката, като поправиш правописните грешки.**
- 7) **От какво се страхува момчето в тъмната гора? Прочети думите на автора, с които той обяснява защо на момчето му се привиждат тигри.**



2. Прочети стихотворението.

Сивата мишка

намерила една книжка
с приказки и картинки.
И хубави били те,
но мишката не знаела да чете.
И не разбирала от картинки,
а само от луканки и сланинки,
затова решила да изхруска
тази книжка на закуска.
Добре, че дошъл котаракът!
Иначе от цялата книжка с
картинки
щели до останат
само пращинки.

Леда Милева



- 1) **Кои са героите?**
- 2) **Кое е забавното в тази история с мишка?**

3. Към кои думи от следния ред можеш да зададеш въпроса „Какво е това?“

сива, хубави, мишка, книжка, решила, закуска, картинки, котарак, чете, дядо, момче, играе, девойка, момиче, пътека, вечер, сол

- **Думите, които отговарят на въпроса „Какво е това“, са съществителни имена.**

ПРИПОМНИ СИ!



Съществителните имена са думи, които означават конкретни предмети, названия на животни, растения, явления, чувства, имена на хора, държави, градове, реки и др. Откриваме ги с въпроса **„Какво е това?“** Съществителните имена имат род (мъжки, женски, среден) и число (единствено и множествено). Съществителните имена назовават одушевени и неодушевени предмети.



4. Определи рода и числото на съществителните имена от задача 1., като ги свържеш с думите **един, една, едно, едни**. Замени думите с **той, тя, то, те**. Работете в екип.

- Открий в „Приказка за чудесата“ 8 (осем) съществителни имена. Определи рода и числото им.

5. В кой ред думите не са сродни? Защо?

- А. котарак, котаракът, котараци;
- Б. сладкиш, сладкарница, сладкари;
- В. рибар, риба, рибарник.



6. Напиши липсващите форми на съществителните имена. Работете по групи. Състезавайте се: коя група първа и вярно ще реши задачата.

Ед. ч.	Мн. ч.
пейка	
стол	
	блокове
	момчета
ученик	

Ед. ч.	Мн. ч.
врѣх	
	отличници
войник	
	герои
око	

7. Открий в следния ред съществителните имена, които са названия на неодушевени и на одушевени предмети, и ги запиши в таблица по образца:

птица, училище, храм, мишка, хляб, песен, певица, петел, котка, дърво, пиано, пианист, елен, елха, момче, нива, буря, автор, маг

неодушевени предмети	одушевени предмети
нива	птица

ПРИПОМНИ СИ!



Съществителните имена, които са названия на предмети и явления, се наричат **съществителни нарицателни**. Пишат се с първа малка буква. Съществителните имена, които са имена на хора, градове, животни, държави др. географски обекти, са **съществителни собствени имена**. Пишат се с начална главна буква.

8. Запиши всяко название от картинките в съответната колонка.

съществителни
нарицателни имена

съществителни
собствени имена



Врабче



пате



Щърко



Ежко



мишка



9. Препиши текста, като на мястото на точките поставиш пропуснатите думи. С какви първи букви ще изпишеш думите? Защо?

Името ми е Аз живея в гр. Уча се в училище „.....”
Майка ми се казва, а баща ми –

9. Препиши съществителните собствени имена в три групи според това какво назовават.

Карпати, Дунав, Пирин, Кишинев, София, Кортен, Днестър, Кирсово

- Напиши съществителното нарицателно име, с което свързваш всяко от посочените съществителни собствени.
- Към всяка група можеш да добавиш имена, свързани с твоя роден край.



10. Прочети гатанката.

Черничка царица-хубавица
мъничка е, малко е бърбица.
Има си висок палат, но тесен.
В него тя живее тук до есен.
И с децата си веднъж в година
заминава винаги в чужбина.
Що е то?
Тази хубава бърбица
се нарича лясто...



Илия Буржев



- 1) Открий съществителните имена, с които е назована лястовицата. От коя друга дума е образувана всяка от тях?
- 2) Защо гатанката е текст описание?

11. Кои изречения се получават, след като откриеш думите, с които се назовават нарисуваните предмети. Запиши изреченията.

Двете  купиха  .

Децата намериха  и го сложиха в  .

За Нова година украсяваме  и палим  .

Мама уши  и красива  за моята  .

ЗА ЧУДЕСАТА. ОБРАЗУВАНЕ НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

Приказка за чудесата

(Продължение)

Като се луташе из гората, изведнъж момчето забеляза в мрака светлина. Приблужи се. Гледа – една къща. Прозорецът свети, а зад него седи старец дългобрад и чете голяма книга.

„Дали да му се обадя? – подвоуми се момчето. – Кой го знае добър човек ли е, или пък някой злодей! Ама щом чете книги, не ми се вярва да е лош човек!“

Тъкмо в това време старецът отвори прозорчето, подаде навън тънкия си нос и извика:

— *Аз съм старец белокос,
аз съм дядо Тънконос!
Хей, момче, бъди ми гост!
Аз познах по миризмата,
че дошъл е гост в гората.
Хей, вратичке, раз-два-три,
с две крила се разтвори!*

Хъррр – разтвори се портата и момчето влезе. И що да види: трапезата беше наредена за двама. Нахраниха се със стареца богато-пребогато. Тогава той плесна с две ръце:

— *Лъжички, панички,
послушни бъдете,
сами се дигнете,
в легена скочете!*

Хоп-хоп-хоп! – затракаха приборите, скочиха в легена с вода и сапун и сами се зацамбуркаха като патета в селски вир.

„Магьосник е този старец! – реши момчето. – Ох, ох, ох! Какво ли има да става с мене!“

— Хайде, момченце, да си поговорим, да се опознаем по-добре. Кажи ми какво обичаш най-много на света? Ама добре си помисли! – предложи старецът.



— Няма какво да мисля! – избоботи момчето. – От всичко най-много обичам пастите.

— А какво мразиш най-много?

— Най-много мразя задачите. Чуя ли само някой да каже „зззз-дача“, все едно че сто отровни змии ми съскат насреща.

— Добре, добре! – засмя се дядо Тънконос. – Хайде сега си лягай, пък утре ще се опознаем още по-добре. Лека нощ, момченце!

Следва



Речник

порта – врата

паста – сладкиш от тесто, полят със сироп

избоботи, боботи – издава глух шум, тътен

зацамбуркаха, цамбуркам – шум от падане във вода

магьосник – вълшебник



- 1) Защо момчето се колебае да се обади на стареца?
- 2) Кое дава смелост на момчето да се обади на стареца?
- 3) Какво разбираш за стареца от неговите стихове?
- 4) Какви постъпки на дядо Тънконос учудват момчето?
- 5) Защо момчето си мисли, че дядо Тънконос е магьосник?
- 6) Коя е темата на диалога (разговора) между момчето и дядо Тънконос? Как мислиш защо старецът се усмихва, когато момчето му казва, че мрази задачите?

2. Прочети следните думи съществителни имена от „Приказка за чудесата“.

светлина, старец, магьосник

- От кои думи са образувани те?
- Сравни със своя отговор:
светли – светлина стар – старец маг – магьосник
- Каква част на речта е всяка дума в лявата колонка? Как от тези думи са образувани съществителните имена в дясната колонка?

ПРИПОМНИ СИ!



Съществителните имена се образуват от други съществителни имена, от глаголи и от прилагателни имена с помощта на **наставки**.

- Коя част на думата се нарича наставка и за какво служи тя?
- Открий наставките, с които са образувани думите в дясната колонка.



3. От кои думи са образувани следните съществителните собствени имена?

Благой, Радостина, Светлана, Снежанка, Гълъбина, Пепеляшка, Чернишка, Рунтавелка, Лисана, Ежко

- Кои от тях са имена на герои от приказки?
- Работете по групи. Съчинете две кратки приказки с герои Рунтавелка и Лисана. Състезавайте се: коя приказка е най-забавна, коя героиня е най-истинска?



4. От кои думи са образувани названията на цветята в текста:

Следващото цвете беше виолетово на цвят, затова беше кръстено „виолетка“. Третото получи името „синчец“ по същия признак. А четвъртото – „жълтурче“, ясно защо. Петото ту побледняваше от смущение, ту почервяваше.

— Е, няма да е грешка, ако го кръстя „роза“, защото най-често е просто розово – измърмори под носа си служителят.

По Петя Александрова

- Собствени или нарицателни съществителни имена са названията на цветята в текста?



5. С помощта на наставките -ач, -ар, -тел се образуват нарицателни съществителни имена – названия на професии и на други човешки дейности. Образувай названия на професии от следните думи:

лекувам, уча, продавам, ора, зид, дърво, строя, пиша, книга

- Състави изречения с три от получените думи. Работете по групи.

6. Запиши срещу всяка дума човешките качества на хората, които са назовани със следните съществителни имена:

дебелан, готован, мързелан, забраван, мърморан

- Какво поведение на човека се осмива с тези думи?
- От кои думи са образувани те и с помощта на коя наставка?
- Може ли тези думи да бъдат съществителни собствени имена? В кои случаи? Съставете кратък разказ със заглавие



„Забраван“. Работете в екип. Помогнете си с примери от вашия училищен живот.



Съществителни имена се образуват от други думи и с помощта на **представки**. Припомни си коя част от думата се нарича представка.



7. С кои представки са образувани съществителните имена?

А. проход, изход, вход, разход;

Б. изговор, преговор, разговор, договор.

- Обясни значението на всяка дума, като си помогнеш с тълковния речник.
- Състави изречения с две от думите по избор. Работете по групи.

8. Как дядо Тънконос постъпва с приборите за хранене, след като двамата с момчето вече са се нахранили? Обърни внимание на израза: приборите сами зацамбуркаха като патета в селски вир.”

- Защо приборите са сравнени с патета? Кое е общото действие на приборите и патетата?
- Какъв вид съществителни имена са двете думи?



Съществителните имена се използват в художествената реч за **сравнение**.

Чрез сравнението описваната картина става по-нагледна.

Сравняването на двата предмета става чрез свързващи думи и изрази:

като, сякаш, подобно, прилича на също като и др.

- Открий в „Приказка за чудесата“ какво сравнение използва момчето, за да обясни на стареца, че много мрази задачите?

9. Състезавай се с другарчето си по чин. Кой пръв ще образува думи съществителни имена от дадените съществителни, глаголи и прилагателни с помощта на групите наставките:

-ец

-ач

-ост

-ист

-ар

-ица

Съществителни имена	Глаголи	Прилагателни имена
багер	боря	млад
аптека	вода	хубав

10. Открий кои представки са „виновни“ за неточно употребените думи съществителни имена. Запиши верните думи.

В шахмата трябва да преценяваш всеки **вход**. Има много и различни **природи** котки. В магазина трябва да издават **подписка** за всяка покупка. Български учен получи награда за **донос** в областта на физиката. Учителката посочи на учениците пет теми по история на българския народ за **договор**.



11. На мястото на точките в личните имена постави вярната буква. Запиши ти в тетрадката.

Вла...ко Здра...ко Ра...ка Жи...ка Сла...чо

- Какъв вид са съществителните имена?
- Посочи корена на всяка дума и какво означава той.
- Произнеси на глас всяко име. В кои от имената има разлика между звук и буква?

12. Напиши вярната буква. Напиши и думата за проверка.

Въздо/у хът в гу/о рата е чист. Счупиха ста/ъклото на пру/озореца. Топлият вята/ър рас/з пука пъпките на да/рветата и те цъфнаха.



13. Помогнете на всяко дете да си намери името. При кого ще отидат наставките -ка, -ин, -ен, -ица?



- От кои думи са образувани имената на децата?

ЗА ЧУДЕСАТА. УМАЛИТЕЛНИ СЪЩЕСТВИТЕЛНИ ИМЕНА



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

Приказка за чудесата

(Продължение)

На сутринта момчето се събуди от пърхането на ято гълъби.

— Хайде ставай, мило гостенче! Нахрани гълъбите ми! Това ще бъде твоята работа отсега нататък.

— Чудесно! – зарадва се момчето. Хайде, дядко, дай ми кошницата със зърната!

— Аз имам 16 235 гълъба. Всеки от тях получава на закуска по 20 житни и по 20 просени зърна. Хайде, пресметни колко зърна трябва да ти отпусна и ела в килера да ги отброим заедно.

— Ау-у-у! – изрева страшно момчето. – Задача! Дядо Тънконос, ама нали снощи ти казах, че на света най-много мразя задачите.

— Мое глупаво момче – каза дядо Тънконос и го погали по рошавата главица, – не можа ли да разбереш, че всички работи, които съществуват на този свят, са все задачи, които хората трябва да разрешат? Ето погледни моята къща. Тя също е една задача, но вече решена.

— Да! – извика момчето през сълзи. – Но аз видях, че ти много добре си живееш в тази къща. Нищо не работиш. Само плеснеш с ръце... и масата сама се подрежда. Искам и аз така да живея – предметите сами да работят вместо мене.

— Ах, ти, мързеланко, та това е най-трудната задача за разрешаване. И аз работя над тая задача. Искам да накарам машините да изместят тежкия човешки труд. Само че аз не плесвам с ръце,



а натискам едно малко бутонче, което ти не си забелязал. Кажи ми откровено, ти за какъв ме мислиш?

— За магьосник, за какъв друг?

— Виждаш ли? А пък аз съм един стар физик, който цял живот решава задачи. И тези задачи са толкова интересни, че ти си ги помислил за чудеса! Много задачи вече съм решил аз, много задачи са решили преди мене други учени. Затова нашият живот сега е по-добър, по-лек и приятен, отколкото преди много, много години. Но още много задачи трябва да разрешим, за да стане животът ни още по-хубав... Слушай, мързеливко, от задачите ти не можеш да избягаш, дори и накрай света да идеш. Сядай и учи!

И наистина момчето от нашата улица се завърна. Сега то ходи с радост на училище, решава задачите във всички сборници. Затова още в началото на приказката аз ви казах, че на тоя свят стават много чудни неща. И какви ли още чудеса има да видим, когато това момче и неговите връстници пораснат и почнат да решават трудни, до днес нерешени задачи!

По Лиана Даскалова



Речник

пърхане – трептене на крилете на птица, при което се издава лек шум

бутонче, бутон – устройство, което се натиска за включване и изключване на уред, апарат; копче

физик – учен, специалист по науката физика

връстници – които са на еднаква възраст с другите



- 1) Защо момчето не може да изпълни задачата, която старецът му възлага?
- 2) Каква е професията на дядо Тънконос? Каква „най-трудна“ задача иска той да реши, за да помогне на хората?
- 3) Как старецът убеждава момчето, че в живота никой не може да избяга от задачите?
- 4) Каква промяна настъпва с момчето? Как се отнася старецът към момчето? Намери в текста обръщения на стареца към момчето, за да отговориш правилно на въпроса.
- 5) Защо авторката Лиана Даскалова е озаглавила своята творба „Приказка за чудесата“?

- б) Вече се запозна с цялата „Приказка за чудесата“. Коя е темата и коя е основната мисъл на текста? Избери верния отговор:

Тема на текста:

- А. омразата на момчето към математиката и всяко знание;
- Б. пътят на момчето към разбирането, че знанието е важно;
- В. чудните постъпки на дядо Тънконос.

Основна мисъл:

- А. знанието е велика сила за подобряване живота на човека;
- Б. математиката е най-важна за живота от всичките науки;
- В. човекът може да работи всякаква работа, без да учи.



2. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите след него.

ДЕТЕНЦЕ

Аз за мама и за тате
ту съм пиле, ту съм пате
ту съм розово прасенце,
ту съм палаво козленце,
ту съм зайченцето бяло,
ту съм слънчице огряло.
А за дядо – мушмороче
или глупаво паточе.
Вчера баба пък ми рече,
че приличал съм на мече.
Бил съм агънце игриво,
бил съм котенце красиво,
бил съм хубаво лаленце...
А кога ще съм детенце?!



Таня Танасова-Тодорова



Речник

мушмороче, мушморок – в стихотворението със значение много подвижно дете., което обича да се крие.



- 1) Открий думите, с които всички от семейството назовават детето – герой на стихотворението. Какви чувства изразяват близките на детето към него с тези думи?



- 2) Запиши думите в колонка и срещу всяка дума запиши основната ѝ форма.

Например: прасенце – прасе

- 3) Какви думи използват за назоваване на малки предмети (животни, птици, цветя)?

ПРИПОМНИ СИ!



Умалителните съществителни имена означават малки предмети. С тях изразяваме нашето отношение към предметите: нежност, обич, гальовност, ласкавост.



Речник

гальовност, гальовен – който е нежен и ласкав, който гали

- 4) Спомняш ли си с какви гальовни думички са те наричали в твоето семейство, когато си бил малко дете? Сподели!



3. Към дадените думи напиши умалителни съществителни имена. Работете по групи.

цвете, къща, майка, сестра, брат, маса, стол, книга, мишка, кукла, картина, пътека, улица, дърво, коте, шейна, сняг, момиче, врабец

- Открий наставките, с които се образуват умалителните съществителни имена. Кои наставки се използват при имената от мъжки, женски и среден род? Запиши ги.

4. Открий умалителните съществителни имена в стиховете, които казва дядо Тънконос от „Приказка за чудесата“ (стр. 103).

- Кое от съществителните имена мързеливец, мързелан и мързеливко е умалително? Какво чувство изразява дядо Тънконос към момчето, като го нарича мързеливко? Избери и обясни избора си:

А. силна враждебност; Б. голям гняв; В. нежен укор.



5. Работете по групи. Открийте в откъса от приказката „Ментолчо“ умалителни съществителни имена. Запишете ги в колонка и подчертайте наставките, с помощта на които са образувани. Запишете и основната форма на съответното съществително име.

Ментолчо се роди в малко градче. В страната на Сладоледените човечета. Всичко в градчето беше направено от сладолед – къщите, училището, операта, библиотеката, банката, болницата. Самият той беше човече от ментов сладолед, което обичаше да похапва захарни бонбонки и да пие сокче от моркови, нищо че то беше оранжево, а не зелено. Пък и кой е казал, че като си от мента, непременно трябва да пиеш само зелени сокове?! Ментолчо имаше синьо елече с шарени копченца, сини обувки със зелени връзчици и шапка на райенца, които преливаха във всички цветове на дъгата. Шапчицата му беше подарък и скъп спомен от неговата майчица Ментолка Зеленкова.

Лили Спасова

- 1) Какъв вид е текстът – повествование или описание?
 - 2) Продължи текста, като съчиниш епизод, в който се случва нещо с Ментолчо.
- 6.** Кои са названията на големите и умалените предметите? Запиши ги. Състави изречения с някои от тях по избор.



ЗА СВОБОДАТА. ЧЛЕНУВАНЕ НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.

Вълкът и кучето

Един изпосталял вълк минавал край селото и срещнал едно затлъстяло куче. Вълкът попитал кучето:

— Я ми кажи, куче, откъде си вземате вие храна?

Кучето рекло:

— Хората ни дават.

— Навярно службата ви при хората е тежка?

Кучето казало:

— Не, службата ни не е тежка. Нашата работа е да пазим нощем двора.

— И само за това ли ви хранят така? – казал вълкът. – Аз още сега бих постъпил на вашата служба, защото ние, вълците, мъчно си намираме храна.

— Защо не, ела – казало кучето. – Господарят и тебе ще храни така.

Зарадвал се вълкът и тръгнал с кучето да служи на хората. И тъкмо когато влизал вече през вратата, видял, че козината около врата на кучето е охлузена. Той запитал:

— Куче, а това от какво ти е?

— Ами така – казало кучето.

— Че как така?

— Ами така, от синджира. През деня ме връзват със синджир и от него малко ми се е охлузила козината на шията.

— Тогава сбогом, куче – казал вълкът. – Няма да дойда да живея при хората. Нека не бъда толкова тлъст, но да съм свободен.

Лев Толстой



Речник

изпосталял – много отслабнал

затлъстял – надебелял, много напълнял

охлузена – изтъркана, износена

синджир – верига



- 1) Защо кучето е затлъстяло, а вълкът е изпосталял?
- 2) Защо вълкът иска да постъпи на служба при хората?
- 3) Защо козината на шията на кучето е охлузена?
- 4) Защо вълкът се отказва да работи при хората?
- 5) Кое за вълка е по-важно – храната или свободата?
- 6) Какво е за човека свободата? Какво е за тебе свободата? Можеш ли да посочиш кога се чувстваш несвободен?
- 7) Какво е за народите свободата? Какво знаеш за борбите на българския народ за свобода? Разкажи!
- 8) По какво приказката „Вълкът и кучето“ прилича на басня?
- 9) Коя от следните пословици е най-близка до темата на приказката „Вълкът и кучето“?

Никой не обича оковите дори и да са златни.

На свободния човек му е широко на земята.

Конят обича овеса, но не обича седлото.

- 10) Прочетете приказката по роли.

2. Открий в кои изречения от приказката „Вълкът и кучето“ се срещат следните форми на думите:

вълк – вълкът – вълците;	куче – кучето;
служба – службата;	синджир – синджира.

ОБЪРНИ ВНИМАНИЕ!



Когато за пръв път се назовават, героите **вълк** и **куче**, те са непознати за читателя. Затова съществителните имена **вълк** и **куче** са в основна форма.

Когато за втори и трети път се споменават героите, те са вече известни, познати на читателя. Затова съществителните имена, които ги назовават са членувани, имат определителен член.



Определителен член – прибавя се към съществителното име, за да се означае, че предметът е определен, познат, известен за читателя или на който говори.

3. От кой род са съществителните имена вълк и куче? Какъв определителен член е получило всяко от тези съществителни имена в текста?

4. От кой род е съществителното име *служба*? Какъв определителен член е получило то в текста?

ЗАПОМНИ!

Мъжки род ед. ч.	Женски род ед. ч.	Среден род ед. ч.	Множествено число
-ът (пълен член) Вълкът	-та службата	-то кучето	-те, -та вълците
-а (кратък член) вълка	храната работата	селото Детето	кучетата храните
-ят (пълен член) конят, тролеят, лекаряг, денят	жената гората	момчето полето	работите хората
-я (кратък член) коня, лекаря, тролея, деня	планината вазата	цветето котето	селата децата
	картината радостта	птичето момичето	момчетата момичетата

ВАЖНО ПРАВИЛО!

Съществителното нарицателно име в **мъжки род** се членува с:

- пълен член **-ът/-ят**, когато назовава кой върши действието.

Пример: Вълкът попита кучето. Кой попита?

Лекарят прегледа детето. Кой прегледа?

- кратък член **-а/-я**, когато съществителното име назовава предмет или лице, което НЕ извършва действието.

Пример: Кучето каза на вълка. На кого каза?

Майката благодари на лекаря. На кого благодари?

Ако пред съществителното име от мъжки род има малка думичка (предлог), това съществително се членува с кратък член а/я.

5. Открой в приказката „Вълк и куче“ всички членувани форми на съществителното нарицателно име *вълк*, посочи кой е определителният член и обясни употребата му. Работете в екип.

6. Подреди в три колонки следните съществителни имена според рода им. Запиши ги с техния определителен член:

порой, музика, дърво, пътека, сняг, вятър, дъжд, младост, любов, палто, небе, нощ, пролет, молив, път, огън, герой, море, копче.

Образец:

мъжки род

женски род

среден род

влакът/а;

машината

колелото

учителят/я



- 7.** В кое от подчертаните съществителни имена е допусната грешка при членуването?

Под върхът се намираше малка къща, скрита в гората.

Застанал зад катедрата, учителя даваше указание на ученика.

Момчето затвори славея в клетка и повече не чу гласът му.

- 8.** Запиши в колонка следните съществителни имена и срещу тях формата за множествено число заедно с определителния член:

камък, ученик, замък, учебник, връх, мляко, дворец, пътник, кораб

Образец: сняг – снеговете; пламък – пламъци

- Обясни в кои думи какви звукови промени се извършиха в мн. ч.

- 9.** В кое изречение е употребено съществително име, образувано с представка? Препиши го и подчертай думата. От същата дума образувай нови съществителни имена с други представки. С едно от съществителните състави изречение, в което думата да е членувана.

А. От ранна възраст детето показва, че има музикален талант.

Б. Какви успехи постигнаха гимнастичките на състезанието?

В. Бащата и момчето водиха дълъг разговор.



- 10.** Промени представката в подчертаната дума в изреченията. Състави ново изречение с новата дума. Употреби я в членуваната ѝ форма.

Участието в състезанието става със записване.

Всяка събота майка се занимава с почистване на дома.

Образец:

Лекарите препоръчват често разхождане в парка.

разхождане – прохождането – обхождането

Прохождането на бебето стана точно навреме.

ПРОЛЕТТА Е ДОШЛА. ПРЕДЛОЗИ И ТЯХНАТА УПОТРЕБА



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.

Овощната градина

Всеки природолюбител, щом види овощно дърво напролет, може да го разпознае по листата на цветовете му.

Бледорозовите цветчета на ябълките са събрани по няколко заедно.

Черешата се отрупва с дребни бели цветчета на дълги дръжки. Листата имат удължена яйцевидна форма със заострен връх и по края са назъбени.

Листата на крушата са зелени, твърди, леко назъбени по края, най-често мъхнати и с по-светъл цвят от долната страна. Цветовете са бели и имат дълги дръжки. Силно ухаят розовочервените цветчета на прасковата. Листата ѝ са дълги и тесни за разлика от тези на кайсията, които са по-тъмнозелени, яйцевидни и назъбени по края. Кайсията цъфти при най-лекото затопляне на времето с красиви розови цветове.

Листата и младите клонки на дюлята са покрити със сив мъхест налеп, който лесно се избърсва с ръка. Тя цъфти най-късно напролет. Цветовете са едри, бледорозови и обикновено стоят изправени нагоре.



По-голям от останалите овощни дървета е орехът с продълговати и доста плътни листа, разположени в групи върху дълги дръжки. Цветовете му са мъжки – реси, събрани по няколко заедно, и женски – разположени на гроздове на върха на клончето.

Умението да различаваш дърветата през май в раззеленилата се и ухаеща цъфнала овощна градина носи задоволство и радост.

От интернет



Речник

мъхнати – с мъх върху листата
мъхест – с мъх върху листата
налеп – лепкаво вещество върху листата
реси – дълги влакна



- 1) **Къде не може да се прочете текстът?**
 - А. в приказка с герои овощни дървета;
 - Б. в списание по овощарство;
 - В. в енциклопедия.
- 2) **С каква цел е създаден текстът?**
 - А. Да помогне на художниците, когато рисуват пролетна картина.
 - Б. Да даде знания за пролетния цъфтеж на овощните дървета.
 - В. Да покаже ползата от овощните дървета.
- 3) **Какъв е видът на текста?**
 - А. художествен;
 - Б. научнопопулярен.
- 4) **Този текст е:**
 - А. повествование;
 - Б. описание;
 - В. разсъждение.
- 5) **Къде откриваш темата на текста?**
 - А. в заглавието;
 - Б. в първото изречение
 - В. в последното изречение.
- 6) **Открий трите части на текста – увод, изложение, заключение.**
- 7) **Открий умалителните съществителни имена в текста.**



2. Разгледай подчертаните кратки думички в началото на текста „Овощната градина“. Могат ли да се употребяват самостоятелно? Имат ли свое значение?

Ако твоят отговор на двата въпроса е НЕ, ти си разбрал, че тези кратки думички изпълняват някаква служба към думите със самостоятелно значение – съществителни имена, местоимения. Затова те се наричат **служебни думи**. Подчертаните думички имат за задача да свържат думите със самостоятелно значение и да изразят отношенията между тях. Наричат се **предлози**.

- Проследи какво е отношението между думите, което се изразява чрез предлозите от първите изречения на текста:

– ... *листата на цветята* – предлогът **на** свързва две съществителни имена и означава принадлежност: Чии листа? – на цветята.

– ... *цветчета на (дълги) дръжки* – предлогът **на** свързва две съществителни имена и означава място, разположение на цветчетата, мястото им. Къде са разположени цветчетата?

– (*по-светъл*) *цвят от (долната) страна* – предлогът **от** свързва две съществителни и означава мястото на по-светлия цвят.



Предлозите са служебни думи, които свързват съществителни имена, местоимения с други думи и изразяват различни отношения между предметите, които тези думи означават.



- Открий в текста „Овощната градина“ останалите предлози. Кои думи свързват те? Обясни какви отношения между думите са означени с тях. Работете по групи.

3. Прочети на глас 2-3 изречения от текста „Овощната градина“.

- Сигурно се увери, че предлозите не получават свое ударение при изговор и образуват със следващата дума една цялост. Всички предлози в текста „Овощната градина“ нямат свое ударение.



- В следната таблица са посочени най-често употребяваните предлози в българския език:

на, без, в (във), с (със), до, за, зад, пред, от, по, при, под, през, след, сред, чрез, над, из,



4. Препиши изреченията, като на мястото на точките поставиш пропуснатите предлози:

Миризма ... цвят се носеше ... полето. Небето отразяваше зеленината ... земята. Вrabчетата се боричкаха ... дърветата. Рибарят зае мястото си ... реката. Крякането ... жабите не спираше ... цяла нощ. Слънцето огря ... лъчите си върховете ... планината.

- Избери от следните предлози: *до, на, из, при, по, след, край, с, в.*



5. Редактирай, като употребиш правилно сгрешените предлози. Препиши текста.

Аз и Петър ще ходим днес след обяд на училището. Училището се намира у площада. Против него е магазинът. Ще вляза на него да купя хляб. Ще се отбием на книжарницата. По-късно с Петър ще отидем в нас. Трябва да му върна учебника, който е в мене.

Предлотът **ПРЕД** означава място, а предлогът **ПРЕДИ** означава време.

Примери: *Пред къщата имаше вековно дърво. Цялото семейство се събираше преди вечеря.*

Предлозите **В** и **С** се използват във формите **ВЪВ** и **СЪС**, когато следващата дума започва съответно с **В/Ф** и **С/З**. В стихотворната реч се допуска нарушаване на това правописно правило.

6. Редактирай текста, като поправиш неправилно употребените предлози. Препиши текста.

Миналото лято аз, мама и татко бяхме на екскурзия в Франция. Отидохме с самолет. Със голяма радост се забавлявах във голямата градина, докато родителите ми влязоха във музея. След това във една сладкарница се почерпихме с сладолед.



- 7.** Прочети стихотворението, съчинено от едно момиченце на твоята възраст. Отговори на въпросите след стихотворението и реши задачите.

Вълшебните капки

От облачето падат капки
със меки сини шапки.
Една поръси розова иглика,
а тя с лилав гласец затананика.
А друга светлоока капка,
със нежна синя шапка,
попадна върху златен слънчоглед
и той превърна се в зеленоглед,
засрамен наведе глава
към зелената полска трева.



- 1) Как мислиш, има ли талант на поетеса момичето?
- 2) Препиши всички предлози. Опитай се да обясниш значението им. Посочи предлозите, които са неправилно изписани според познатото правило. Защо авторката е постъпила така?



- 8.** Отговори на въпросите, като употребиш правилните предлози. Къде се намират: *момчетата, катеричката, къщичката, вазата, столовете, цветето?*



- Запиши получените изречения.

ПРОЛЕТНИТЕ ПРАЗНИЦИ. ПРАВОПИС И ПРАВОГОВОР НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА



- 1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.**

Цветница

Тя е мъничка царица,
златокоса, светлолица.
Сред цветята си живее.
И на своя празник светъл
на лаленце се люлее,
в ранно утро рано пее:
„Хайде, ставайте, дечица!
И от клончета върбица
колелца си изплетете!
На дъсчица ги сложете
и в реката ги хвърлете.
Туй, що тръгне най-напред,
носи най-голям късмет.
На когото то се случи,
ще се радва от сърце,
за Великден ще получи
най-голямото яйце!“

Ран Босилек



Лазарка

Лазарчице – китчице,
тропни дважди за мене,
да ми станат китчици
двете бузки червени!
Лазарчице – китчице,
тропни дважди за кака,
да ѝ дойдат сватове,
мама да ги дочека!
Лазарчице – китчице,
тропни трижди за мама,
да ме гледа весело,
като расна голяма!

Дора Габе



- 1) На кои празници са посветени двете стихотворения? През кой сезон от годината се празнуват те?
- 2) С каква молба се обръща детето от стихотворението към лазарката? Какво пожелава то за своята кака, за майка си и за себе си?
- 3) Как е наречена Цветница в стихотворението на Ран Босилек? Прочети думите, които се отнасят за нея.

- 4) Към кого се обръща Цветница на своя празник?
- 5) Какво трябва да направят децата?
- 6) На кое дете се пада най-големия късмет? Какъв е късметът, който ще направи детето много радостно?
- 7) Кое е основното чувство и за двете стихотворения? Избери верните отговори от предложените:

тъга, въздушевление, тревога, радост, възторг

- 8) Работете в екип или по двойки със съучениците си. Организирайте в класа разговор на тема „Великденските празници в България и в Молдова“. Използвайте текстове от литературни творби, информация от интернет, рисунки, снимки.

2. Открий в стихотворенията „Лазарка“ и „Цветница“ умалителните съществителни имена. Запиши ги в тетрадката си и срещу всяка дума посочи основната форма на съществителното име. С кои наставки са образувани умалителните съществителни имена? Работете по групи?

3. Как ще произнесеш, как ще запишеш съществителните имена?

А. Звучна и беззвучна съгласна в края на думата. Провери правописа като образуваш множествено число на думата.

ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.
град/Т	_____	роб/П	_____
кръг/К	_____	враг/К	_____
зъб/П	_____	род/Т	_____
адрес/З	_____	труд/Т	_____

- Направи извод. Какъв звук се чува, каква буква пишем?

Б. Звучна и беззвучна съгласна в средата на думата. Провери правописа с друга форма на думата или със сродна дума.

мра_ка	_____	блу_ка	_____	съсе_ка	_____
дикто_ка	_____	кни_ка	_____	сла_киш	_____
ро_ство	_____				

Пример: Здра_ко – Здравец – здравко

- Направи извод. Какъв звук се чува в средата на думата, каква буква пишем?

В. Непостоянна гласна Ъ или гласна А. Провери правописа с друга форма на думата.

ед. ч.

мн. ч.

ед. ч.

мн. ч.

кок_л _____

куф_р _____

мис_л _____

чех_л _____

Пример: лек_р – лекари – лекар

ПРИПОМНИ СИ!



Когато изговорът и правописът на някои съгласни звукове при съществителните имена не съвпадат, проверяваме правописа, като образуваме сродни думи или други форми на думите.

Когато се колебаем **Ъ** или **А** да пишем в сричка от съществително име, която не е под ударение, проверяваме правописа, като образуваме други форми на думата.

ЗАПОМНИ ПРАВОПИСА!



сбор

сграда

здание

сговор

сделка



4. В диктовката на Жоро учителката е подчертала думите, в които той е допуснал правописна грешка. Препиши текста, като замениш сгрешената буква с правилната.

Заесени се. Потъмняха гроздовите зарна. Димитрофчетата цъфнаха в гръдината. Вихар подгони изгорелите треви по пътя. По пясците на малката река бавно крачеше щъркел. Сякаш го мъчеше някаква мисал.

- Как провери правописа на подчертаните думи?



5. Отгатни гатанката. Обясни правописните особености на подчертаните съществителни имена. Как ще провериш **Ъ** или **А** се пише в неударената сричка?

В дърво като кълвача
от клон на клон подскача.
Но птица то не е,
ни скакалец поне.
Какво е, ми кажете,
добре си помислете!

Асен Босев



ЗАПОМНИ!

Замък – замъци; ремък – ремъци; пламък – пламъци; камък – камъни, пясък – пясъци.



6. Коя от двойките думи е умалително съществително име? С коя наставка е образувано всяко умалително съществително?

пчела – пчелица	риба – рибка
муха – мушица	дърво – дръвче
семе – семенце	поток – поточе

- Състави изречения с умалителните съществителни имена. Обясни какви чувства си изразил с тях.



7. Прочети текста.

Между боровете крачеше Мечето. После то се спусна надолу, ... пак се изкатери нагоре по стръмни брегове от пясъчник и най-последно, уморено и гладно, стигна до Голямата Гора. В Голямата Гора живееше Бухала... Той живееше в Дъба, в прекрасен старинен дворец.

Из „Мечо Пух“, Алън Александър Милн

- Защо в текста съществителните нарицателни имена *мечето, гора, бухала, дъба* са написани с главна буква?



Когато съществителните нарицателни имена са названия на герои в художествен текст, те са съществителни собствени имена и затова се пишат с главна буква. Тези думи не се подчиняват на правилото за пълен и кратък член при съществителните имена от мъжки род. Винаги се членуват с кратък член а/я.

Например: В Голямата Гора живееше Бухала. Кой живееше? – Бухала. Вършител на действието, но съществителното трябва да се членува с кратък определителен член **-а**.



8. Прочети текста.

Предишния ден Пипи беше опекала кифлички. Тя застана под дъба и започна да подхвърля нагоре чашките за кафе. Томи и Аника трябваше да ги ловят. Понякога дъбът ги улавяше, та две чашки се счупиха, но Пипи изтича и донесе други. После дойде ред на кифлите и известно време из въздуха летяха цели ята кифлички. Те поне не се чупеха.

Из „Пипи Дългото чорапче“, Астрид Линдгрен

- Обясни защо подчертаното съществително дъб е членувано по различен начин в двете изречения.
- Коя от думите в подчертаното словосъчетание е употребена в преносно значение?
- Открий умалителните съществителни имена.

ЗНАМ И МОГА



1. Прочети текста на народната песен „Свети Георги“, отговори на въпросите и изпълни задачите.

Свети Георги

Раздвои се тъмен облак,
та пропусна врано конче,
врано конче с синьо седло.
На седлото свети Георги,
на глава му зелен венец,
зелен венец все от здравец.
В пояса му синя дъга,
преплетена с тънко злато.
Срещнаха го два овчаря,
дариха му вакло агне,
стигнаха го три орача,
дадоха му злак пшеница,
да е здрава годината,
да са пълни хамбарите
и весели дечицата...

Народна песен





Речник

врано (конче) – с черен косъм, черно чело

здравец – градинско растение с широки ароматни листа, зелени и през зимата, и с нежни розови цветчета. Дава се за здраве.

вакъл, вакло (агне) – с черно около очите

злак (пшеница) – зелени стръкове пшеница

хамбар – сграда, помещение за зърнени храни – жито и др.



- 1) Какво знаеш за Свети Георги? Кога е празникът на този светец?
- 2) Разкажи как се празнува Гергьовден в твоето семейство, в твой роден край.
- 3) Как изглежда Свети Георги в народната песен?
- 4) Защо овчарите даряват Свети Георги? Защо даровете им са агне и пшеница?
- 5) В България Гергьовден се празнува като Ден на храбростта и празник на овчаря. Подготви информация за значението на тези празници и запознай с тях съучениците си на урок по „История, култура и традиции на българския народ“.



2. Прочети текста и изпълни задачите след него.

Ерделези – ромският Гергьовден

В България Гергьовден се празнува на 6 май от всички християни. Сред тях са и циганите (ромите) християни. Гергьовден, или, както те го наричат, Ерделези, е техният най-голям празник, както и Банго Васил (ромската Нова година).

Празнуването на Гергьовден е свързано с вярването, че Свети Георги е спасител на ромите (както и Свети Васил). Според легендата змеят на един лош цар започнал да изяжда ромите, но Св. Георги го убил. Ерделези се празнува и като начало на пролетта, на истински топлото време. Затова в този ден обичаите са свързани с пролетта.

Празнуването на Гергьовден е различно при различните ромски групи, но могат да се открият и някои общи елементи.



Най-важният елемент в подготовката е купуването на агне, а това трябва да стане най-късно на 4 или 5 май. Празненствата започват от момента, в който агнето влезе в къщата. Тогава портите се окичват с разцъфнали клони – обикновено бук и върба, а на главата на агнето се поставя венец и свещичка. Важна част от празника е ходенето „за зелено“. Всички роми отиват в гората, наклаждат огньове и се веселят през цялата нощ. На сутринта се прибират, като носят разцъфнали клони („зелено“), за да украсят вратите на къщите.



- 1) Какво научи за ромския Гергьовден – Ерделези? Как ромите в Молдова празнуват деня на Свети Георги? Как се нарича празникът?
- 2) Работете върху проект: „Кои етноси, живеещи в Молдова, празнуват Гергьовден? Как го празнуват?“

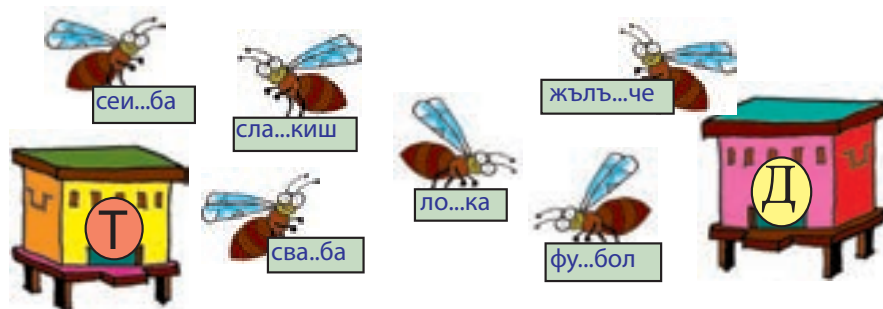
3. Избери верния отговор (1–7).

- 1) Какво означават съществителните имена?
 - А. имена на реки, хора, планини;
 - Б. действия на хора и животни;
 - В. качества на предмети и хора.
- 2) Съществителните имена се членуват, когато:
 - А. означават непознат предмет;
 - Б. означават много предмети;
 - В. означават познат, определен предмет.

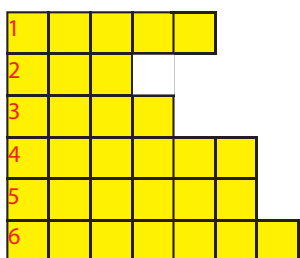
- 3) В кой ред има членувано съществително?
 А. врата; Б. колата; В. работа.
- 4) В кое съществително име е допусната правописна грешка?
 А. врапче; Б. копче; В. чорапче.
- 5) Кое съществително не е умалително?
 А. милувка; Б. лопатка; В. лисичка.
- 6) Кое съществително е умалително?
 А. играчка; Б. шивачка; В. пътечка.
- 7) В кое изречение предлогът НА не означава принадлежност?
 А. Момчето е син на Иван;
 Б. Забавлявахме се в къщата на куклите;
 В. Вали сняг на парцали.



4. Към кой кошер трябва да отлети всяка пчеличка?



5. Реши кръстословицата. Открий съществителните нарицателни имена:



Водоравно:

1. Домашна птица, която ни буди сутрин.
2. Водно животно, което ходи назад.
3. Граблива птица, която лети високо.
4. Горско животно – герой на много приказки.
5. Красиво горско животно с рога.
6. Малко горско животно с бодли.

При правилно решение на кръстословицата ще получиш в квадратчетата под N 1 – отвесно името на годишно време (сезон).

6. Запиши следните съществителни имена, като поставиш пред тях думите **един, една, едно**. От кой род е всяко съществително име?

папагал, дърво, буболечка, храст, трева, ягода, агне, сова, дръвче, море, река, рекичка, поток, поточе, слънце, звезда

- Кой от съществителните имена са умалителни?
- Запиши формата за множествено число на всички съществителни имена. Работете по групи.



- 7.** Запиши в колонка съществителните имена според рода им. Срещу тях запиши формите им за множествено число.

вечер, торта, слуга, момък, съдия, лале, локва, око, гърне, момче, момиче, небе, оркестър, калъф, събеседник, ледник, книжовник, мач, играч, гвардеец, летец, огън, двор, поляна, паница, ножница.

- 8.** Постави правилния определителен член на мястото на точките.

Веднъж овчар... оставил вълк... да пази овце... и агнета... Лоша мисъл загризала вълк... Когато видял надалеко овчар..., вълк... грабнал две агне... и избягал в гора... Вълк... козина... си мени, но не и нрава си.



- 9.** Открий умалителните съществителни имена в стиховете. С помощта на кои наставки те са образувани те?

Прасенце

Розовото прасенце
лежи си на коремче.
И хич не му пука,
че батак е тука.

Петленце

— Вземи, петленце,
от мене лаленце.
Гледа петлето
криво на лалето.
— Не искам цвете –
зърно ми сипете.

Георги Барбаров

- Членувай умалителните съществителни имена. От кой род са те?



- 10.** Запиши правилно буквите – А или Ъ?

бух...л, к...лвач, г...л...б, к...мила, с...рна, вр...та, м...гла

- 11.** Кой съгласен звук се чува, коя буква ще запишеш на мястото на точките?

жълъ...че, сва...ба, сла...киш, сеи...ба, ло...ка, Ра...ко



- 12.** Открий сравненията в следните изречения.

Дъждът се излива като из ведро.

От капчука се ронят капки като бисерни сълзи.

Очите на детето светеха като звездици.

Снегът в полето изглежда също като бяла пелена.

- Препиши изреченията и подчертай двете съществителни имена, които се сравняват, и свързващата ги дума.

13. На мястото на точките постави точния предлог:

Град Велико Търново е столица...България...1181 г...1396 г.

...годините на Второто българско царство...царуването...Иван Асен Втори България отново заема достойно място...европейските държави – опира...три морета, сече свои монети, развива търговия.

- Избери сред предлозите: *от, на, за, до, през, след, при, в, сред, към*
- Какъв е видът на текста?
А. художествен;
Б. научнопопулярен.

14. Препиши текста, като поправиш грешките, допуснати при употребата на определителния член.

Приятелка ми се казва Юлия. Тя е много доброто момиче. Двете с нея си учим уроците. Юлия има брата. Казва се Игор. Игор е малко момчето.

15. Открий от кои съществителни имена са образувани умалителните имена. Запиши ги в колонка и срещу тях запиши формите им за множествено число. Работете по групи.

Образец: камъче – камък – камъни

крилце, креватче, камъче, юначе, птичка, книжка, главица, женица, лъжичка, пликче, ръчичка, краченце, носле, ушенце, пръстче, нокътче

16. Отговори на въпросите, като посочиш верните съществителни имена. Запиши отговорите. Коментирай с кои наставки са образувани съществителните имена.

- Как се нарича човек, който:

строи къщи...

много е умен...

лекува хората...

много лъже...

готви ястия...

много е мъдър...

шие дрехи...

поправя обувки...

пее песни...





- 17.** Провери правилно ли са написани съществителните имена. След проверка напиши правилните форми на сгрешените.

гъпка, гратче, нож, ракав, хлепче, глетка, тълъпче, джопче, зъбче, подвиг, велосипет, народ, таралеш, расказ, риска, дръвце, дъп.

- 18.** В кое изречение е допусната грешка при членуване на съществителните имена.

- А. Момичето поднесе цветя на писателя от името на целия клас.
- Б. Шофьора от близкото предприятие управлява камионът.
- В. Градът посреща героя от олимпиадата.
- Г. Романът е написан от писателя.

- 19.** От дадените съществителни имена образувай нови (сродни думи) с помощта на представки. Обясни значението на получените думи. Ако се затрудняваш, работи с тълковен речник. Употреби някои от думите в изречения.

ход, поглед, надпис, щит, здраве

- Можеш да си помогнеш с някои от следните представки:

из-, до-, над-, в-, про-, при-, по-, под-, раз-, въз-, за-



- 20.** Кой от предлозите в скобите е правилният. Обясни защо. Препиши изреченията с верния предлог.

(След, зад) училище веднага се прибирам (у, в) дома. Момчето се приближи (до, към) стареца и го попита има ли нужда (от, в) нещо. Учениците се заслушаха (в, към) интересния разказ на учителя. Няколко човека влязоха с него (в, у) стаята. Ходих (у, в) лелини на гости.

- 21.** Напиши съчинение повествование по картинките.

Опорни думи:

пролет
щъркел
щъркелчета
гнездо
жаба



С ОБИЧ В СЪРЦЕТО. ЛИЧНИ МЕСТОИМЕНИЯ



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.

Момчето, което премина под дъгата

Всички деца, които са расли сред природата, са се опитвали да минат под лятната многоцветна дъга, която се появява след силен дъжд. Поверието говори, че този, който успее да мине под нея, цял живот ще бъде щастлив. Да, но никой не е успявал да го стори. Докато стигнеш до дъгата – и нея вече я няма. **Тя** е изчезнала по същия начин, по който се е появила.

Аз вярвам, че Асен Разцветников (1897–1951 г.) от село Драганово, Великотърновски окръг, е имал този приказен късмет. Как иначе да си обясним, че никому непознатото момче Асен Николов Коларов, като пораста, се превръща в Асен Разцветников и става известен в цяла България.

Той сам си избира това цветисто поетическо име, което се запомня от едно чуване или от едно прочитане. В името е събрана цялата светлина и топлина на родния край, веселите и неповторими приключения на детството. Бащата на малкия Асен е бил селски учител, а Асен Разцветников става учител на всички български деца, не само на неговото време, но и на всички бъдещи времена.

Това селско момче било надарено с огромен талант да пресъздава живота на хората, на животните и на природата. **То** е попило отрано мъдрите слова и приказки на своя народ, слушало е незабравимите песни на своята майка. **Тя** го поучавала да бъде добър, състрадателен, с щедро сърце към другите.

(По Луко Захариев)



- 1) Според поверието какъв ще бъде този, който успее да мине под дъгата? Избери верен отговор: А. умен; Б. състрадателен; В. щастлив.
- 2) Какво е истинското име на писателя Асен Разцветников?
- 3) Каква поука взел писателят от майка си?
- 4) Потърси и прочети приказка от Асен Разцветников.

Аз 1 лице



Ти 2 лице



Той, Тя, То 3 лице



Ние 1 лице
мн. ч.



Вие 2 лице
мн. ч.



Те 3 лице
мн. ч.





2. Прочети гатанките от Асен Разцветников. Открий във всяка една от гатанките личните местоимения. Помогни си с таблицата от с. 134. Определи кои съществителни имена заместват те.

Гатанки

- А. Дълга, дълга Бърборанка
няма кости, нито сянка,
пей и тича пълзешката
през нивята, през полята.
Щом я слънце дълго грее,
тя започва да слабее,
тя започва да се свива
и да става мълчалива.
Но заплиска ли я дъжд,
тя набъбва изведнъж,
тя расте и дебелей,
и лудува, и се смей.

Що е то? реката



- Б. На стряха плаче бяло юначе,
че ми го вече слънце напече.
Ти знаеш много – кажи, кое е
това юначе, що сълзи лее?
То иде зиме тук от небето
и си отива пролет в морето.

Помисли! ледът



- В. Белчо лежи в полята – те са скрити в земята.
Щом Белчо намисли да си иде в морето,
те излизат на двори и ни радват сърцето.
Кой ги с обич не среща, кой се тука не сеща,
че на тия момиченца ние казваме к!



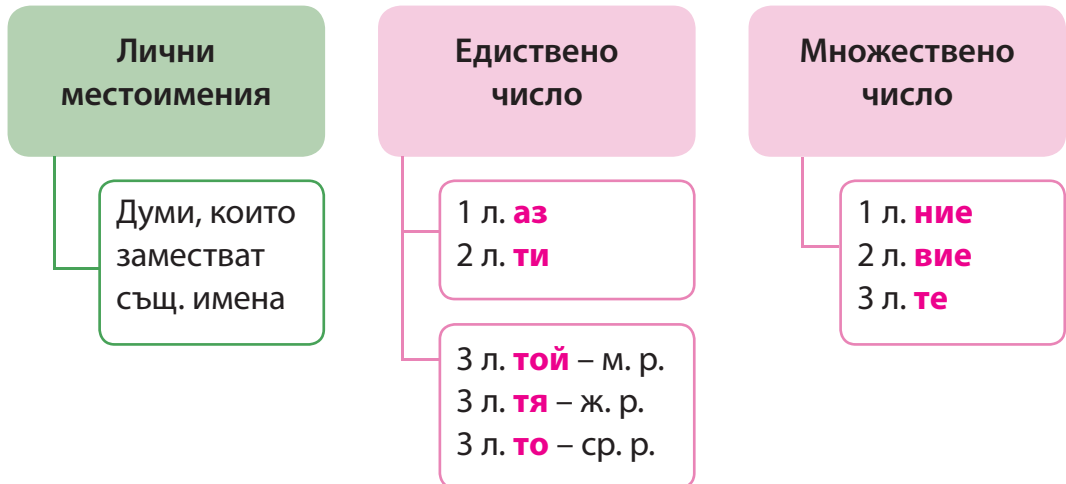
- Научи наизуст една от гатанките.



3. От текста «Момчето, което премина под дъгата» препиши подчертаните местоимения. Срещу всяко едно местоимение запиши думата съществително име, което то замества.

- Определи рода и числото на записаните съществителни имена. Съвпадат ли те със съответните местоимения по род и число?

ЗАПОМНИ!



4. Прочети броилката. Открий и запиши личните местоимения. Определи тяхното лице и число.

Броилка

Кой да гони?
Аз ли? Ти ли? Той ли?
Кой да гони? Кой ли?
Аз излитам като птица,
Ти си мъничка умница,
Той яде бонбони.
Кой остава – да ни гони!



5. Подчертаните съществителни имена замени с лични местоимения. Запиши получените изречения.

Татко чете вестник. **Котето** е игриво. **Милена** пише домашното. **България** е нашата родина. Защо **Елена** не е на училище? **Петър** е добър ученик.



С личното местоимение **Вие** изразяваме учтивост. Тогава то се пише с главна буква, например: Госпожо, **Вие** забравихте да ми сложите бележка.



6. Избери, в кое от изреченията личното местоимение *вие* изразява учтивост?

Майко, татко, **вие** ще почивате ли в събота?

Госпожо, **Вие** ще слизате ли на следващата спирка?

- Какво трябва да знаеш за правописа на местоимението *вие*, когато изразява учтивост?
- Състави подобни изречения, в които да използваш учтивата форма, като се обърнеш към учител, непознат в транспорта, продавачка в магазина.

7. Към всяко изречение постави съответно лично местоимение.

(1 л. мн.ч.) украсяваме класната стая.

(2 л. ед.ч.) четеш бързо.

(3 л. мн.ч.) пишат съчинение.

(2 л. мн.ч.) се справихте със задачата.

(3 л. ед.ч.) говори на английски език.

(1 л. ед.ч.) правя домашните упражнения.



Използваме лични местоимения, когато искаме да запазим смисъла, но **да избегнем повторения** на думите в даден текст.

Той

Юнакът е смел. **Юнакът** победил чудовището.



8. Редактирай текста, като замениш повторените съществителни имена с подходящи лични местоимения.

Петър излезе от вкъщи. Петър отиде до близкия стадион. Стадионът беше близо до училището. Там срещна Иван и Антон. Иван и Антон играеха с топка.

- Запиши редактирания текст.

ЩОМ ИМАШ – ДАВАЙ. ГЛАГОЛ. ЛИЦЕ И ЧИСЛО



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

Няма що

Една зимна вечер, когато четях в кабинета, нещо удари в прозореца. Отворих го, гледам, на заснежения парапет лежи полумъртъв врабец. Внесох го вътре. Врабецът се свести, погледна ме с черното си око и кацна на полилея. Рекох си: „Нека пренощува там. Утре ще го пусна“ – и отидох да спя.

На другия ден си спомних, че имам хубав кафез. Реших да задържа моя гостенин до пролетта. Защо да мръзне през зимата? И тъй направих.

Отначало врабецът се блъскаше в кафеза – искаше да излети на свобода. После свикна. При мен е топло, храна има в изобилие. Започнах да го уверявам, че и аз съм врабец. Провирах си пръста в кафеза, той го кълве. **Отварям вратичката,хващам моя пленник, говоря му, дразня го, пускам го да лети из кабинета.**



Щом разбра, че в тая игра за него няма нищо опасно, врабецът взе да се бие с мен здравата. След месец се убеди, че и аз съм врабец, само че по-голям. Затракам ли с пищещата машина, той кацне върху буквите и ми пречи да пиша. Прогоня го, кацва на главата ми. Легна ли да почивам, той е на рамото ми. Кълве ми ухото или ми кълве брадата. Много му харесва една стъклена кутийка със златни ръбчета. Щом я видеше, настаняваше се отгоре ѝ, сърдеше се, цвърчеше.

Тъй вървяха нашите работи. Той се охрани, натежа. Сам влиза и излиза от кафеза. Вкъщи ме следваше навред. Понякога се крие някъде и трябва да го търся. Погледнеш, отишъл зад вратата – някой ще отвори и ще го премаже. Колко му е душичката!

Когато се запролети, тържествено пуснах врабчето. Излетя като куршум право на тополата. Обаче на другия ден кацна на парапета. Отворих прозореца и го поканих да влезе. Не иска. Гледа ме дяволито, поглежда кафеза вътре и сякаш ми казва: „Минах само тъй, да видя още ли си запрян тук. Всичко живо е навън, а ти продължаваш да стоиш в твоя кафез.“

Той беше много зает по това време. Виеше се с другите врабци, постоянно чуруликаше и се перчеше с вирната опашка. Врабките влачиха перушини и сламки под стрехите, виеха гнезда. Един ден моят приятел се вмъкна в кабинета през отворения прозорец и задигна памука, с който се готвех да си изчистя цигарето. Отнесе го под една стряха. Втори път отмъкна парченце хартия...

По Емилиян Станев



Речник

кафез – клетка за птица



- 1) През кое годишно време врабецът попада в жилището на автора?
- 2) Защо врабецът беше полумъртъв? Избери верния отговор:
А. защото беше уплашен;
Б. защото беше ранен;
В. защото беше замръзнал.
- 3) Как врабецът се държеше в стаята на автора отначало и после? Защо?
- 4) Какво прави врабчето след като се запролети?
- 5) Препиши подчертаното изречение в текста. Подчертай глаголите. Задай въпрос към всеки глагол.
- 6) Състави изречение с един от подчертаните глаголи.



Глагол – част на речта, с която назоваваме действие, или състояние на лица и предмети.

Какво прави? Какво правят? – с тези въпроси откриваме глагола.

ГЛАГОЛ

ЛИЦЕ

Лицето показва кой говори и кой извършва действието.

ЧИСЛО

Числото определя броя на действащите лица.

Глаголът се променя по лице и число. Глаголното окончание посочва кой върши действието (глаголното лице).

Единствено число

1 лице – аз	говор- я
2 лице – ти	говори- ш
3 лице – той	} говори
тя	
то	

Множествено число

ние	говор- им
вие	говори- те
те	говор- ят

2. Прочети стихотворението. Открий глагола, който се променя по лице и число. Помогни си с лични местоимения, за да откриеш лицето и числото на глагола.

Глупавият скорец

Аз имам си във къщи опитомен скорец.
Ти имаш ли представа какъв ми е глупец?
Той има обемиста и валчеста глава,
тя има на върха си пера като трева.
— То има ли си мозък, значи има всичко.
Ний имаме канарче със мъничка главичка.
— Вий имате канарче? Хранете го със соя!
Те имат ум за триста скореца като моя!

Джеймс Крюс (от «Моят пралядо и аз»)

- Научи наизуст стихотворението.



3. Кой са пропуснатите глаголи? Запиши ги.

аз летя	ние	аз храня	ние храним
ти	вие летите	ти.....	вие
той	те	той	те

4. Определи кои са местоименията към глаголите. Запиши двойките думи.

Аз играя, пеят, говори, слушаме,
 каца, мислиш, прави, пишете,
 свиря, вият, четат, каниш,
 харесвате, гоним, спиш, работим.



5. Към всеки глагол подбери глагол с противоположно значение.

Стават – , излизам – , залязва – , мълчим – ,
 спирате – , даваш –

- Запиши двойките глаголи, като запазиш формата им за лице и число.
- Избери двойка глаголи и състави с тях изречения.

6. Промени текста, като го разкажеш от името на две деца. Запиши получения текст.

Дневен режим

Всяка сутрин аз ставам в седем часа. Измивам се в банята. Обличам дрехите си за училище. Оправям леглото. Закусвам и тръгвам на училище.



7. Подреди изреченията така, че да се получи текст:

Измивам се. Хапвам нещо набързо. Прозорецът е отворен. С него ще играем до залез слънце. Ставам. През него нахлува песента на птичките. Там вече ме чака Станислав. Отивам на улицата. Събужда ме лятното слънце.

- Посочи лицето и числото на глаголите.

ЩОМ ИМАШ – ДАВАЙ. ГЛАГОЛ. СЕГАШНО И БЪДЕЩЕ ВРЕМЕ



- 1.** Прочети продължението на разказа от Емилиян Станев. Отговори на въпросите след текста.

Няма що

(Продължение)

...През май не се вести нито веднъж. Мина лятото, аз забравих за него, но щом падна сняг, пристигна. Скача по корниза, източва шия, поглежда през стъклото. Тук ли съм, чукам ли на машината в моя кафез. Черните му живи очички сякаш ми казват: „Кълвеш, а, кълвеш? Дай и на мен!“

Натроших му хляб върху корниза. Излапа го и отлетя. А преди да мръкне, доведе цялото си поколение. Три пъти по дванадесет врабчета колко правят? Цял взвод – все негова челяд. Той стои храбро до прозореца и чака да раздам дажбата, пък синчетата и дъщеричките стоят на оголения кестен. Чистят си човките, предвкусват трошичките и ми показват, че са готови. Баща им е сигурен, че щом машината трака в кабинета, аз кълва. А щом кълва, ще кълват и те. Но тая работа не остана скрита за другите врабци и сега на прозореца ми се събира цял орляк. Че и гугутките се научиха. Казвам им: „Голяма работа ми отворихте, бе, гладници!“ Но те не ме разбират. Щом имаш – давай! Щом кълвеш, давай и на нас! Прави са. Няма що, трябва да давам.

Емилиян Станев



- 1) През кое годишно време врабчето отново се връща при писателя? Избери верния отговор:
А. лято; Б. есен; В. пролет; Г. зима.
- 2) Кои птици се събраха пред прозореца на писателя? Какво очакват те? Избери верния отговор:
А. вода; Б. кафез; В. трошички.
- 3) Защо врабчето смята за кафез стаята на автора?
- 4) Как разбираш думите на писателя в края на разказа: «Щом имаш – давай!»? Съгласен ли си с изказването?



2. Открый глаголите в текста. Препиши ги. Задай въпрос към всеки глагол.

Първият слънчев лъч лети и гали върховете на дърветата. Те се събуждат и весело гледат към небето. Вторият лъч попада в пчелния двор. Една пчеличка изпълзва от восъчната килийка. Каца на прозорчето, оправя си крилцата и отлита. Цял ден тя събира мед. Вечерта, доволна от своя труд, се прибира в кошера.



- Определи лицето и числото на всеки глагол.

Сегашно време на глагола изразява действие, което се извършва в момента на говоренето. Открива се с въпроса **«Какво правим сега?»**

Например: **Седя** в парка и **слушам** музика.

Какво правя **сега**?

- Разгледай таблицата. Запомни, как се променят формите на глагола:

Лице	Единствено число		Множествено число
1 л.	Аз	седя, слуша-м	Ние седи-м, слуша-ме
2 л.	Ти	седи-ш, слуша-ш	Вие седи-те, слуша-те
3 л.	Той (тя, то)	седи, слуша	Те седя-т, слуша-т

3. Открый глаголите в текста. Задай въпрос към всеки от тях.

Хей, божурко, росно цвете,
мил градински хубавец,
ще те наберем в букети,
ще те свием на венец.

- Препиши стихотворението четливо и красиво.

Бъдеще време на глагола изразява действие, което предстои да бъде извършено. Открива се с въпроси **«Какво ще правя? Какво ще правим?»**

Например: Утре **ще седя** в парка и **ще слушам** музика.

Какво ще правя **утре?**

Формата на глагола в бъдеще време се образува, като пред глагола от сегашно време добавим частицата **ЩЕ**.

ЩЕ + форма за сегашно на глагола

4. Постави всеки глагол от задача 2 в бъдеще време.

- Запиши получения текст четливо и красиво.

5. Отгатни! Кои глаголи ти помагат да откриеш предмета?

Аз всичко зная, всички уча,
но сама винаги мълча.

С мен да се сприятелите
трябва да се ограмотите.



6. В кое време са глаголите в стихотворението „Юначага“.

Аз ще ям, ще ям, ще ям
и ще стана най-голям!
Млякото си ще изпия –
Всичко живо ще надвия!
И на всяка страхотия
чак носа ѝ ще натрия.

Л. Даскалова

- Прочети стихотворението на глас, като се стараеш да произнасяш вярно частицата за бъдеще време **ЩЕ**.

7. Кое е смешното?

Смешка

Учителят по български език пита:

- Кажи, Роман, „Вземам си чадъра“ в какво време е?
- В дъждовно време, – отговаря Роман

КОЙ СЕ ТРУДИ. МИНАЛО СВЪРШЕНО ВРЕМЕ НА ГЛАГОЛА



1. Прочети приказката. Отговори на въпросите след нея и изпълни задачите.

Ръцете на мама

Една нощ Косето се събуди от някакъв странен шум. Уж всички в къщата спяха, а в стаята наоколо се чуваха гласове – те идваха от всички ъгли и спореха помежду си... Косето веднага се досети – предметите в стаята разговаряха.



— Излишно е да говорим повече – каза с дебел глас печката и се покашля важно. – Аз свърших днес най-голямата работа. Рано сутринта сварих липов чай и изпържих чудесни палачинки. На обед сготвих вкусни сърмички с лозови листа, а вечерта – сами видяхте. Изпекох такава баница, че цялата къща замириса на хубаво.

— Твоята работа е лесна – обади се метлата. – Каквото и да правиш, по цял ден стоиш на едно място. А аз непрекъснато тичам от стая в стая и във всяко ъгълче надничам... Забележа ли трохичка или хартийка – веднага ги избутвам навън. Затова и днес в този дом беше толкова уютно и чисто.

— А вие само себе си забелязвате – прекъсна я с тъничко гласче иглата. – Кой направи голямата завеса на прозореца? Аз. Кой уши нови панталонки на момченцето? Аз! Кой закачва всяко скъсано копче на мястото му? Пак аз! Гледате ме такава малка и незначителна, но моят труд е голям и важен. Ненапразно за мене хората и гатанка са измислили: «Тъничка, голичка, а цял свят облича. Що е то? – Иглата».

— Да се шият дрехи не е чак толкова трудно – изтропа под кревата легенът. – Дрехите се шият само веднъж, а се перат много пъти. Тежка и непосилна е моята работа. Остарях вече от търкане, побелях от горещата вода и сапунената пяна. Каквото и да приказвате – тази къща не може нито ден без мен.

— И без мен! – обади се ютията.

— Ами аз? – подскочи бюфетът и всички чинии и тенджери задрънчаха.

— А мен забравихте ли ме? – заскърца в тъмното гардеробът. Гласовете в стаята така се преплетоха и объркаха, че вече нищо не можеше да се разбере...

— Самохвалковци! – помисли в просъница Косето. – Намерили време за разговор.

Обърна се на другата страна и се гушна в ръцете на мама.

А топлите ръце на мама мълчаха.

Те бяха уморени от работа.



Георги Константинов



- 1) Колко са предметите в стаята? Посочи, които разговаряха? Избери верният отговор: А) 8; Б) 5; В) 7. Назови ги.
- 2) За какво спорят предметите в стаята?
- 3) Кой въщи върши най-голямата работа според текста? А ти как мислиш?
- 4) Прочетете текста по роли.
- 5) Открий действията, които извършва печката и легенът. Постави въпрос към всеки от глаголите. Запиши ги.



Минало свършено време на глагола изразява действие, което е извършено преди момента на говорене. Открива се с въпроса **Какво направихме преди?**



2. Прочети текста. Препиши подчертаните глаголи. Определи числото на всеки от тях.

Вчера рано сутрин мама, аз, Кольо, Мая и Ирина **събрахме** се заедно и отидохме на разходка в планината. Там Кольо **събра** гъби. Аз **събрах** шишарки, а Мая и Ирина **събраха** цветя. На връщане срещнахме баба и дядо, които **събраха** ароматни билки. Весели и доволни, че **събрахме** полезни и хубави неща, се прибрахме у дома.

Форми на минало свършено време на глагола «събера»:

Единствено число

Множествено число

1 л.	аз	събра-х	ние	събра-хме
2 л.	ти	събра	вие	събра-хте
3 л.	той (тя, то)	събра	те	събра-ха

- Наблюдавай, какъв звук се забелязва в повечето форми на глагола **събрах**?

Наличието на съгласен звук «Х» в глагола ни подсказва, че действието се извършва в **минало свършено време**.

3. На кой ред всички глаголи са в минало свършено време?

- а) играя, гледах, ще пишем;
- б) рисувах, валя, живяхме;
- в) чистих, гледа, смеят се.

- Състави изречение с един от глаголите в минало свършено време.

3. Открий глаголите в минало свършено време. Запиши ги. Определи тяхното лице и число.

Рожден ден

Празнувах десетия си рожден ден. Вкъщи дойде моят приятел Митко. Той ми донесе интересна книга за подарък. След малко пристигнаха Здравко, Иван и Пешо. Те ми подариха забавна настолна игра и футболна топка. После по телефона ме поздрави съученичката ми Боряна.

Мама и татко ни почерпиха с торта и ябълков сок. Те бяха много щастливи. Безкрайно щастлив бях и аз.



- Състави кратък разказ за своя рожден ден.

ПЕСНИЧКИ. СПОМАГАТЕЛЕН ГЛАГОЛ СЪМ



1. Прочети песничките. Отговори на въпросите след тях.

Педя Човек, Лакът Брада

Аз съм мъничко човече,
На децата мил другар,
Имам шарено елече,
А в торбата скъп товар!

Припев/2: Тра-ла-ла, хи-хи-хи

Тра-ла-ла, хи-хи-хи

А в торбата скъп товар

Зная приказки и песни,
Що съм слушал по Света,
Зная хитрости чудесни,
Те помагат ми в беда!

Песничка на Буратино

Аз съм малко, дървено човече,
кой не ме познава (2),
че съм умен, весел и сърдечен,
всеки го признава – да.
Буратино, Буратино се наричам.
Приключенията много аз обичам,
че носят ми дъ-ъ-ългичък е, знам,
но това не е беда – да, да!

Михаил Шопов

Бърборино

Аз съм дървено човече,
тук пристигнах отдалече.
Смешки знам да ви разсмея,
песни знам да ви попея.
Всеки ден, всеки час
искам да съм с вас!
Бърборино се наричам,
вас дечица най-обичам.

Димитър Точев

Песента на синчеца

Малко цвете съм в полето,
аз съм синия синчец,
любя въздуха, небето,
кича полския венец.
Кат небето се синей,
ако ситно и да съм,
с мойта хубост хубавей
всяка нива, слог и хълм.

Аз съм синчец, аз съм радост,
бодил по мен не расте,
аз съм просто като радост.
Аз съм мило кат дете.
Малко цвете съм в полето,
аз съм синия синчец,
любя въздуха, небето,
кича полския венец.

Иван Вазов



- 1) Открий общото в тези песнички? Коя дума се повтаря най-често във всяка песничка?
- 2) Кои приказни герои се срещат в песничките? Познаваш ли ги? Припомни си приказките за тях.
- 3) Всички тези песнички може да се изпеят. Потърси запис с музикално изпълнение.
- 4) Коя дума се повтаря най-често във всяка песничка?



2. Научи стихотворението.

Аз съм кралят.

Ти си ми брат, и

той, тя и **то са** сред наште познати.

Ние сме първите хора в страната.

Вие живели **сте** май във гората.

А те са за нас съвсем непознати.

Джеймс Крюс (от «Моят пралядо и аз»)

- Препиши подчертаните съчетания от думи.



г л а г о л

Аз **съм** добър ученик.

спомагателен глагол



Спомагателният глагол **съм** изразява **състояние**.
Спомагателният глагол **съм** има форми за **сегашно, бъдеще и минало време**.

- Разгледай формите на спомагателния глагол **съм** и запомни ги:



Момент на говоренето

	Минало време		Сегашно време		Бъдеще време	
	ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.
1 л.	бях	бяхме	съм	сме	ще бъда	ще бъдем
2 л.	бе, беше	бяхте	си	сте	ще бъдеш	ще бъдете
3 л.	бе, беше	бяха	е	са	ще бъде	ще бъдат



3. Избери вярно спомагателния глагол и допълни изреченията.

Думи за попълване: сме, съм, е, си, сте, са.

Ти много добра. Жеравите прелетни птици. Петьо и аз братовчеди. Ви ли сте от третия клас? Днес аз дежурен. Татко Известен пианист.

4. Прочети текста. Открий спомагателния глагол. Определи лицето и числото му.

Българското знаме се състои от три цвята: бял, зелен и червен, разположени хоризонтално отгоре надолу. Белият е символ на надеждата, зеленият е символ на прекрасната природа и червеният е символ на кръвта на нашите деди, с която е напоена земята ни.

- Препиши текста красиво и четливо. Нарисувай българското знаме според описанието в текста.



5. Твоят съученик е прекалил с употребата на глагола СЪМ в минало време. Редактирай текста. Използвай думи за попълване:

ходихме, останаха, ходих, останахме

През лятото аз бях на село. Помагах на баба и дядо в градината. Те бяха много доволни. Бяха дошли и други деца от града. Заедно бяхме на реката. Водата беше топла. Ние бяхме приятели през цялата ваканция.

- В кои изречения се запази глаголът СЪМ в минало време?
- Запиши редактирания текст четливо и красиво.



6. Прочети разговора. В кое време са формите на спомагателния глагол СЪМ? Постави ги в минало време. Какви други промени извърши в текста?

- Ти ще бъдеш ли утре на рождения ден на София?
- Да, ще бъда. Павел и Роман също ще бъдат.
- А Кольо?
- Кольо няма да дойде, защото е болен.

- Състави подобен диалог с твой съученик. Използвай спомагателния глагол СЪМ. Избери глаголно време.

ОБРАЗИ И ЗВУЦИ. ПРАВОГОВОР И ПРАВОПИС НА НЯКОИ ГЛАГОЛИ



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

За Димитър Спасов

Димитър Спасов е роден на 20 септември 1925 година в Плевен. Той е български детски писател и поет, създател на оригиналния текст на «Аз съм Сьнчо». Творчеството на Димитър Спасов е изцяло посветено на децата. Той създава популярното детско предаване „Бърборино“ и „Сладкопойна чучулига“. Димитър Спасов е «баща» на популярния герой Сьнчо. Той написва текста на песента «Лека нощ, деца» («Аз съм Сьнчо»), която цели поколения деца всяка вечер и до днес слушат и гледат пред телевизионния екран.



Песента «Аз съм Сьнчо» по музика на Петър Ступел е в репертоара на известния италиански хор «Антониано». Текстът на песента «Зимна песничка» («Над смълчаните полета...») по музика на Христо Недялков се изпълнява на всеки концерт на Детския радиохор. Тази песен е известна и на детските хорове в Япония.



Речник

спр̀а, спи́рам – преставам да вървя

свед̀а, свѐждам – навеждам, накланям се



- 1) Кой е родният град на българския детски писател Димитър Спасов?
- 2) Какво популярно детско радиопредаване създава Димитър Спасов?

3) Коя песничка всяка вечер слушат и гледат българските деца пред телевизионния екран?

4) Хорове на кои държави пеят детски песни по текстовете на Димитър Спасов, според текста?



2. Прочети стихчетата. Кой от тях ти помагат да „видиш“ и кои – да „чуеш“?

Заловени на хоро,
трепкат палави звездици.



Слушай: градините дишат,
пеят сърца на пчели.

Денем жабките мълчат –
през нощта ще загълчат...



Таралеж:
Сред гора
посред трева,
тръгна, спра,
сведа глава.



- Открийте глаголите. В кое време, лице и число са те?



В българския език гласните звукове в края на някои глаголи в сегашно време, когато ударението пада на крайната сричка, се пишат и изговарят по различен начин.

Разгледайте таблицата:

пише се:

1 л. ед. ч.	3 л. мн. ч.
бера	берат
мета	метат
чета	четат
кова	коват
мълча	мълчат
гълча	гълчат

изговаря се:

1 л. ед. ч.	3 л. мн. ч.
беръ	берът
метъ	метът
четъ	четът
ковъ	ковът
мълчъ	мълчът
гълчъ	гълчът





В българския език няма дума, която да завършва на «Ъ».



3. Постави глаголите в 1 л. ед.ч. и 3 л. мн.ч. сегашно време.

Следвай образца: седи – седя, седят.

Печем –, пише –, чистиш –, готви –,
шием –, пееш –



4. Открой в изреченията глаголите с ударена крайна сричка. В кое глаголно време са те?

Децата берат ягоди. Те растат в гората.
Аз ще донеса торта и цветя.
Аз мога да чета, а те не могат.
Всички ученици да прочетат разказа.



- Определи лицето и числото на глаголите.
- Как изговаряш глаголите? Как ще ги напишеш?

5. Състави изречения със следните глаголи:

звуча, звучат, зова, зоват.



6. Състави разказ по картината. Използвай като опорни думи глаголите:

хвърчат, бръмчат, събират, цъфтят.

- Запиши получения текст четливо и красиво.

7. Открой неправилно записаните глаголи и ги поправи.

Предавът, изпълнява, гледат, сздава, написва, санувам, слушат.



ПАТИЛАНЧО. УПОТРЕБА НА ГЛАГОЛИТЕ



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.

Баба Цоцолана

Драги ми Смехурко,
Бързам да ти пиша. Но как да захва-
на? Ще почна направо с баба Цоцолана.
Ех, да знаеш само колко е припряна! Но
аз се не стреснах. Прислужник ѝ станах.

Тя самичка вчера си каза каква е.

— Патилане – рече, – ти трябва да знаеш, че аз съм **припряна**.

— Нищо, бабо, нищо. Затуй пък аз нося **сърчице засмяно**.

— После, Патилане, моята ръчичка **възтежичка пада**. Та ако те
нявга така **поналожа**...

— Нищо, бабо, нищо. То без туй не може. Добре се разбрахме.

После мойта баба две стомни донесе и така ми рече:

— Хе, там, на мегдана, оттук недалече, за вода ще идеш. Чешмата
ще видиш. Тъй е обичаят. По вода да тръгне от сега до края.

— Зная, бабо, зная.

И аз се завтекох с шарените стомни. Тичах да се върна. Та бърз
и послушен баба да ме помни. Ала нали има глава да **си пати**. Без
да ме съгледа, колелото блъсна в мен съседа Страти. Той литна, гор-
кият, нагоре с нозете. Ала и аз счупих стомните, и двете. Но стисках
им здраво дръжките в ръцете.

Ни жив, нито мъртъв, при баба се върнах. Счупените дръжки
отдалеч тя зърна. Ех, че като викна баба Цоцолана!

— А бре, Патилане! С това ли захвана? Жив не ще останеш, ако
те подхвана!

Но аз ѝ разказах как **белята** стана. И лесно ѝ мина.

— Със бялото менче иди на чешмата. С него и да паднеш, няма
да се счупи!

Със бялото менче донесох водица. Всичко се заглади. И аз не
опитах как лекичко милва на моята баба тежката ръчица.

Чакай второ писмо, драги ми Смехурко.

Поздрав най-сърдечен!



(По Ран Босилек)



1) Как разбираш думите от текста: *припряна, сърчице засмяно, ръчичка възтежичка пада, те поналожи, да си пати, беля?* Помогни си с тълковния речник. Определи, към кого се отнася всяка една от тях.

2) Избери верния отговор.

• Изразът «по вода да тръгне» означава:

А. да потопиш краката във вода;

Б. да разливаш вода навсякъде;

В. лесно да вървят работите.

• Изразът «ни жив, нито мъртъв» означава:

А. да нямаш сили;

Б. да те е страх;

В. да ти се спи.

3) Какъв е героят според текста? Избери 4 верни отговора:

А. бърз;

Б. страхлив;

В. спокоен;

Г. правдив;

Д. сърдит;

Е. ученолюбив;

Ж. весел.

4) Защо баба Цоцолана не се скара на внука си?

5) Прочетете разказа по роли.



2. Прочети текста. Открий глаголите. В кое време са те?

Лятото е най-горещо в южните части на България и в Дунавската равнина. В планините то е кратко и прохладно. В Северна България през лятото падат много валежи. Те са най-малко в Пловдивското поле. В него често има суша. Горещините тук са най-продължителни.

• Препиши текста четливо и красиво.



3. Прочети стихотворението „Слънчоглед“. В кое време и в кое число са глаголите?

Слънчогледа, Слънчогледа
всичко вижда, всичко гледа.
Маха със зелени листи,
трепка с миглите златисти.
Ще духне вятър в равнината
бавно клати си главата.
Слънчогледа поздравява
всеки, който преминава.

Йордан Друмников



• Глаголите **вижда** и **гледа** са синоними.

• Помисли! Синоними ли са глаголите *маха*, *трепка*, *клати*?

- Кой глаголи са употребени в пряко значение и кои – в преносно?

4. Кой говори в стихотворението «Щастие»? Защо така е озаглавено то?

Слънчева родина,
ти си моят сън и моят ден!
Истинска градина,
сред която съм роден.

Стойко Данчев

- Открий глаголите в стихотворението. Определи тяхното време, лице и число.



5. Във всяко изречение постави най-подходящия глагол от синонимната група.

синонимна група:

... хубав летен дъжд.	роси
Цяла нощ дъждът ... по покривите.	ръми
Дъждът ситно ...	руква
Изведнъж от небето ... проливен дъжд.	ромоли
Хубав дъжд ..., ще размекне земята.	вали

- В кое време са глаголите? Кой глаголи са употребени с преносно значение?



6. С кое свое значение са употребени глаголите в стихотворението? В две колонки подредете глаголите, употребени спреносно и с пряко значение:

Летен дъжд

Разсърди се небето,
заплака изведнъж
и тихо над полето
заръси топъл дъжд.
И весели цветята
повдигнаха глава,
и хукнаха децата
по росната трева.

Стойко Данчев





- Определи времето на глаголите.
- Обясни защо в този текст повече са глаголите с преносно значение?



7. Прочети текста. В кое време са глаголите?

Златна къщичка

Всички ние, които говорим мъдри думи, четем големи книги и носим дълги панталони, ние също бяхме в тази къщичка – и сега я оставихме на вас. Никога вече няма да се върнем там и само в приказките ще разказваме за нея – златна къщичка на тишина, щастие и радост, която се нарича – Детство.



По Константин Константинов

- Защо в един и същи текст са употребени глаголи в сегашно, минало и бъдеще време? За какви събития разказва авторът?
- Препиши текста красиво и четливо.



8. Какво означават подчертаните изрази? С кое свое значение са употребени глаголите в тях? За всеки израз избери дума, с която можеш да го замениш:

зablуждава, важничи, хитрува.

Мишо е навирил нос – с никого не разговаря.

Не вярвайте на Сашко – той ни **хвърля прах в очите**.

Чуйте го Васко – **прави вятър** на учителката.



9. Прочети изразително диалога по двойки. Състави подобен със свой съученик.

- Къде отиваш?
- В училище.
- Бързаш ли?
- Да, закъснявам.
- Кога се прибиращ?
- Връщам се към 15 часа.

РАЗКАЗВАМЕ ИСТОРИИ. СЪСТАВЯНЕ НА ТЕКСТ ПОВЕСТВОВАНИЕ



1. Прочети текста.

Била люта, сурова зима. Едно дете се прибирало към къщи с наръч дърва, когато видяло замръзнало птиче. Взело го, сгряло го с дъх и цяла зима се грижило за него. Когато пукнала пролетта, детето пуснало птичката на свобода. Тя размахала благодарно крила и отлетяла.

— С какво да дарим това дете? – попитал гарванът горските обитатели.

— То има добро сърце – отвърнала мъдрата сова. – А доброто сърце е по-**скъпо** от богатство.

Антония Дочева



Речник

наръч дърва – купчина дърва, която може да се носи на ръка.

обитатели – тези, които обитават дадено място, живеят в него.



- 1) Докажи, че текстът е повествование, като сипомогнеш си с въпросите.
- 2) Кога и къде става случката в текста?
- 3) Кой е героят?
- 4) Какво се случва с него в началото? Какво става после?
- 5) Как завършва случката?
- 6) Коя е темата на текста?
- 7) Открий думите, които изразяват главната мисъл в текста.
- 8) Озаглави текста.
- 9) Преразкажи случката.



Текст **повествование** отговаря на въпроси:

Какво се случва? В каква последователност?



В текст повествование се използват повече глаголи.
Раказваме така, че слушателят да си представи ясно:

- кога и къде е започнала случката;
- кои са героите;
- какво е станало с тях;
- как завършва историята.



2. Напиши съчинение по картинките. Разкажи какво се случва, като си помогнеш с въпросите.

- Кое е годишното време?
- Кои са героите? Къде са?
- Какво правят? В каква последователност?
- Как се чувстват героите?
- С какви думи ще завършиш разказа си?
- При създаването на текста припомни си, че всеки текст има начало, основна част и завършек.



3. Прочети разговора. Кои са героите?

- Бабо мравке, де така?
- Тичам, Щурчо, за храна.
- А ти де със таз гъдулка?
- Днес калинката е булка, та съм канен на свирня.
- Ами кога сняг забръска, що ще чиниш ти зимьска?
- Ще поискам, срам не срам, от твоето житце сбрано.
- Аз пък няма да ти дам, гиди дърти мързелан!

Александър Божинов



Речник

гъдулка – музикален инструмент

забръска – снеговалеж, придружен с вятър

зимьска – през зимата

чйниш – правиш (как ще живееш?)

дърти, дърт – стар (презрително)

- Преразкажи, какво се случва в стихотворението, като не използваш пряката реч.

ЗНАМ И МОГА



1. Прочети текста. Отговори на въпросите след него.

Емил от Лънеберя

...Катхулт беше хубаво малко стопанство с червено боядисана къща, която се издигаше на едно хълмче сред ябълкови дървета и люляци. А наоколо се простираха ниви, ливади, пасища, едно езеро и една голяма гора.

В Катхулт живееха татко Антон, мама Алма, малката Ида, Алфред и Лина. А освен това два коня, чифт волове, осем крави, три прасета, десет овце, петнайсет кокошки, един петел, една котка и едно куче. А най-сетне – и Емил.

Всичко можеше да е мирно, тихо и спокойно в Катхулт – стига да го нямаше там Емил.

— Това момче само пакости прави – казваше Лина. – Пък ако самият той не прави пакост, вечно нещо ще му се случи. Никога не съм виждала такова хлапе.

Но майката на Емил го защитаваше.

— Не е чак толкова страшен – казваше тя. – Днес само веднъж ощипа Ида и разля сметаната за кафето – това е всичко... а да, вярно – и подгони котката около курника! Но както и да е, струва ми се, че започва да се укротява и да става по-добричък.

И всъщност не може да се каже, че Емил беше лош. Той много обичаше както Ида, така и котката. Но просто беше принуден да ощипе Ида, иначе нямаше да му даде своята филийка със сладко, а котката подгони съвсем приятелски, само за да види дали може да тича толкова бързо като котка. Обаче котката не можеше да разбере това, нали!...

По Астрид Линдгрен



1) Къде се намира стопанството Катхулт? Избери верен отговор:

- А. до езеро в голям град; Б. до река в полето;
В. до гора в голямо село; Г. до гора край ливади и пасища.

2) Кой живее в Катхулт? Намери в текста и прочети изречението за отговор.

3) Какъв е Емил според текста? Избери 4 подходящи за отговор думи.

Лош, немирен, кротък, добродушен, спокоен, пакостлив, зъл, закачлив.

4) Кой защитава Емил? Избери верен отговор:

А. татко; Б. малката Ида; В. мама; Г. Лина.

5) Как ти се отнасяш към постъпките на Емил от текста? Би ли го защитил? Изкажи мнението си.

2. Прочети изреченията. Замени подчертаните съществителните имена от скобите с едно лично местоимение.

(Стопанството Катхулт) беше малко и хубаво. (Татко Антон, мама Алма, малката Ида, Алфред и Лина) се грижеха за стопанството. (Емил) обичаше Ида и Котката. (Майката) винаги защитаваше сина си.

- Запиши променените изречения.

3. Определи лице и число на глаголите. Запиши ги.

Говоря – , гледаме – , пишеш – ,
летят – , обичате – , дърпа –

- Образувай изречение с един от глаголите.

4. Определи лице и число на спомагателния глагол **СЪМ**.

Образец: съм – 3 л. ед. ч.

е – ... , сме – ... , са – ... , си – ... , сте –



5. Прочети стихотворението „ИГРА“ от Илия Бурджев. Допълни пропуснатите спомагателни глаголи.

Пухкави и бели, лудо скачат те –

Зайчета в морето...

— Вие зайчета ли _____ ?

— Зайчета ние не _____ , добре ни погледни!

Искаш ли в морето да се сборим там?

— Искам, но вие _____ много,

а пък аз _____ сам.

6. Прочети изреченията. Добави пропуснатите глаголи в диалога, като промениш подчертаните глаголи по лице и число.

— Къде **отиваш**, Куме?

— _____ в гората.

— Кой ти **съдра** кожуха?

— Селяните ми го _____ .

— **Ще се пазиш** ли от хитрините на Кума Лиса вече?

— Да, следващият път _____ .

ЗА ДА СТАНЕМ ПРИЯТЕЛИ. ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА. ПРАВОПИС



1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите след него.



Приятелство

Приятел трябва да си има всеки,
с приятел трудностите стават леки.
Но има истина една крилата:
приятел се избира по делата!

Е, вярно, думите слуха ви гаят,
понякога дори сърцата паят...
Но знайте тази истина крилата:
приятел се избира по делата!

Приятели щом имате най-скъпи,
те в радост ще превърнат ваште скърби!
Помнете тази истина крилата:
приятел се избира по делата!

Кирил Назъров



Речник

гàля – милвам



- 1) Каква истина за приятелството научи от стихотворението?
- 2) Защо поетът нарича тази истина «крилата»?
- 3) Важно ли е за теб приятелството? Защо?
- 4) Какви още качества според теб трябва да притежава истинският приятел? Имаш ли ти тези качества?

2. Работете по верига. Отговорете на въпроси: *Какъв е твоят приятел? Каква е твоята приятелка?* Изберете от думите в колонката по едно **качество** и съставете изречения по модел: Моят приятел е искрен. Моята приятелка е весела.

приятел

- искрен
- честен
- добър
- услужлив
- верен
- умен
- смел

приятелка

- весела
- умна
- добра
- внимателна
- услужлива
- искрена
- вярна



3. Прочети стиха. Открий съществителните имена. Назови техните **признаци**.

Косата на мама
е светла и мека,
ръката на мама
е нежна и лека.

Валери Петров

Прилагателните имена са думи, с които назоваваме признаци или качества на лица и предмети.

Прилагателните имена откриваме с въпросите:

Какъв?

весел

Каква?

весела

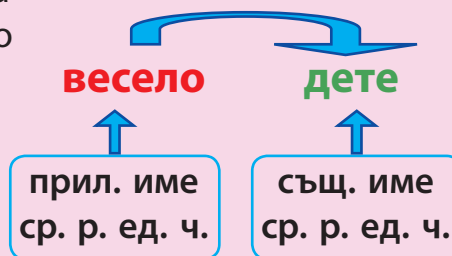
Какво?

весело

Какви?

весели

Прилагателното име се съгласува по род и число със съществителното име, което пояснява:





4. Свържи по смисъл дадените съществителни и прилагателни имена. Съгласувай ги по род и число и ги запиши.

(висок)	постъпка
(верен)	кула
(голям)	захар
(сладък)	салата
(вкусен)	стая
(честен)	живот
(уютен)	приятел
(весел)	дом
(тих)	вечер

5. Образувай форми за мъжки род от прилагателните имена:

Светла – , кратка – , гладка – , бодри –

- Как се пишат формите за **мъжки род** – с **А** или с **Ъ** в последната сричка?

ЗАПОМНИ!

Ако съмнителният **гласен звук** от последната сричка **изпада** в ж. р., ср. р., мн. ч., то в м. р. ед. ч. пишем «**Ъ**»:

	ж. р.	ср. р.	мн. ч.	м. р.
слад...к	→ сладка	сладко	сладки	→ сладък

Ако съмнителният гласен звук от последната сричка **не изпада** в ж. р., ср. р., мн. ч., то в м. р. ед. ч. пишем «**А**»:

	ж. р.	ср. р.	мн. ч.	м. р.
хуб...в	→ хубава	хубаво	хубави	→ хубав



6. Постави пропуснатите букви в прилагателните от м. р. . Провери правописа им, като намериш съответната дума за проверка.

Ласк..в, кръг..л, топ..л, глуп..в, доб..р, близ..к, мъд..р, тън..к, щед..р.

(Думи за проверка: добра, тънка, ласкави, мъдра, щедри, кръгло, близка, глупави, топли)

- Състави изречения с три от прилагателните по избор.

ВАЖНО!

Разгледай таблицата

-НЕН (НН)				-ЕН (Н)			
м. р.	ж. р.	ср. р.	мн. ч.	м. р.	ж. р.	ср. р.	мн. ч.
ценен	ценна	ценно	ценни	искрен	искрена	искрено	искрени
есенен	ценна	ценно	ценни	особен	особена	особено	особени
каменен	каменна	каменно	каменни	рожден	рождена	рождено	рождени
лунен	лунна	лунно	лунни	студен	студена	студено	студени



7. Използвай таблицата и обясни, защо прилагателните имена *искрена, особено, рождена* са написани с едно **Н**, а прилагателните *есенно, лунна, ценно* – с две **НН**?



8. Направи проверка на правописа на думите. Избери едно или две **Н**. Запиши думите правилно.



дървен/нна кон/нна изкуствен/нна обикновен/нна
картин/нна писмен/нна постоян/нна времен/нна

9. Поправи правописните грешки в съчинението на ученик от 3 клас:



В раната пролет задуха топал вятър. С бодар глас овчарите подкараха стадата. След кратък срок тъмен облак се появи на небето. Заваля мокар сняг. Птиците се свиха в топлите си гнезда.

- Запиши текста на съчинението без грешки.

10. Открий неправилно написаните прилагателни имена, поправи ги и ги запиши правилно:

Истинска, бодар, чесна, верен, слатка, кратък, добър, съвестна, скъп, радосни, чудесен, учтиф.

- Състави текст за *приятелството* от 3-4 изречения. Използвай прилагателните имена от задачата.

ЛЕТНИТЕ ГАРИ НИ ЧАКАТ. СЛОВОСЪЧЕТАНИЕ ОТ ПРИЛАГАТЕЛНО ИМЕ И СЪЩЕСТВИТЕЛНО



1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.

Тръгва за лятото влакът

Тръгва за лятото влакът,
в него се качваме всички.
Летните гари ни чакат,
чакат ни хора и птички.



Някой на село ще слезе,
дето прекара и лани,
и ще нагази в онези
ниви, реки и поляни.

Други на баба и дядо
в тихи прохладни градчета
носят очаквана радост
с милите детски гласчета.

Тръгва за лятото влакът,
в него се качваме всички.
Летните гари ни чакат
с близки, с приятели, с птички.

Асен Босев



Речник

л̀ани – миналата година

нага̀зя – навлизам в река, в трева



- 1) Къде отиват децата през лятото?
- 2) Какво настроение създава стихотворението?

3) Открой прилагателните имена и съществителните, към които те се отнасят. Запиши тези съчетания от думи.

4) Състави изречение с всяко от записаните словосъчетания.

ПРИПОМНИ СИ!



Съчетанията от думи се наричат **словосъчетания**.

За разлика от изречението, **словосъчетанието** не показва завършена мисъл.



Прилагателното име назовава признак на предмет – между прилагателно и съществително име има връзка. Описваме с прилагателно име предмет, назоваван със съществително име.



2. Прочети текста два пъти:

– с прилагателните имена; – без прилагателните имена.

Долината на Жиу

Пътят се простира на **левия** бряг на река Жиу. Минахме през Въден, **старо** село с **трудолюбиви** хора. От двете страни на шосето се нареждат **красиви** стопанства. Зад **веселите** къщи се виждат **големи** ливади с **овощни** дървета. Пред стрехите увиснали са **шарени** черги, **разноцветни** ризи, **кожени** елечета и **дълги** престилки, нашити с **пъстри** пеперуди. Под черниците **високи** жени, с **червени** бузи, облечени с **чисто** облекло, обтягат на **мотовилки** **тънки вълнени** нишки.



По Александру Влахуца



Речник

мотовилка – дървен уред, който се използвал за намотаване и опъване на прежда.



- 1) В кой случай представата ти за село Въден е по-богата – когато четеш текста с прилагателните имена или без тях?
- 2) Препиши от текста словосъчетанията от прилагателно име и съществително.



3. Състави въпросителни изречения към текста. Използвай въпросителните думи *къде, какви, какво*.

- А. прилагателните имена с подходящи съществителни:
нов, добри, интересна, пухкаво, иглолистно, силен
- Б. съществителните имена с подходящи прилагателни имена:
..... филм, обувки, приятел, хора, нощ, път, вятър.

- Запиши получените словосъчетания.
- С две от тях състави изречения.

4. На мястото на многоточието постави прилагателни имена, противоположни по смисъл на употребените в изреченията.

Образец: През лятото времето е *топло*, а през зимата е *студено*.

- А. По-добре да имаш умен враг, отколкото ... приятел.
- Б. Ирина се справя по математика само с лесните задачи, а Игор – с
- В. Дърветата са високи, а храстите са
- Г. Юнакът не е страхлив, а е



5. Открий в пословиците двойките прилагателни имена с противоположно значение.

Лъжата е дебела, но къса, а правдата е тънка, но дълга. Малък лъжец – голям крадец.

- Препиши от пословиците всичките словосъчетания на прилагателно и съществително име.
- Помисли как можеш да обясниш смисъла на пословиците с помощта на тези словосъчетания.

НАЙ-ЧУДЕСНОТО ПЪТЕШЕСТВИЕ. СТЕПЕНУВАНЕ НА ПРИЛАГАТЕЛНИТЕ ИМЕНА



1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите след него и изпълни задачите.

Чудната врата

Тука ще разкажа в стих
случка най-забавна:
как света за миг открих,
как света обиколих,
без дори да шавна.

Как? С ракета? На балон?
На хвърчило ново?
С кон? На кораб? На файтон?
През вратичка от картон
влязох – и готово!

Влязох и се озовах
в Африка гореща,
в джунглите опасни бях,
зърнах слон да крачи в тях,
с тигър имах среща.

После като водолаз
слязох в океана,
в прерията подир час
яздех със ловците аз,
жив мустанг да хвана.

А от там – в тайгата, сам,
на шейна с елени...
Подир миг – далеч от там,
покорявах връх голям
в Алпите студени.



Где не бях? В коя страна
по света не скитах?
С колко много племена
и страни ме запозна
таз врата открита?

Най-далечните места
мога в миг да стигам,
щом си имам към света
тази шарена врата,
тази чудна книга!

По Веселин Ханчев



Речник

шàвам – мърдам, движа се

джунгла – гъста, непроходима гора в южните страни

зървам – съглеждам, забелязвам



- 1) Къде се озова героят в стихотворението? Какво видя там? Разкажи.
- 2) Как можеш да пътешестваш с помощта на книгата? Разкажи за такова свое «пътешествие».
- 3) Открий степенуваните прилагателни имена в стихотворението.



Степенуването е сравняване на лица и предмети по един и същ техен признак. Прилагателните имена се степенуват с помощта на чатиците **«по»** и **«най»**.

При писане те се отделят с чертичка: *голям – по-голям, най-голям.*



2. Прочети стихотворението. Кои прилагателни имена се степенуват в него?

«ПО» и «НАЙ»

Всичките гатанки
бързо разгадай,
но една е трудна „по“ –
другата е „най“.

Всички шоколади
бързо тук ги дай,
но един е сладък „по“ –
друг е сладък „най“.

Стар урок това е
и игра без край...
Как да се познае
Всяко «по» и «най».

Любомир Пеевски



- Запиши в две колонки словосъчетанията от съществително и степенувано прилагателно име.

3. Степенувай прилагателните имена по образец: *тежък – по-тежък, най-тежък.*

Силен, умен, висок, добър, весел.

- Избери едно от прилагателните, което степенуваш. Подбери към него съществителни имена, за сравнение.

- Състави с тях изречение по образец:

Колата е бърза, самолетът е по-бърз, а ракетата е най-бърза.



4. Постави вярната частица за сравнение в народните мъдрости:

... – добрият приятел е майката.

... – добрата страна – родината.

Една зима в Родината е ... – добра от сто пролети в чужбина.

... хубавата приказка е тази, която се запомня за цял живот.

5. Поправи изреченията, като степенуваш прилагателните имена.

Павел е отзивчив от Иван. За мене Павел е добър приятел от Иван. Но верен приятел от тримата ми е Сергей.



6. Открий грешките в написаните степенувани прилагателни имена в изреченията. Запиши поправените изречения.

По тясната горска пътека вървят весели другари. – Момчетата избират по тесните пътеки.

Тя се страхува да върви по тъмните улици. – Те търсеха по тъмните улици.

ПРИЯТЕЛЯТ НА ЧОВЕКА. СЪСТАВЯНЕ НА ТЕКСТ ОПИСАНИЕ



1. Прочети текстовете А) и Б). Отговори на въпросите след тях и изпълни задачите.

А) Момчето и Лишко

— Значи, ти си нямаш къща – рече момчето. – Щом си така мръсен и облепен с тръни, трябва да си нямаш къща.

Черните топчести очи на Лишко кротко го гледаха, а шарената глава като че се поклати.

— Познах, нали? – зарадва се момчето. – Но ти не се бой. Аз ще ти давам всеки ден по малко хляб.

Лишко примигна.

— Казваш, че лъжа ли? – спря се момчето. – Не те лъжа. Честна дума – ще ти давам.

То бръкна в торбата и му подхвърли един залък. Лишко веднага го изяде.

— Ама сега ще дойдеш да върнем кравите – каза момчето.

То отиде да върне кравите и Лишко, разбрал, че го вика, тръгна след него.



По Симеон Янев



Речник

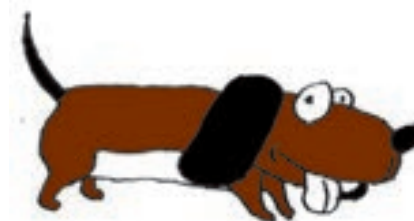
облѣпвам – лепя, покривам нещо от всички страни

трън – бодил, шип

зѣлѣк – късче хляб, хапка, къшей

Б) Кучето Лишко

Лишко е малко куче с къси крака и клепнали уши. Гърбът му е кафяв, а коремът – бял. Носът му е черен с бяло петно по средата. Очите му са черни, топчести. Те гледат доверчиво





Речник

клѐпнал – увиснал, кљумнал

тòпчести – като топка, обли



- 1) Станаха ли приятели момчето и кучето Лишко в първия текст? Как ще разбереш това от текста? Можеш ли от първия текст да си представиш как изглежда кучето? Защо?
- 2) Кои думи от втория текст помагат ни да си представим как изглежда Лишко?
- 3) Избери кой въпрос към кой текст се отнася:
 Какво прави Лишко? Какъв е Лишко?



Когато **описваме** признаците, качествата, свойствата на даден предмет, лице, животно, картина и друго, ние създаваме **текст описание**.

В **текст описание** можем да използваме повече съществителни и прилагателни имена.

Описваме така, че читателят или слушателят да може да си представи **как изглежда** описаното от нас.

ПРИПОМНИ СИ!



Как се нарича текстът, в който се разказва случка?



2. Прочети текста. Помисли в коя литература можеш да срещнеш такова описание на животно.

Куче

Кучето е домашно животно от семейство „хищни бозайници“. Тялото му е покрито с козина. Има четири крака, опашка и уши. Ушите са или щръкнали, или клепнали – според породата. Кучето лае и често се използва като пазач на дома и имота. Привързва се към стопаните на къщата.





Речник

бозайник – животно, което бозае, отхранва малките си с мляко

кòзина – космите по тялото на животно

щрѣкнал – изправен, настрѣхнал

имòт – имущество (земя, къща, стока, пари)



3. Опиши твоя домашен любимец. Помогни си с опорните думи: *сиво, черно, бяло, кафяво, лапи, върти, пухкаво, гальовно, очи, опашка, зелени, мустачки, мърка.*



4. Прочетете гатанката. Кой предмет е описан в нея?



Рокля иглена си има,
рокля винаги зелена.
Пролет, лято, есен, зима
тя е с нея пременена
Що е то?

Владимир Калоянов

- Посочете прилагателните имена. Какви признаци на предмета назовават те?



ЗНАМ И МОГА



1. Прочети стихотворението. Отговори на въпросите след него.

Разходка

Колко е весело, колко забавно
да ходиш из тихите улички бавно.
На сянка под всяко дърво да се бавиш,
да знаеш, че нищо нямаш да правиш.
Комин-живописец рисува в небето
пътечка от дим посребряла,
а кръглите облаци са бели кълбета,
които немирният вятър търкаля.



Подхвърлиш високо над покрива камъче,
подскочиш във калната локвичка, само че
дано някой не гледа отгоре...

На ъгъла двама приятели чакат те
и тръгвате заедно – просто за някъде,
за някое скришно неவிжданo място:
за страшната крепост – високия плет
с кули високи отзад и отпред,
или пещерата под гъстите храсти...
Колко е весело, колко забавно
да ходиш из тихите улици бавно.

На сянка под всяко дърво да се бавиш,
да знаеш, че нищо нямаш да правиш!

Рада Московa



- 1) Какво прави детето по време на разходката? Прочети от текста.
- 2) Къде отиват приятелите заедно?
- 3) Кое е за децата «страшната крепост» и «пещерата»?
- 4) Имаш ли ти «скришно място» за игра с приятели?

2. Открий в текста прилагателните имена. Запиши ги.

- Определи техния род и число.

3. Попълни и запиши вярно всяка дума. Напиши и думата за проверка.

млаД/Т, слаБ/П, свеЖ/Ш, ноВ/Ф, бърЗ/С, драГ/К
гладА/Ък, пъстА/Ър, нисА/Ък, малА/Ък, кротА/Ък, мокА/Ър,

- С една от думите състави изречение.

4. Степенувай прилагателните имена.

Образец: високи – по-високи, най-високи

Гъсти – , страшна – , весел – , топъл –



5. Прочети стихотворението. Открий сгрешено написаните степенувани прилагателни имена. Запиши ги вярно (сгрешените думи са шест).

Спортист

Аз искам да стана
по пъргав
от горска сърна,
да бъда по силен
от морска вълна,
по зорък от ястреб,
от струна по прав,
по волен от вятър,
от камък по здрав!

Цветан Ангелов



6. Към всяко прилагателно име подбери прилагателно с противоположно значение. Запиши двойките прилагателни имена, като запазиш формата им за род и число.

Силен –, чист –, добър –, нисък –,
страхлив –, тесни –

- С всяка двойка прилагателни имена състави словосъчетание от прилагателно име и съществително.
 - Избери двойка прилагателни и състави с тях изречение.
7. Открий близка по значение дума към подчертаните думи във всеки ред.
- А. **честна** – честита, смела, искрена, човечна;
 - Б. **мъдър** – бавен, приятен, приказлив, разумен;
 - В. **герой** – човек, юнак, хубавец, приятел;
 - Г. **родина** – местност, селище, отечество, държава;
 - Д. **гледам** – стоя, наблюдавам, ухажвам, занимавам се.
- С една от откритите думи състави изречение.